

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

THE ROLES OF SANGHA ADMINISTRATORS IN THE MODEL
OF DEVELOPED MONASTERY ADMINISTRATION
IN SARABURI PROVINCE

พระครูวิธานกิจโกศล (โสภณ สารโท)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

พระครูวิธานกิจโกศล (โสภณ สารโท)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE ROLES OF SANGHA ADMINISTRATORS IN THE MODEL
OF DEVELOPED MONASTERY ADMINISTRATION
IN SARABURI PROVINCE**

PHRAKHRUWITHANKITKOSON (SOPHON SARADO)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E.2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

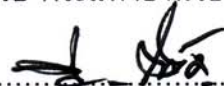
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(อาจารย์ พระมหาอำนาจ อัสการี, ดร.)

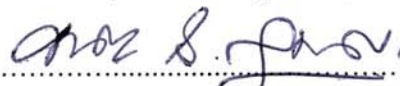
กรรมการ

(อาจารย์ ดร. สุภกิจ โสทัต)

กรรมการ

(อาจารย์พิเชฐ หังโต)

กรรมการ

(อาจารย์ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ)

กรรมการ

(อาจารย์ วันชัย สุขตาม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.สุพล สุยะพรหม

ประธานกรรมการ

อาจารย์ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ

กรรมการ

อาจารย์ วันชัย สุขตาม

กรรมการ

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี
- ผู้วิจัย** : พระครูวิธานกิจโกศล (โสภณ สารโท)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต พ.ม.ช., พธ.บ., M.A., Ph.D.(Pub. Admin.)
 - : พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา น.ธ.เอก, ประโยค ๑-๒, พธ.บ. (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง), ศศ.ม. (พัฒนาสังคม)
 - : อาจารย์วันชัย สุขตาม น.ธ.เอก, ประโยค ๑ - ๒, พธ.บ. (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง), ศศ.บ., รป.ม. (การจัดการทุนมนุษย์)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๙ มีนาคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ๒) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสังฆาธิการ พระภิกษุและคณะกรรมการวัดของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำนวน ๒๕๘ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบ่งเป็น ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List) ถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ สถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษายสามัญญ วุฒิทางการศึกษานักธรรม วุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรม ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี เป็นแบบสอบถามมาตราส่วน

ประมาณค่า (Rating Seale) ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด ถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๕๖ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one way analysis of variance) และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีหาผลต่างมีนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different : LSD)

ผลการวิจัย พบว่า

๑. บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีทั้ง ๒ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีในด้านการจัดการปกครองภายในวัด และการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน อยู่ในระดับมาก

๒. บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลโดยรวม กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ปัญหาส่วนใหญ่ของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี คือเจ้าอาวาสรุ่นใหม่มองขาดประสบการณ์ในการพัฒนาวัด และขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการพัฒนาวัด ตลอดจนไม่มีหน่วยงานที่รองรับการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น พระสังฆาธิการของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ควรมีการเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอและส่งเสริมปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจหน้าที่การปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม ประกอบกับควรทำงานอย่างมีระบบเป็นแนวทางเดียวกัน และมีหน่วยงานที่รองรับอย่างเป็นรูปธรรม โดยการใช้ความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนมีความประพฤติดีงามด้วยศีลาจารยวัตรตามหลักพระธรรมวินัย มีความอดทน เสียสละทุ่มเทอย่างจริงจังเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป

Thesis Title : The Roles of Sangha Administrators in the Model of Developed Monastery Administration in Saraburi Province.

Researcher : Phrakhruwitankitkoson (Sophon Sarado)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Dr. Phichet Thangto, B.A., M.A., Ph.D. (Pub. Admin.)

: Phrakrusangharak Kiettisak Kittipañño, B.A. (1st Class),
M.A. (Soc. Dev.)

: Mr. Wanchai Suktam, B.A. (1st Class), M.P.A.

Date of Graduation : March 19, 2012

ABSTRACT

The main objectives of the research are : 1) to study the roles of Sangha Administrators in model developed monastery administration in Saraburi province, 2) to compare the roles of Sangha Administrators in the model of developed monastery administration in Saraburi province, classified by personal, factors and 3) to study the problems, obstacles and suggestions for the roles of Sangha Administrators in model developed monastery administration in Saraburi province. To perform this research by survey with 258 samples of Buddhist monks and board of directors in model developed monastery administration in Saraburi province. Tool used in data collection was questionnaire. They were divided into 3 sections : In the first section, it indicated the status of the answerers of those questionnaire; in the second section, it was the questionnaire based on 5 levels of rating scales, evaluating the roles of Sangha Administrators in model developed monastery administration in Saraburi province; and in the third one, it stated the questionnaire about problems, obstacles, and suggestions about the model developed monastery administration in Saraburi province, with reliability value equal to 0.956. The statistics used for data analysis were the frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D.) and statistical hypothesis testing using a

one-way analysis of variance (One-way ANOVA) and to compare the differences of paired means, the Least Significant Difference (LSD) was employed.

The main findings of this research are as follows :-

1) The roles of Sangha Administrators in the model of developed monastery administration in Saraburi province, the two aspects was ranked at the overall level, the average value of 3.80. And when having considered in each aspect, it was found of management administrative and activities for the community was rated at the high level.

2) To compare the roles of Sangha Administrators in the model of developed monastery administration in Saraburi province, classified by personal factors, it was found that the personal factors of Pali education of the respondents were satisfied with such different, therefore accepted the hypothesis. For the personal factors of status, age, year of monkhood, formal education and Dhamma education of the respondents were satisfied with such no different, rejected the hypothesis.

3) The problems of Sangha Administrators in the model of developed monastery administration in Saraburi province, including the lack of experience in the development, lack of personnel which knowledge and no agency support seriously. For the suggestions, it should be additional personnel, improved work more efficiently, should be decentralized properly and have the agency strongly supports. Using knowledge of the personnel their full potential as well as good behavior according to the discipline, be patient, selfless dedication for the stability of Buddhism.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีก็ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอระบุนามเพื่อเป็นการแสดงความขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ ประธานกรรมการ วิทยานิพนธ์ และเป็นผู้แนะนำหัวข้อวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้คำปรึกษาในการเสนอโครงการ วิทยานิพนธ์ อาจารย์ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, อาจารย์วันชัย สุขตาม และอาจารย์ที่ปรึกษาผู้ให้คำแนะนำในการศึกษาค้นคว้าจากตำราต่างๆ พร้อมตรวจแก้ไข วิทยานิพนธ์นี้ด้วยความเมตตาเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย อาจารย์ พระมหาอำนาจ อัสการี ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และ อาจารย์ ดร.สุภกิจ โสทัต คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

ขอขอบคุณ ผู้เชี่ยวชาญอันประกอบด้วยพระมหาสม กลยาโณ ดร.ผศ.ชัชชัย ไชยสา ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช ดร.ยุทธนา ประณีต และอาจารย์ผดุง วรรณทอง ที่ได้ อนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยทั้งขอเสนออันเป็นประโยชน์

ขอขอบคุณคณาจารย์ในคณะสังคมศาสตร์สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระธรรมปิฎก (ชวลิต อภิวิฑูโน ป.ธ.๙) เจ้าคณะจังหวัดสระบุรี ที่ได้สนับสนุนการศึกษาให้คำแนะนำและให้กำลังใจมาโดยตลอด ทั้งขอขอบคุณเพื่อนนิสิตคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธทุกท่านที่เอื้อเฟื้อข้อมูล ในการทาวิจัย ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำและสนับสนุนด้วยดี

ขอขอบคุณ คุณสุกัญญา แฉ่งนคร เจ้าหน้าที่ธุรการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ช่วย อนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกในทุกประการแก่งานวิจัยฉบับนี้

ความดีและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอถวายเป็นการบูชาพระคุณ ครู อาจารย์ พระอุปัชฌาย์อาจารย์ และบุพการีผู้ให้กำเนิด ให้ชีวิตให้ทุกสิ่งทุกอย่าง คอยเป็นที่ พึ่ง ให้กำลังใจ และให้การสนับสนุนในทุกสิ่งทุกอย่างมาโดยตลอด สิ่งที่เป็นบุญกุศลในครั้งนี้ จึงเป็น ตบะ เดชะ เป็นพละปัจจัยให้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย บิดามารดา ครู อาจารย์ รวมถึงพี่น้อง และญาติมิตรทั้งหลาย ผู้ที่เคยมอบความรู้แก่ผู้วิจัย ในระยะเวลาของชีวิตที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ขอจงได้รับบุญกุศลที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ ตลอดโดยทั่วกัน ทุกท่าน เทอญ

พระครูวิธานกิจโกศล (โสภณ สารโท)

๑๙ มีนาคม ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตาราง	(๙)
สารบัญแผนภาพ	(๑๑)

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓	ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔	ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕	สมมติฐานในการวิจัย	๕
๑.๖	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๗
๒.๒	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร	๑๑
๒.๓	แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวัด	๒๑
๒.๔	แนวคิดเกี่ยวกับวัด	๒๗
๒.๕	แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ	๓๖
๒.๖	แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเป็นวัดตัวอย่าง	๕๐
๒.๗	วัดพัฒนาตัวอย่างในจังหวัดสระบุรี	๖๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๘.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท	๖๖
๒.๘.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร	๗๑
๒.๘.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวัด	๗๕
๒.๘.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ	๗๘
๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๓
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๓
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๔
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๗
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	
๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๐
๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการวัด พัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี	๙๒
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาท ของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี	๙๕
๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนา ตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี	๑๐๕
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๐๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๘
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๑๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๖
บรรณานุกรม	๑๑๗
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ คุณภาพเครื่องมือ	๑๒๗
ภาคผนวก ข. ผลของการหาค่า IOC	๑๓๒
ภาคผนวก ค. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความ เที่ยงตรงของแบบสอบถาม	๑๓๔
ภาคผนวก ง. ผลของการหาค่า Alpha	๑๓๕
ภาคผนวก จ. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๓๖
ภาคผนวก ฉ. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๓๗
ประวัติผู้วิจัย	๑๔๓

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ จำนวนของพระสังฆาธิการ พระภิกษุ และคณะกรรมการวัดของวัดพัฒนา ตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี	๘๔
๔.๑ จำนวน และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๐
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทของพระสังฆาธิการ ในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม	๙๒
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทของพระสังฆาธิการใน การบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี ด้านการจัดการปกครองภายในวัด	๙๒
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับบทบาทของพระสังฆาธิการ ในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน	๙๔
๔.๕ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของ พระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครอง คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพ	๙๖
๔.๖ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างบทบาทของ พระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครอง คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ	๙๗
๔.๗ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างบทบาทของ พระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครอง คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามจำนวนพรรษา	๙๘
๔.๘ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างบทบาทของ พระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครอง คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาสายสามัญ	๙๙
๔.๙ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างบทบาทของ พระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครอง คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิทางการศึกษานักธรรม	๑๐๐

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๐ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างบทบาทของ พระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครอง คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรม	๑๐๑
๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างมีนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม ด้านภาพรวม	๑๐๒
๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างมีนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน	๑๐๒
๔.๑๓ ผลสรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อ บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขต การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกตามสถานภาพ ส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑-๖	๑๐๔
๔.๑๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ด้านการจัดการปกครองภายในวัด	๑๐๕
๔.๑๕ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน	๑๐๖

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ โครงสร้างและภารกิจการบริหารวัด	๒๖
๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๒
๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๐๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทย นับแต่ประเทศไทยได้มีประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่องชัดเจนเป็นของตนเอง ชนชาติไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาสืบกันมาโดยตลอด กิจกรรมและเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ มากมายในประเทศของเราเป็นเรื่องราวของพระพุทธศาสนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัด หรือมีจะนั้นก็ผสมผสานกับคติทางพระพุทธศาสนาจนอาจกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ของชาติไทยก็เป็นประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาด้วย จนมีคำขวัญว่า ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นความหมายสิทธิ์ไตรรงค์ อันยืนยันว่า ทั้งสามนี้เป็นสถาบันหลักของประเทศที่ดำรงอยู่คู่เคียงกัน สัญลักษณ์ของธงไตรรงค์ย่อมหมายถึงพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย และเป็นศาสนาประจำของพระมหากษัตริย์ไทยทุกยุคทุกสมัย พระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับนับถือของชาวไทยทั่วไปว่ามีความสำคัญต่อชาติบ้านเมืองทั้งในยามสงบและในยามที่ประสบภัยอันตราย พระพุทธศาสนาก็ได้มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่เสมอ นับตั้งแต่โบราณ วัดเป็นสถาบันแห่งแรกที่เป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นครู เด็กผู้ชายจะถูกนำไปเป็นศิษย์หรือสามเณรเพื่อศึกษาเล่าเรียน วัดจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนา^๑

ลักษณะหนึ่งของคนไทยเมื่อไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด เมื่อสร้างบ้านรวมกันเป็นชุมชนขึ้นก็เกิดความจำเป็นในการที่จะต้องมีการสักการะบูชาไว้เป็นที่พึ่งทางใจมีวัดเป็นที่ทำบุญกุศลตามขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวพุทธในแต่ละท้องถิ่นและชุมชนนั้น ๆ มีการสร้างวัดตั้งวัดขึ้นทุกท้องถิ่นที่แม้แต่ในต่างประเทศกลุ่มหรือหมู่คณะคนไทยที่อาศัยอยู่ก็ยังร่วมกันสร้างวัดขึ้นในท้องถิ่นที่ไปรวมกันอยู่นั้น วัดในพระพุทธศาสนาของไทยจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจ และศูนย์กลางทางสังคม อันเป็นส่วนประกอบที่ขาดไม่ได้ของชุมชนทุกขนาด คือ เป็นทุกอย่างของชุมชน พระสงฆ์มีฐานะเป็นผู้นำทางจิตใจและสังคมได้รับความเคารพนับถือบูชาเป็นที่เชื่อสูงสุด ศิลปวรรณคดีของคติส่วนใหญ่เกิดขึ้นด้วยการอาศัยวัดเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์

^๑สุชาติ หงษา, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากอดีตสู่ปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘๐-๑๘๑.

และวัดก็เป็นสถานที่รักษามรดกทางวัฒนธรรมไว้สิ่งเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวความรักในความเป็นชาติไทยที่สำคัญอย่างยิ่ง^๒

วัดมีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อสังคมไทยแทบทุกด้าน ในอดีตที่ผ่านมาวัดจัดว่าเป็นสถาบันหลักของชุมชน และเป็นศูนย์กลางของการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลและกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม สวดมนต์ไหว้พระ และกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น อันแสดงออกทางด้านขนบธรรมเนียมและประเพณีต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม ทำหน้าที่ทั้งผู้ผลิต ผู้อนุรักษ์ และผู้สอน ศิลปะแก่ประชาชนเป็นที่ปรึกษาด้านการครองตน อาชีพ ปัญหาชีวิต ปัญหาสังคม แม้กระทั่งปัญหาครอบครัว เป็นสถานสงเคราะห์ประชาชนผู้ยากไร้หรือในคราวมีภัย เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ สงคราม เป็นต้น เป็นสถานพยาบาล เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นสโมสรให้ชาวบ้านมาพบปะกัน หม่อมสาวพบกันในเวลามิ้งงานวัด เป็นสถานบันเทิง จัดงานเทศกาลหรืองานฉลองต่างๆ ของชาวบ้าน เป็นที่ไกลเกลียดข้อพิพาทของชาวบ้าน เป็นคลังพัสดุ เช่น ถ้วยชาม โต๊ะเก้าอี้ เพื่อให้ชาวบ้านมาขอยืมเมื่อมีงาน เป็นศูนย์กลางการปกครองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธาน อบต. หรือฝ่ายปกครองใช้เป็นสถานที่ประชุม เป็นสถานศึกษาของชุมชน พระภิกษุ สามเณร ลูกหลานของชาวบ้านได้อยู่อาศัยและเล่าเรียนที่วัด เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ธรรม ศีลธรรมแก่ประชาชนทั้งหลาย เป็นห้องสมุดชาวบ้าน เป็นที่เก็บเอกสารต่างๆ ตั้งแต่ตำรา ยา ตำราหมอดู นิทานธรรมไปจนถึงพระไตรปิฎก เป็นต้น^๓

การจะให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชนดังเช่นในอดีต จำเป็นต้องพัฒนาวัดในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ชุมชนนั้น พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดเพราะถือกันว่า สถาบันพระสงฆ์เป็นสถาบันทางจริยธรรม และเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของสังคม ดังนั้น วัดและพระสงฆ์จึงมีอิทธิพลต่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะช่วยสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดี^๔

เจ้าอาวาสเป็นพระสงฆ์ฆราวาสผู้มีหน้าที่บริหารและปกครองวัด ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด พระพุทธศาสนาจะเจริญก็เพราะความเลื่อมใสของประชาชน เจ้าอาวาสย่อม

^๒ นพรัตน์ เบญจวัฒน์นันท์, “ปัญหาพิเศษทางนโยบายสาธารณะ เรื่องการศึกษาเกณฑ์ที่เหมาะสมของการสร้างวัดในชุมชนเมือง”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

^๓ สิริวัฒน์ คำวันสา, เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรโครงการเสริมความรู้ถวายพระสงฆ์เพื่อการพัฒนาสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๔๗.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗.

เป็นตัวจักรสำคัญในความเจริญของพระพุทธศาสนา ดังนั้นการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เจ้าอาวาสจะต้องเป็นบุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือ เป็นที่ศรัทธาของประชาชน^๕ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้บัญญัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสในมาตราที่ ๓๗ และอำนาจของเจ้าอาวาสในมาตราที่ ๓๘ ดังนี้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

๑. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
๒. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๓. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์

๔. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

๑. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
๒. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
๓. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

จังหวัดสระบุรี มีพื้นที่ ๑๓ อำเภอ มีวัดที่ขึ้นทะเบียนเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ๒๔ วัด แต่เนื่องจากสภาพของวัดพัฒนาตัวอย่างในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันไป บางวัดมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีพุทธศาสนิกชนเข้าไปวัดมากขึ้นโดยลำดับ แต่บางวัดมีสภาพที่เสื่อมโทรมมีคนเข้าไปร่วมกิจกรรมน้อยลง หรือบางวัดมีการเปลี่ยนแปลงเจ้าอาวาสตามวาระหรือเหตุอื่น ๆ อาจเป็นสาเหตุให้วัดพัฒนาตัวอย่าง ไม่สามารถรักษาระบบระเบียบการปกครองหรือการจัดกิจกรรมชุมชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ และขณะเดียวกันวัดที่จะขอเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างใหม่นั้นก็มีน้อยลง เพราะไม่ผ่านเกณฑ์ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้กำหนดไว้

ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า พระสังฆาธิการเป็นผู้ที่มีบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย ตามหลักเกณฑ์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ท้นต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคมปัจจุบัน และการ

^๕พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปนโน), การปกครองวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๘๘.

บริหารงานวัดเป็นความรับผิดชอบของเจ้าอาวาสแต่เพียงผู้เดียว ไม่มีคณะทำงาน หรือองค์กร มารับรองเพื่อการสนับสนุนงาน ไม่มีองค์กรที่จะตรวจสอบการทำงานอย่างจริงจัง จึงอาจทำให้เกิดปัญหาการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างตามมา

ฉะนั้นพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จึงควรได้ทราบถึง บทบาทหน้าที่ของตนในการบริหารพัฒนามวัด มีความรู้ให้มากขึ้น เข้าใจปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา เพื่อนำให้วัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่ยั่งยืน ผู้วิจัยเป็นพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จึงมีความสนใจเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษา บทบาทการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี เพื่อเป็น ข้อมูลในการวางแผนและพัฒนามวัดในจังหวัดสระบุรี ให้เจริญรุ่งเรืองมั่นคงสืบต่อไป

๑.๒ วัดอุปประสงค์

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทการบริหาร งานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนก ตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนา ตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขต การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี คือ ด้านการจัดการปกครองวัด ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อ ชุมชน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ สถานภาพส่วนบุคคล คือ สถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ระดับความคิดเห็นต่อบทบาท ของพระสังฆาธิการในการบริหารวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ๒ ด้าน คือ ๑) ด้านการจัดการปกครองภายในวัด ๒) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดกลุ่มประชากรจากการให้ตอบแบบสอบถาม

คือ พระสังฆาธิการ พระภิกษุและกรรมการวัดของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

เขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๕ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๑๐ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ บทบาทการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ บทบาทการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีมีความแตกต่างกันตามสถานภาพส่วนบุคคลหรือไม่อย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี เป็นอย่างไร

๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย

๑.๕.๑ กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีแตกต่างกัน

๑.๕.๒ กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีแตกต่างกัน

๑.๕.๓ กลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีแตกต่างกัน

๑.๕.๔ กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีแตกต่างกัน

๑.๕.๕ กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีแตกต่างกัน

๑.๕.๖ กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีแตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบใน

การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

พระสังฆาธิการ หมายถึง เจ้าอาวาสที่ได้รับแต่งตั้งตามหลักเกณฑ์และวิธีการกำหนดในกฎหมายเถรสมาคม ในที่นี้หมายถึง เจ้าอาวาสที่ทำหน้าที่บริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

พระภิกษุ หมายถึง ชายที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระธรรมวินัย และกฎหมายเถรสมาคม ซึ่งจำพรรษาอยู่ภายในวัดพัฒนาตัวอย่าง ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

กรรมการวัด หมายถึง ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าอาวาส ในวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ซึ่งมีหน้าที่ตามที่เจ้าอาวาสได้มอบหมาย

การบริหารงาน หมายถึง การที่พระสังฆาธิการใช้ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการตัดสินใจ และใช้ทรัพยากรการบริหารที่มีอยู่เพื่อดำเนินงานของวัดให้เป็นไปอย่างราบรื่น เกิดความร่วมมือและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด อย่างมีประสิทธิภาพ

วัดพัฒนาตัวอย่าง หมายถึง วัดที่ได้รับคัดเลือกตามหลักเกณฑ์ที่กรมการศาสนากำหนดและขึ้นทะเบียนเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ที่อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

เขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี หมายถึง พื้นที่การปกครองของคณะสงฆ์ในจังหวัดสระบุรี ซึ่งมีจำนวน ๑๓ อำเภอ

ด้านการจัดการปกครองภายในวัด หมายถึง การปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ถูกต้องตามพระธรรมวินัย มีกฎระเบียบ เพื่อให้การปกครองเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน หมายถึง การจัดกิจกรรมของวัดในการช่วยเหลือส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นนั้น

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

๑.๗.๒ ทำให้ทราบสภาพส่วนบุคคลที่มีผลต่อบทบาทการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและการบริหารงานวัดของพระสังฆาธิการ โดยมีการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารวัด
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับวัด
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ
- ๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเป็นวัดตัวอย่าง
- ๒.๗ วัดพัฒนาตัวอย่างในจังหวัดสระบุรี
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

คำว่า “บทบาท” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหรือตำแหน่งหน้าที่^๑ บทบาทจึงถือเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งในหน่วยงานต่างๆ มีนักวิชาการได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในแง่มุมต่างๆ ดังนี้

สงวน สุทธิเลิศอรุณ กล่าวว่า บทบาท คือ การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่งหน้าที่ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ตามลักษณะการรับรู้และตามที่แสดงจริง บทบาท

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

เป็นผลรวมของสิทธิ์และหน้าที่ เช่น บุคคลที่เป็นครู ก็ต้องประกอบพฤติกรรมในการสอนและอบรม เมื่อแสดงพฤติกรรมดังกล่าวแล้วจะเป็นไปตามที่สังคมคาดหวังหรือไม่ก็ตาม^๒

เหลือ เอกตะคุ ได้สรุปว่า บทบาท หมายถึง รูปแนวทางของการแสดงพฤติกรรม แสดงความคิดเห็น และการปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับจากสังคม เช่น ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสั่งสอนให้ความรู้แก่นักเรียน^๓

พระมหาสุภา อุฑโท ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกหรือลงมือปฏิบัติตามคาดหวังของผู้อื่น ตามสถานภาพ และตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ในขณะนั้นๆ^๔

วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข ได้สรุปว่า บทบาท คือการกระทำตามหน้าที่ ที่กำหนดของบุคคล หรือพฤติกรรมที่คาดหวังและเห็นได้ ซึ่งเป็นการกระทำของบุคคล^๕

สุนทร กุญชร กล่าวว่า บทบาท หมายถึง แนวทางของการแสดงออกหรือปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในตำแหน่งทางสังคม ทางหน้าที่การงาน ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ เช่น ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสอนให้ความรู้แก่ผู้เรียน ตำรวจมีบทบาทหน้าที่ในการรักษาความสงบภายในประเทศ เป็นต้น^๖

สุรพล สุวดีกุล กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่รับผิดชอบและการปฏิบัติตามตำแหน่ง ตามสถานภาพของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไป บทบาทที่มีอยู่ก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย^๗

^๒ สงวน สุทธิเลิศอรุณ, **ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรพัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๗), หน้า ๖๘.

^๓ เหลือ เอกตะคุ, “บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนมัธยมศึกษา ในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

^๔ พระมหาสุภา อุฑโท, “บทบาทพระสงฆ์ในทศวรรษหน้า”, **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

^๕ วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข, “บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๑.

^๖ สุนทร กุญชร, “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

^๗ สุรพล สุวดีกุล, “ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระนอง”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง สิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^๔

สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรม หรือหน้าที่ที่บุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ แสดงออกมาตามหน้าที่หรือตำแหน่งที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เพื่อให้เป็นที่รู้เห็นของบุคคลอื่น และการแสดงออกนั้นอาจจะตรงกับความต้องการของผู้เกี่ยวข้องหรือไม่ก็ได้ ดังนั้น บทบาทจึงแบ่งออกได้สองประเภทคือ บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึงบทบาทที่กระทำได้จริง และบทบาทที่คาดหวัง หมายถึงบทบาทที่ควรปฏิบัติ

๒.๑.๒ ทฤษฎีบทบาท

ในการศึกษาคครั้งนี้ คงไม่สามารถละเลยที่จะมีกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ได้ กล่าวว่าการเข้าใจทฤษฎีบทบาทจะทำให้สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ได้ ดังนั้น สมาชิกทุกคนในสังคม จึงควรที่จะเรียนรู้บทบาทของกันและกันว่าเมื่อไร เวลาไหน และที่ใด บุคคลควรจะแสดงบทบาทอย่างไรจึงจะเหมาะสมอันเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย พอจะสรุปทฤษฎีต่าง ๆ ได้ ดังนี้

พระมหาสุวิทย์ สารนุโท (คงช่วย) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทตามแนวคิดของราฟ ลินตัน (Ralph Linton) ว่าทฤษฎีนี้มองบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมที่อาศัยบทบาทเป็นตัวเชื่อมในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ความเข้าใจบทบาทและความสามารถในการแสดงบทบาท จะเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของบุคคลผู้ดำรงสถานภาพต่างๆ ในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ตัวเชื่อมระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมมีบทบาทเป็นตัวกำกับมนุษย์แต่ละคนมีตำแหน่งที่ชัดเจนในการที่จะดำรงตนตามตำแหน่งนั้น มีบรรทัดฐานสังคมคอยควบคุมพฤติกรรม ตัวละครต้องเชื่อฟังผู้กำกับ ปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ต้องสวมบทบาทตัวละครประเภทต่างๆ และสุดท้ายต้องอาศัยความรู้ความชำนาญเฉพาะตนช่วยในการแสดงศักยภาพของตน และทักษะในการแสดงบทบาทเข้าช่วยเป็นรูปแบบ (Style) ของตนในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น^๕

งามตา สุขประเสริฐ ได้กล่าวว่า การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกันทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญ

^๔ปราชญา กล้าผจญ, พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓.

^๕พระมหาสุวิทย์ สารนุโท (คงช่วย), “บทบาทของวัดและพระสงฆ์ด้านสวัสดิการสังคม : ศึกษาเปรียบเทียบก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๓), หน้า ๗.

ของการรวมกลุ่มคน จูงใจคนไปยังจุดประสงค์ โดยทั่วไปแล้ว ผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัตร คือ เคลื่อนไหวนำทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำในทางที่ไม่ดี คือ ไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (negative leader)^{๑๐}

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้สรุปทฤษฎีบทบาทต่อไปนี้^{๑๑}

ทฤษฎีบทบาทของราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton's Role Theory) ได้กล่าวว่า ตำแหน่งหรือสถานภาพเป็นผู้กำหนดบทบาท เช่น บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นครูต้องแสดงพฤติกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์

ทฤษฎีบทบาทของโฮมันน์ (Homann's Role Theory) ได้กล่าวไว้ว่า บุคคลจะเปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ เช่น ตอนกลางวันแสดงบทบาทสอนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นครู ตอนเย็นแสดงบทบาทเรียนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นนิสิตภาคสมทบ เป็นต้น

ทฤษฎีบทบาทของพาร์สัน (Parson's Role Theory) กล่าวว่าไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคลมีเพื่อนมากก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

ทฤษฎีบทบาทของเมอร์ตัน (Merton's Role Theory) ได้กล่าวว่า บุคคลแต่ละคนจะต้องมีตำแหน่งและบทบาทควบคู่กันไปซึ่งไม่เหมือนกัน บทบาทจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะของสังคมที่เขาสังกัดอยู่ ตลอดจนลักษณะของบุคคลในสังคมนั้น

ทฤษฎีบทบาทของกู๊ด (Good's Role Theory) กล่าวว่าไว้ว่า บทบาท คือ แบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคลและบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้นๆ

ทฤษฎีบทบาทของกัสกิน (Guskin's Role Theory) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนคือผลที่ได้จากตำแหน่งทางสังคมของเขานั้นเอง และทฤษฎีบทบาทจัดเป็นข้อตกลงประการแรกที่สถาบันต่างๆ ในสังคมคาดหวังว่าบุคคลที่ได้รับตำแหน่งต่างๆ ควรปฏิบัติอย่างไร

โคเฮน (Cohen) ได้กล่าวเกี่ยวกับทฤษฎีบทบาทโดยสังเขปว่า บุคคลอาจแสดงพฤติกรรมที่แท้จริงไม่สอดคล้องกับบทบาทเฉพาะเจาะจงที่สังคมกำหนด ความไม่ตรงกันของบทบาทที่ถูกกำหนดกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงนั้น อาจมีสาเหตุมาจาก ๑) บุคคลขาดความเข้าใจ

^{๑๐}งามตา สุขประเสริฐ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐.

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๙-๗๑.

ในส่วนของบทบาทที่ต้องการ (Lack of Understanding) ๒) ความไม่เห็นด้วย (Can not Conform) หรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด และ ๓) บุคคลไม่มีความสามารถ (Inability) ที่จะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๒}

นงเยาว์ ปิฎกรัษต์ ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทตามแนวคิดของมีด (Mead) พอสรุปได้ว่า บทบาทเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติจริง หรือบทบาทที่เป็นจริง ซึ่งจะต้องประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้ ๑) การรู้จักตนเองตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ๒) พฤติกรรมตามสถานการณ์ที่กำหนดให้จะต้องมีความเหมาะสมกับการส่งเสริมฐานะของตนเอง ๓) ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นนั้น ควรเป็นแบบอย่างเพื่อให้การกระทำบางอย่างเป็นไปตามแนวที่ต้องการ และ ๔) การประเมินผลการกระทำตามบทบาทสามารถดำเนินการด้วยตนเองหรือบุคคลอื่น^{๑๓}

จึงสรุปได้ว่า บทบาท คือการทำหน้าที่ตามตำแหน่งที่ได้รับมอบหมายโดยการปฏิบัติตามความรู้ความสามารถของบุคคลด้วยการปฏิบัติจริง โดยบทบาทนี้สามารถแบ่งไปถึงพฤติกรรมและลักษณะของผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ ได้อีกด้วย ซึ่งในบางครั้งบทบาทก็เป็นตัวชี้วัดด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ กับผู้ร่วมงานกัน อันจะส่งผลไปถึงความมั่นคงขององค์กรนั้นๆ

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๒.๑ ความหมายของการบริหาร

คำว่า “การบริหาร” นั้น นอกจากจะใช้คำอังกฤษว่า “Administration” ยังมีอีกคำหนึ่งที่ใช้แทนกันได้ คือ คำว่า “Management” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกันแต่ทางวิชาการจะเลือกใช้คำว่า “Administration” ก็ด้วยเหตุผล ๒ ประการ คือ เหตุผลประการแรก เมื่อไม่ต้องการใช้คำว่า “ผู้จัดการ” ซึ่งมีความหมายแคบจำกัดลงไปว่าเป็นผู้บริหารขององค์กรแห่งใดแห่งหนึ่ง หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น ดังนั้น เมื่อพูดถึงการบริหารงานโดยทั่วไปหรือการบริหารราชการ จึงนิยมใช้คำว่า “Administration”^{๑๔}

^{๑๒} Cohen B., **Introduction of Sociology**, (New York : Mcgraw Hill, 1979), p.8.

^{๑๓} นงเยาว์ ปิฎกรัษต์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ , ๒๕๓๒), หน้า ๑๒.

^{๑๔} สัมฤทธิ์ ทำเหล็กเจริญ, “ปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐.

การบริหาร (Administration) เป็นการบริหารองค์กรโดยไม่คำนึงถึงผลกำไรแต่ต้องทำทุกวิถีทางให้เป้าหมายที่วางไว้บรรลุสำเร็จ การบริหารมักจะใช้กับการบริหารราชการหรือกิจการสาธารณะ

การจัดการ (Management) เป็นการบริหารงานขององค์กรโดยมุ่งหวังผลกำไรและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้เพื่อความอยู่รอด การจัดการมักใช้กับการบริหารเอกชน

มีนักวิชาการ นักการศึกษา และนักบริหารหลายท่านได้ให้ความหมาย และแสดงทัศนะที่เกี่ยวกับการบริหารงานไว้หลากหลาย ดังนี้

พระมหาอุทัย วชิรเมธี กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมชาติสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร^{๑๕}

ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใด ๆ ที่ปฏิบัติตนเป็นผู้บริหารที่จะต้องเข้ามาทำหน้าที่จัดระเบียบและดำรงไว้ซึ่งสภาพภายใน (ทั้งที่เป็นคน วัสดุ เงินทุน ฯลฯ) ของกลุ่ม หรือหน่วยงาน เพื่อให้กลุ่มดังกล่าวสามารถทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๖}

พิทยา บวรวัฒนา กล่าวว่า การบริหารเป็นเรื่องของการนำเอากฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผล ซึ่งเป็นหน้าที่ของข้าราชการที่จะทำงานด้วยความเต็มใจด้วยความเที่ยงธรรมและอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้^{๑๗}

มัลลิกา ดันสอน ได้ให้ความหมายของการบริหาร (Administration) ว่าหมายถึง การกำหนดแนวทางหรือนโยบาย การสั่งการ การอำนวยการ การสนับสนุน และการตรวจสอบให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ^{๑๘}

^{๑๕}พระมหาอุทัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), *คนสำราญงานสำเร็จ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

^{๑๖}ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์, *การบริหารงานบุคคล*, (กรุงเทพมหานคร : กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^{๑๗}พิทยา บวรวัฒนา, *การบริหารเชิงบูรณาการ*, (นนทบุรี : สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^{๑๘}มัลลิกา ดันสอน, *การจัดการยุคใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กสเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ กล่าวว่า กระบวนการบริหารเกิดได้หลายแนวคิด เช่น โปสเตอร์คอร์ด (POSDCoRB) เกิดจากแนวคิดของลูเธอร์ กุลลิค (Luther Gulick) และลินดอล เออร์วิค (Lyndall Urwick) ประกอบด้วยขั้นตอนการบริหาร ๗ ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบริหารบุคคล (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) ขณะที่กระบวนการบริหารตามแนวคิดของเฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) ประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุมงาน (Controlling) หรือรวมเรียกว่า พอคค (POCCC)^{๑๙}

สุธี สุทธิสมบุญ และสมาน รังสโยกฤษฎ์ ได้ให้ความหมายของการบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๒๐}

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตวนะบุตร กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การจัดการ หรือการควบคุมกิจการต่าง ๆ ของรัฐ เช่น การบริหารการเงินของมูลนิธิ การบริหารกิจการภาษี การบริหารกิจการแพทย์ การบริหารที่ดินรกร้างว่างเปล่า การบริหารการก่อสร้าง การบริหารกิจการอุตสาหกรรม และอื่น ๆ ที่เป็นงานที่เรียกกันในปัจจุบันว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration)^{๒๑}

แคมเบลและคณะ (Campbell and Others) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับบุคคลอื่น^{๒๒}

วัชร บวรณสิงห์ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคม ซึ่งพิจารณาได้เป็น ๓ ทาง คือ

๑) ทางโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับขั้นตอนของสายบังคับบัญชา

^{๑๙}วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย, (กรุงเทพมหานคร : โฟร์เพซ, ๒๕๔๕), หน้า ๓๙.

^{๒๐}สุธี สุทธิสมบุญ, หลักการบริหารเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^{๒๑}ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตวนะบุตร, หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^{๒๒}Campbell, Roaid F. and Others, **Introduction to Educational Administration**, (Boston : Allyn and Bacon, 1997), p.6.

๒) ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาทความรับผิดชอบและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย

๓) ทางปฏิบัติการ เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์ หรือร่วมทำปฏิกิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน^{๒๓}

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคมของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดโดยอาศัยกระบวนการและทรัพยากรที่มีอยู่ คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ อย่างเหมาะสม ดังนั้น การบริหารจึงเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารจำเป็นต้องใช้ทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ในการชักจูงให้คนหันมาช่วยเหลืองานขององค์การเพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน ให้ได้ผลสำเร็จตามจุดหมายที่วางไว้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยที่ผู้บริหารต้องทำหน้าที่เป็นทั้งหัวหน้า ผู้นำ และผู้ประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๒.๒ ทฤษฎีการบริหาร

หลักการหรือหน้าที่ในการบริหารงานโดยทั่วไป นักวิชาการ และผู้บริหารที่สำคัญได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการ หรือภาระหน้าที่ในการบริหารที่แตกต่างกันไว้ ดังนี้

กูลิค และ เออร์วิค (Gulick and Urwick) ได้นำเสนอกระบวนการบริหารงาน ๗ ประการเรียกโดยย่อว่า “Posdcorb” เป็นกระบวนการบริหารงานที่นำเสนอไว้ในหนังสือ “Papers on the Science of Administration” ในปี พ.ศ.๒๔๗๙ โดยมีกระบวนการบริหารงานดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนทางในการปฏิบัติงาน ตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดหน่วยงาน (Organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่และการแบ่งส่วนของงานให้เหมาะสมและลงตัว

๓. การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากรอันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การรักษาสภาพการทำงานและการควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากร

๔. การอำนวยการ (Direction) หมายถึง การดำเนินการตัดสินใจและสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนต่างๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งในลักษณะงานทั่วไปและในลักษณะงานเฉพาะ ตลอดจนการให้คำแนะนำและควบคุมการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนต่างๆ ให้ประสานสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน

^{๒๓} วัชร บุนนาค, การบริหารหลักสูตร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

๖. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าของกิจการต่างๆ ภายในหน่วยงาน

๗. งบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบและรัดกุมรวมถึงการจัดสรรงบประมาณและการจัดทำบัญชี^{๒๔}

เทเลอร์ (Frederick W Taylor) บิดาแห่งการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ได้พัฒนาการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ ๔ ประการ คือ^{๒๕}

๑. ต้องมีการคิดค้นและกำหนดวิธีที่ดีที่สุด (One Best Way) สำหรับงานแต่ละอย่างคือ ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ มาตรฐานของงานจะต้องมีการจัดวางเอาไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่างๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมด

๒. ต้องมีการคัดเลือกและพัฒนาคนงาน โดยตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้จักงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน นอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกวิธีด้วย และในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้得人ที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ

๓. ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ควบคู่กับการพิจารณาคณานี้ คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริงถึงโอกาสที่เขาจะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีที่จะช่วยให้ได้ผลิตผลสูงขึ้น

๔. การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน ฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่ต้องไม่ใช่โดยการลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงานของคนงานเท่านั้น

จากหลักการดังกล่าว พบว่าวิธีการต่างๆ ล้วนแต่เป็นวิธีการที่มีหลักเกณฑ์ตามหลักวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดทฤษฎีการบริหารขึ้นมาและได้เสนอแนะว่า ผู้บริหารต้องมีบทบาทเป็นจุดกลางของปัญหาและความสำเร็จของกลุ่มที่จะต้องรับผิดชอบนำเอาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของกลุ่มมาคิดวิเคราะห์และปรับปรุงหาทางออกให้ได้เป็นผลดีที่สุดสำหรับกลุ่มให้ดีขึ้นและมากขึ้นเรื่อยๆ

^{๒๔} Luther Gulick and Lyndall Urwick, **Papers on the Science of Administration**, (New York : Institute of Public Administration, 1937), pp. 37-38.

^{๒๕} เทเลอร์, อ่างในธงชัย สันติวงษ์, องค์การและการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๔๗ - ๔๘.

ทฤษฎีการบริหารของเฮนรี ฟาโย ได้เสนอทฤษฎีการบริหารโดย มีความเชื่อว่าเป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร (Management Functions) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร ๕ ประการ คือ^{๒๖}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงาน หรือวิธีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจำต้องจัดให้มีโครงการของงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคน อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆ ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี จะต้องเข้าใจคนงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงาน และองค์การที่มีอยู่ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้นและลง นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำ

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

๕. การควบคุม (Controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว

ฟาโย (Fayol) ได้กำหนดหลักการในการบริหารจัดการขึ้น ๑๔ ประการเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้^{๒๗}

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ฟาโย ได้เสนอว่า คนงานควรจะได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้น หรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบ ในผลลัพธ์ของงานมากขึ้น ซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์การยุคปัจจุบันได้

^{๒๖} Price, Alan, **Human Resource Management**, In a Business Context, 2nd edition, (London : Thomson Learning, 2004), p. 110.

^{๒๗} ฟาโย, อังโน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ, **ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕), หน้า ๖๘ - ๖๙.

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) แวเปออร์ และฟาโย ได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการของแวเปออร์จะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชา ส่วนอำนาจหน้าที่แบบไม่เป็นทางการจะได้รับจากความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading) และสร้างความผูกพันกับผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเน้นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควรอยู่คู่กัน

๓. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) ฟาโย กล่าวว่าคำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงาน เช่น การรายงานจะมีความเกี่ยวข้อง ในเมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ทำให้เกิดการสับสนในบางสถานการณ์ คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชา และทำให้เกิดการสับสนในลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยาก และผู้บริหารจะไม่สนใจในความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชา มักจะโกรธและอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคตถ้าผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

๔. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชาจากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์กร ความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาวของสายการบังคับบัญชา โดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหารจัดการ จำนวนที่ดีที่สุดที่สุดในลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารระดับสูงและพนักงานระดับล่าง รวมถึงความล่าช้าใน การวางแผน (Planning) และการจัดการ (Organizing) ซึ่งการจำกัดจำนวนของระดับชั้น การบังคับบัญชาให้น้อยลงจะทำให้ปัญหาในการติดต่อสื่อสารลดลง และองค์กรจะมีการปฏิบัติงานที่รวดเร็วและมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ภายในองค์กรได้มีการแบ่งแยกแผนกต่างๆ ซึ่งแต่ละแผนกจะมีระดับชั้นการบังคับบัญชาโดยผู้บริหารในระดับกลางและระดับต้นของสาย การบังคับบัญชาแต่ละแผนกต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้จัดการในระดับเดียวกันในแผนกอื่นๆ ซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้ช่วยในการตัดสินใจให้เร็วขึ้น เนื่องจากผู้บริหารจะรู้จักบุคคลอื่น และวิธีการในการแก้ปัญหาเพิ่มมากขึ้น สำหรับการทำงานข้ามแผนกหรือการทำงานข้ามสายนั้นเป็นการสร้างทีมงานข้ามสาย ซึ่งสามารถควบคุมโดยผู้นำของแต่ละทีม

๕. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงขององค์กร ซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้อยู่รวมไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงของสายการบังคับบัญชา แต่เป็นการกำหนดว่า ควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าไร

อย่างไร และมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไร สิ่งนี้ถือว่ามีความสำคัญ เนื่องจากว่าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกระดับขององค์การ

๖. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์การ องค์การใดที่ไม่มี การวางแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผล ซึ่งจะไม่มีการมุ่งไปสู่กิจกรรมของกลุ่มหรือกิจกรรมของบุคคล แต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นที่ร่วมกับกลยุทธ์ขององค์การ ซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่าจะใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างไรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์ หลักการในข้อนี้ ยึดหลักว่า กิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน

๗. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือ ความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายใน องค์การซึ่งในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลัก ความเท่าเทียมกัน

๘. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้ องค์การได้รับประโยชน์สูงสุด และเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งและหน้าที่ของพนักงานแต่ละคน และเป็นการชี้ชัดว่าตำแหน่งของพนักงานแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขึ้นได้ในอนาคต การวางแผน เกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบัน เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่า มีความจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกคน และทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ ของตน

๙. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำการต่างๆ โดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่ม ซึ่งความคิดริเริ่มนี้นับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์การ เนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ได้ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่าง องค์การและความต้องการของพนักงาน และความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุล ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้วัดผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

๑๐. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่อง การเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอรับ (Application) และลักษณะของการแสดง ความนับถือออกมา สำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชา ความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะ ที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลายๆ คนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมด และทำงานอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ความมีระเบียบวินัยจะเป็น

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้นำภายในองค์การ และเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

๑๑. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัลประกอบด้วยโบนัส และแผนการแบ่งกำไร เป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้ การให้หรือการจ่าย ค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การ ระบบรางวัลที่มี ประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงานและองค์การ รวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิต เพิ่มขึ้นโดยการให้รางวัล เพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยยึดหลักว่าการจ่าย ค่าตอบแทนควรยุติธรรมและตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้างและลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

๑๒. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาว เมื่อพนักงานอยู่ในองค์การซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีม เป็นระยะเวลานาน โดยพยายามพัฒนาทักษะ และปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรขององค์การ การจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทยักษ์ใหญ่ในญี่ปุ่น

๑๓. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of individual interests to the common interest) ผลประโยชน์ขององค์การถือว่าเป็นประโยชน์ของทุกๆ คน หรือของทุกกลุ่มในองค์การ ในขณะที่องค์การยังดำเนินกิจการอยู่ จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์การและสมาชิก ภายในองค์การ

๑๔. ความสามัคคี (Sprit de corps) เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายใน องค์การที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ในการออกแบบประยุกต์ของอำนาจ หน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์การ และสิทธิในการสั่งการ หรือการบริโภคน และความร่วมมือกัน ถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการที่ทำให้องค์การบรรลุผลสำเร็จและมีการพัฒนา ความสามัคคีจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหารและคนงาน โดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลัง เมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์การมีความแข็งแกร่ง

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึง การบริหารเป็นวิธีการทำให้ งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของ ผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษ ว่า “POSDC” ดังนี้ คือ

๑. P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการ ดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์การ

๒. O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้าง ความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำ และการกระจายอำนาจ

๓. S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔. D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการ ดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และต้องมีภาวะผู้นำ

๕. C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการ ปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร^{๒๔}

สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ กระบวนการบริหารไว้ ๕ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือโครงการสำหรับการ ปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ ของงานนั้นๆ ไว้ล่วงหน้า

๒. การแสวงหา การกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหากำหนดตัวบุคคล และวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งาน นั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึง การบำรุงขวัญ กระตุ้น และ ส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

๔. การประสานงาน (Co-Ordination) หมายถึง การจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อย ทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกัน เพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่อง การปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก

๕. การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุก ระยะให้ทราบผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุก ระยะ และประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไข ทุก ระยะและประเมินผลขั้นสุดท้าย เพื่อเปรียบเทียบผลงานกับผลงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมาย ที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้นเพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต^{๒๕}

^{๒๔}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีในการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

^{๒๕}ธีระรัตน์ กิจจารักษ์, เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา, (เพชรบูรณ์ : คณะ ครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗.

สุปรีชา กมลลาศน์ อธิบายว่า แนวคิดการบริหารได้รับการพัฒนาขึ้นมาตามแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ จนเกิดเป็นทฤษฎีการบริหารที่มุ่งจะวิเคราะห์ศึกษาถึงการบริหารอย่างเป็นระบบ โดยเฮนรี ฟาโย นักบริหารชาวฝรั่งเศส ซึ่งได้วางรากฐานสำคัญของทฤษฎีการบริหารทั่วไปอันเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ทฤษฎีอันหนึ่งที่ว่าด้วยหน้าที่ในการบริหาร ๕ ประการคือ การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม ต่อมาได้พัฒนาและปรับปรุงจนกลายเป็นตำราการบริหาร เช่น ทฤษฎีของลูเธอร์ กูลิค ศาสตราจารย์การบริหารรัฐกิจชาวอเมริกัน ที่ได้ขยายแนวคิดของฟาโย กำหนดหน้าที่ในการบริหารที่เรียกกันว่า POSDCoRB : Planning (การวางแผน) Organizing (การจัดองค์การ) Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) Coordinating (การประสานงาน) Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) Budgeting (การงบประมาณ)^{๓๐}

สรุปได้ว่า เครื่องมือที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จหรือล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือไร้ประสิทธิภาพขององค์กร เรียกว่า “การบริหารงาน” ซึ่งเป็นการวางแผนงานในการทำงานร่วมกันของบุคลากรในด้านต่างๆ และการใช้ทรัพยากรต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยทั่วไปการบริหารงานมักจะมีลักษณะที่เป็นขั้นเป็นตอนในการปฏิบัติงานซึ่งเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์อีกรูปแบบหนึ่งในการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องกำหนดลำดับขั้นตอนและกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่เอาไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิผลสูงสุด

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารวัด

๒.๓.๑ ความหมายของการบริหารวัด

การบริหารวัด คือ การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำ สั่งสอนภิกษุสงฆ์สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆของวัด ให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๓๑}ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารวัด ไว้ดังต่อไปนี้

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การจัดการงาน เงิน คน วัสดุ แผนงาน เพื่อให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยบุคคลเป็นผู้สร้างงาน ทำงานและแก้ไข^{๓๒}

^{๓๐}สุปรีชา กมลลาศน์, พลอากาศโท, หม่อมหลวง, กลยุทธ์การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^{๓๑}กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๓๒}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), กรมการศาสนาสู่ทศวรรษแห่งการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๒.

พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การดำเนินการบริหารและการปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณร และศิษย์วัด ให้สอดคล้องกับระบบการพัฒนาวัดที่เอื้อต่อการเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่ชุมชน^{๓๓}

พระวิบูลธรรมวาที (วิบูล กลฺยาโณ) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การที่เจ้าอาวาสใช้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการตัดสินใจ ดำเนินงานด้านปกครอง เผยแผ่ศาสนาธรรมศาสนศึกษา สาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ให้ประสบผลสำเร็จภายใต้ความร่วมมือทั้งบุคคลภายในวัดและภายนอกวัด^{๓๔}

น้อย ลายคราม และ สุบรรณ จันทบุตร กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การใช้ศาสตร์ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดการ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน การงบประมาณ เพื่อให้ได้ผลเต็มที่และการใช้ศิลป์ซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำ มนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมืออันจะทำให้การดำเนินงานของวัดบรรลุวัตถุประสงค์^{๓๕}

บุญช่วย จันท์เฝ้า กล่าวว่า การบริหารและจัดการวัด หมายถึง การทำงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยการให้เจ้าอาวาส หรือคณะผู้บริหารตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันและใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างผสมผสานให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน^{๓๖}

จากดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า การบริหารวัด หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากร เงิน คน วัสดุ แผนงาน ภายในวัด เพื่อให้งานต่างๆมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยใช้ทั้ง “ศาสตร์”และ“ศิลป์” ในการบริหารงานเพื่อให้บรรลุไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้

^{๓๓}พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี), **วัดพัฒนา ๒๕๕๓**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๓๔.

^{๓๔}พระวิบูลธรรมวาที (วิบูล กลฺยาโณ), **“พระสังฆาธิการกับวัด” ใน ที่ระลึกงานสมโภชฉลองพระบฏชาแต่ตั้งเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๑.

^{๓๕}น้อย ลายครามและสุบรรณ จันทบุตร, **หลักการบริหารและจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๗.

^{๓๖}บุญช่วย จันท์เฝ้า, **“พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร”**, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔), หน้า ๙๐.

๒.๓.๒ วัตถุประสงค์การบริหารวัด

การบริหารองค์กรหรือวัดล้วนต้องการความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร จึงต้องมีการกำหนดแนวทางนโยบายเป็นวัตถุประสงค์ เพื่อให้องค์กรเกิดผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูง ซึ่งมีนักวิชาการให้ทัศนะเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการบริหาร วัดไว้ดังนี้

พระมหาเสริมชัย ชยมงคล ได้กล่าวไว้ว่า หมายถึง การวางแผนทางนโยบาย และการจัดลำดับความเร่งด่วนของโครงการ การวางแผนและการบริหารโครงการ การแบ่งงาน การมอบอำนาจหน้าที่การทำงานและการจัดการตามแผนงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดไว้ให้ได้ผล คือ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างสูงสุด

เป้าหมาย หมายถึง การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์และการดำเนินการต่างๆ ของวัด ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของวัด

จุดมุ่งหมาย หมายถึง การกำหนดแผนงานโครงการที่จะดำเนินการในรอบปี ซึ่งเป็นโครงการใหม่หรือต่อเนื่องที่วัดจะต้องบริหารให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี^{๓๗}

๒.๓.๓ ความสำคัญของการบริหารวัด

การบริหารเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน เพราะการทำงานจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้น ก็เพราะนักการบริหารมีเทคนิคและวิธีการทำงานไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะการบริหารวัดซึ่งเป็นศาสนสถานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน การบริหารวัดอย่างเป็นระบบระเบียบ จะส่งผลให้วัดมีรสน่าอยู่เข้าไปประกอบกิจการทางศาสนา รวมทั้งเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนที่เข้าไปสัมผัสพบเห็นการบริหารวัดจึงมีความสำคัญ ในที่นี้จึงได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับความสำคัญของการบริหารและการบริหารวัดที่ผู้รู้ได้กล่าวไว้ตามลำดับ ดังนี้

กรมการศาสนา ได้ระบุถึงความสำคัญของการบริหารวัดไว้ว่า ทำให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นระบบมากขึ้น ทำให้สะดวกในการประสานงาน ทำให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดความประหยัดในการดำเนินงาน สามารถติดตามตรวจสอบการดำเนินงานได้และทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จทุกคนพึงพอใจ^{๓๘}

ธงชัย สันติวงศ์ กล่าวว่า องค์กรจะเกิดขึ้น เมื่อคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปทำงาน เพื่อให้สำเร็จผลในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้น ถ้าหากงานนั้นจำเป็นต้องอาศัยคนมากกว่า

^{๓๗} พระมหาเสริมชัย ชยมงคล, การบริหารวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท เอช ที ซี เพรส จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

หนึ่งคนให้ช่วยทำกันแล้ว ความจำเป็นที่จะต้องมีผู้นำก็จะเกิดขึ้นทันที การบริหารจึงมีความจำเป็นสำหรับองค์กรทุกขนาด^{๓๙}

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารวัดไว้ ดังนี้^{๔๐}

๑. สามารถสร้างสังคมสงฆ์ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
๒. สามารถสร้างวัดให้เป็นส่วนหนึ่งในการชี้นำทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องแก่สังคม อีกทั้งทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

๓. การบริหารวัดที่มีประสิทธิภาพจะมีความสำคัญต่อการใช้ทรัพยากรสูงสุด

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) ได้กล่าวถึงการบริหารงานของวัดว่า มีความสำคัญในการทำให้วัดสามารถพัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้อง กล่าวคือ ทำให้ภิกษุสงฆ์สามเณรมีความรู้ความสามารถทำให้ภิกษุสงฆ์ สามเณรปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ทำให้วัดสามารถทำหน้าที่เผยแผ่วิถีชีวิตที่ประเสริฐสู่สังคม ทำให้ประชาชนรู้สึกวัดเป็นของชุมชน ทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียน และทำให้วัดมีความร่มรื่นเป็นที่พบปะนัดพบกันของประชาชน^{๔๑}

สมพงษ์ เกษมสิน กล่าวว่า การบริหาร เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะบทบาทและความสำคัญของการบริหารนั้นมีความสัมพันธ์กับอารยธรรมและการดำรงชีพของมนุษย์เลยทีเดียว เพราะเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีหัวหน้าปกครองบังคับบัญชา มีการแบ่งงานกันทำตามระดับความรู้ ความสามารถ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างพวกเขาและเผ่าเดียวกัน โดยมีจารีตประเพณีและวัฒนธรรมเป็นเครื่องกำกับความประพฤติของชนเหล่านั้น^{๔๒}

จากดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า ความสำคัญของการบริหารวัดนั้นมีดังต่อไปนี้

๑. ทำให้เกิดความมีระเบียบของภิกษุสงฆ์และสามเณรภายในวัด
๒. ช่วยให้การดำเนินงานต่างๆที่จะพัฒนาวัดเป็นไปอย่างมีระบบ
๓. ทำให้มีการใช้ทรัพยากร เช่น บุคลากร เงิน วัสดุ และอื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

^{๓๙} ธงชัย สันติวงษ์, องค์กรและการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๔.

^{๔๐} ประเวศ วะสี, “พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันในสังคม” ใน หลักการบริหารและจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๙.

^{๔๑} พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), การเมืองมิใช่เรื่องของสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๑.

^{๔๒} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖), หน้า ๗.

๔. ทำให้วัตถุประสงค์ต่างๆประสบผลสำเร็จทุกคนพอใจ

๕. การบริหารวัดที่ดีนั้นสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนได้

๒.๓.๔ โครงสร้างการบริหารวัด

วัดนั้นมีฐานะเป็นนิติบุคคลคือบุคคลตามกฎหมาย ตามความในมาตรา ๓๑ และ มาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครอง ดูแลวัด เจ้าอาวาสมีอำนาจในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและมีหน้าที่ปกครองดูแลพระสงฆ์สามเณรภายในวัด

กรมการศาสนา ระบุไว้ว่า ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาส ในหมวด ๒ ว่าด้วยการแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ข้อ ๖ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งตามข้อ ๔ ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปดังนี้^{๔๓}

๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง

๒) มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง

๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย

๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์

๕) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบหรือเป็นโรคเรื้อนหรือวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ

๖) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน

๗) ไม่เคยต้องถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใดเพราะความผิดมาก่อน

การแต่งตั้งเจ้าอาวาส ตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการในหมวด ๕ ส่วนที่ ๖ เจ้าอาวาส ข้อ ๒๖ ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนดังนี้^{๔๔}

๑) มีพรรษาพ้น ๕

๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น

ในส่วนของฝ่ายฆราวาสนั้น จะมีบุคคลทำหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าอาวาสในการบริหารกิจการของวัดได้แก่ คณะกรรมการ ไวยาวัจกรและศิษย์วัด

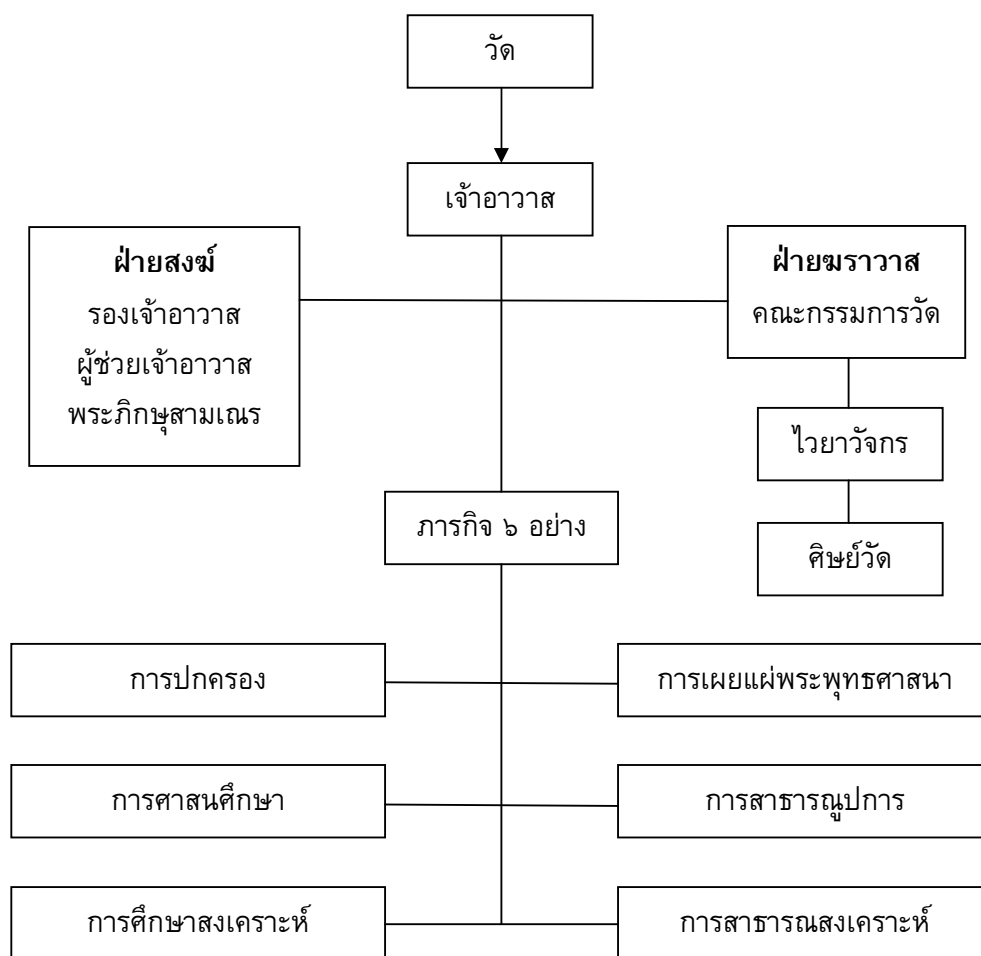
ไวยาวัจกร หมายถึง คฤหัสถ์ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้มีหน้าที่เบิกจ่ายนิตยภัตและจะมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา จัดการทรัพย์สินของวัดได้ตามที่เจ้าอาวาสได้มอบหนังสือโดยไวยาวัจกรนั้น การแต่งตั้งไวยาวัจกร เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสปรึกษาสงฆ์ในวัด

^{๔๓}กรมการศาสนา, หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบคำสั่ง มหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒), หน้า ๓๗๓.

^{๔๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๔.

พิจารณาคัดเลือกคฤหัสถ์ผู้มีคุณสมบัติตามความใน ข้อ ๖ ให้เจ้าอาวาสแต่งตั้งคฤหัสถ์ผู้นั้นเป็นไวยาวัจกร โดยอนุมัติของเจ้าคณะอำเภอ โดยอาศัยกฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกรแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๓๕

ส่วนคณะกรรมการจัดการวัดนั้น ได้รับเชิญจากเจ้าอาวาสให้มาเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการวัด เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณร คณะกรรมการไวยาวัจกรและศิษย์วัดจะร่วมกันในการบริหารภารกิจของวัดซึ่งมีอยู่ ๖ ประการให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์และนโยบาย ดังแผนภาพที่ ๒.๑^{๔๔}

แผนภาพที่ ๒.๑ โครงสร้างและภารกิจการบริหารวัด

^{๔๔} พระมหาเรณูศักดิ์ สิริภทฺโท (พิมพ์สกุล), “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๖.

๒.๓.๕ การกิจการบริหารวัด

การบริหารวัดเป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการวัดให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม เรียกได้ว่าเป็นภารกิจที่สำคัญของพระสังฆาธิการ เพื่อให้วัดเกิดความเจริญมั่นคงอยู่ในพระศาสนาต่อไป ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการกิจการบริหารวัดไว้ดังนี้

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงการปรับระบบบริหารองค์การชาวพุทธไว้ในหนังสือเรื่องพระพุทธรศาสนา ในยุคโลกาภิวัตน์ว่า การบริหารองค์การชาวพุทธควรกระจายอำนาจให้มากขึ้นแม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบระบบราชการที่ชักช้าไม่ทันการและคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัดแต่ละวัด ให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่ายโยงใยร่วมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้งพยายามลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อนไม่ทันการโดยปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการหรือทำเอนจิเนียริงให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชาชั้นลงไปตามลำดับขั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕^{๔๖}

สรุปได้ว่า การบริหารวัด หมายถึง การที่เจ้าอาวาสใช้ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการตัดสินใจ และใช้ทรัพยากรการบริหารที่มีอยู่เพื่อดำเนินงานตามภารกิจ ๖ ประการ คือ การปกครอง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปอย่างราบรื่น เกิดความร่วมมือและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับวัด

๒.๔.๑ ความหมายของวัด

วัดเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันศาสนาซึ่งนอกจากจะเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์แล้วยังเป็นศูนย์รวมทางจิตใจและศูนย์กลางของชุมชนวัดจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทยทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบันความหมายของวัดมีอยู่มากมายมีผู้ให้ความหมายของวัดไว้ดังต่อไปนี้

กรมการศาสนา ได้ระบุ ความหมายของคำว่า วัด ไว้ว่า หมายถึง สถานที่ทางศาสนามีเสนาสนะและอาคารวัตถุต่างๆ เป็นที่พำนักอยู่อาศัยปฏิบัติพระธรรมวินัยและประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป^{๔๗}

^{๔๖} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๖.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๓.

บุญร่วม เทียมจันทร์ กล่าวว่าวัดหมายถึงที่อยู่ของพระสงฆ์เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณรและประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา^{๔๘}

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า วัด ไว้ว่า หมายถึงสถานที่ทางศาสนาโดยปรกติมีโบสถ์วิหารและที่อยู่ของสงฆ์หรือนักบวช^{๔๙}

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี) กล่าวว่า วัดหมายถึงที่อยู่ของพระ (นักบวช) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัยสำหรับชุมชนมี๓เขตคือเขตพุทธาวาสเขตธรรมาวาสและเขตสังฆาวาส^{๕๐}

พลสัณฑ์ โพธิ์ศรีทอง กล่าวว่า วัดหมายถึงศาสนสถานประกอบกิจกรรมของชาวพุทธเป็นที่อยู่ของบรรพชิต(พระสงฆ์และสามเณร) และฆราวาสที่เกี่ยวข้องเป็นที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมตลอดจนการเผยแผ่ศาสนาธรรมของชาวพุทธ^{๕๑}

สุนทร สุภูตะโยธิน กล่าวว่า วัดหมายถึงที่พำนักสงฆ์เป็นที่ประกอบศาสนกิจและบำเพ็ญกุศลเป็นสถาบันการศึกษาอบรมของพระสงฆ์และเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาเป็นศูนย์กลางของการสมาคมพบปะสังสรรค์ปรึกษาหารือและบริการด้านต่างๆแก่ชุมชน^{๕๒}

จากความหมายดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า วัด หมายถึง สถานที่ทางพระพุทธศาสนาเป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณรในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประกอบกิจของสงฆ์เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมและบำเพ็ญกุศลของพุทธบริษัททั้งหลายและเป็นสถานที่ในการให้การศึกษอบรมขัดเกลาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

๒.๔.๒ ประเภทของวัด

วัดเป็นสถานที่ทางพระพุทธศาสนาเป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุ สามเณรในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประกอบกิจของสงฆ์เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมและบำเพ็ญกุศลของพุทธบริษัททั้งหลายและเป็นสถานที่ในการให้การศึกษอบรมขัดเกลา

^{๔๘}บุญร่วม เทียมจันทร์, เจ้าอาวาสเจ้าพนักงานใครกำหนด?, (กรุงเทพมหานคร : สามดีพรินต์อ็ควิปเม้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๙.

^{๔๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

^{๕๐}พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี),“การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๔.

^{๕๑}พลสัณฑ์ โพธิ์ศรีทอง,“การนำพระสงฆ์ (วัด) มาเป็นหลักในการแก้ปัญหาทางสังคมจิตวิทยาของเยาวชนไทยในยุคโลกาภิวัตน์” ในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพัฒนาการศรัทธา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙๗.

^{๕๒}สุนทร สุภูตะโยธิน, คู่มือสมณศักดิ์สำหรับผู้บริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๒., (กรุงเทพมหานคร : กรังปรี่อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๔๐), หน้า ๔๒.

บุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ประเภทของวัดนั้นขึ้นอยู่กับผู้วิจัยขอเสนอ ๕ เกณฑ์ดังต่อไปนี้

๑) แบ่งประเภทวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม ได้กล่าวว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๑ ได้แบ่งวัดออกเป็น ๒ อย่าง คือ^{๕๓}

๑. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาได้แก่ “อาราม” ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และวัดที่เลื่อนฐานะมาจากสำนักสงฆ์โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเพื่อเป็นประโยชน์แก่สังฆกรรมตามพระธรรมวินัยสำหรับพระสงฆ์ นับว่าเป็นวัดที่สมบูรณ์ทั้งทางกฎหมายและทางพระวินัยทุกประการโดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

๒. สำนักสงฆ์ได้แก่วัดที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งวัดแล้วแต่ยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา รวมถึงวัดที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้สร้างขึ้นตามความในมาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และวัดที่สร้างขึ้นก่อน ร.ศ. ๑๒๑ ซึ่งยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาด้วย

๒) แบ่งประเภทวัดตามกรมการศาสนา

กรมการศาสนา ได้แบ่งประเภทของวัดตามสถานภาพออกเป็น ๓ ประเภท คือ^{๕๔}

๑. พระอารามหลวงได้แก่วัดที่พระมหากษัตริย์สมเด็จพระราชินีสมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์กิตติพระราชทานเพื่อเป็นเกียรติยศแก่ผู้ต่ำศักดิ์ลงมา หรือแก่วัดเองก็ดีมีอยู่จำนวนหนึ่งที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ทรงสร้างหรือสร้างขึ้นหรือทรงปฏิสังขรณ์และสร้างขึ้นแล้วน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระอารามหลวงรวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงด้วย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ได้ทรงวางระเบียบให้วัดหลวงทั้งปวงมีเกียรติใช้คำว่า “พระ” นำหน้าวัดและปูชนียสถานต่างๆ จึงเป็นว่าพระอาราม พระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ พระปราสาท และพระมณฑป เป็นต้น อีกทั้งทรงแบ่งชั้น พระอารามหลวงตามลำดับความสำคัญออกเป็น ๓ ชั้น ดังนี้

(๑) พระอารามหลวงชั้นเอก ได้แก่พระอารามหลวงที่พระมหากษัตริย์หรือสมเด็จพระราชินีหรือสมเด็จพระยุพราชทรงสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ ทั้งเป็น

^{๕๓} สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

^{๕๔} กรมการศาสนา, คู่มือวิทยากรอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒๖.

พระอารามใหญ่โต และมีสิ่งก่อสร้างใหญ่โต วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ วัดที่บรรจุพระอัฐิ หรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูง เช่น มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่ขึ้นไป ส่วนต่างจังหวัดผ่อนปรนลงมาเป็นวัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญหรือวัดมีเกียรติ เจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญขึ้นไป พระอารามหลวงชั้นเอก ยังแบ่งซอยต่อไปอีก ๓ ระดับจากสูงไปต่ำ คือ (๑) ราชวรมหาวิหาร (๒) ราชวรวิหาร (๓) วรมหาวิหาร

(๒) พระอารามหลวงชั้นโท ได้แก่พระอารามหลวงที่พระมหากษัตริย์หรือสมเด็จพระราชินีหรือสมเด็จพระยุพราชทรงสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ แต่ไม่เป็นพระอารามใหญ่โตและไม่มีสิ่งก่อสร้างใหญ่โต มีเจดีย์สถานสำคัญหรือที่มีเกียรติ เจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญขึ้นไป ส่วนต่างจังหวัดผ่อนปรนลงมาเป็นวัดที่มีเกียรติ เจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูงขึ้นไป ก็พระอารามหลวงชั้นโท ยังแบ่งย่อยต่อไปอีก ๔ ระดับจากสูงไปต่ำ คือ (๑) ราชวรมหาวิหาร (๒) ราชวรวิหาร (๓) วรมหาวิหาร (๔) วรวิหาร

(๓) พระอารามหลวงชั้นตรี ได้แก่พระอารามหลวงที่พระมหากษัตริย์หรือสมเด็จพระราชินีหรือสมเด็จพระยุพราชทรงสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ พระราชทานเพื่อเป็นเกียรติยศแก่ผู้ต่ำศักดิ์ลงมาหรือแก่วัดเองก็ดีมีอยู่จำนวนหนึ่งที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ทรงสร้างหรือสร้างขึ้นหรือทรงปฏิสังขรณ์และสร้างขึ้นแล้ว น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระอารามหลวงรวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงมีเกียรติ วัดประจำหัวเมือง หรือวัดสามัญ เจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูงขึ้นไป ส่วนต่างจังหวัดผ่อนปรนลงมาเป็นวัดที่มีเกียรติ วัดประจำหัวเมือง หรือวัดสามัญ เจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นต่ำขึ้นไป พระอารามหลวงชั้นตรี ยังแบ่งซอยต่อไปอีก ๓ ระดับจากสูงไปต่ำ คือ (๑) ราชวรวิหาร (๒) วรวิหาร (๓) สามัญไม่มีสร้อยต่อคำท้าย คงใช้เฉพาะชื่อวัดเท่านั้น

๒. วัดราษฎร์ได้แก่วัดที่ประชาชนทั่วไปสร้างหรือปฏิสังขรณ์ซึ่งได้รับอนุญาตให้สร้างวัดและประกาศตั้งวัดโดยถูกต้องตามกฎหมายจากทางราชการแล้วและช่วยกันทำนุบำรุงวัดสืบต่อกันมาตามลำดับวัดราษฎร์หมายถึงวัดที่ทั้งชนิดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและสำนักสงฆ์ที่มีได้นับเข้าเป็นพระอารามหลวง

๓. วัดร้างได้แก่วัดที่ไม่มีพระภิกษุสงฆ์พำนักอาศัยประจำซึ่งทางราชการจะขึ้นทะเบียนเป็นวัดร้างวัดร้างโดยสภาพยังเป็นนิติบุคคลอยู่โดยสมบูรณ์และมีโอกาสที่จะเป็นวัดมีพระสงฆ์ได้อีกโดยดำเนินการตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการยกวัดร้างเป็นวัดที่มีพระสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๑๔

๓) แบ่งประเภทตามจุดมุ่งเน้นของวัด

พนม พงษ์ไพบูลย์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “จาริกไว้ในพระพุทธศาสนาจาริกในการศึกษา” ว่าวัดสามารถจำแนกเป็น ๓ ประเภท คือ^{๕๕}

๑. วัดที่มุ่งพัฒนาถาวรวัตถุให้มีความโอ่อ่ามีเสนาสนะใหญ่โตวัดประเภทนี้ใช้ทุนรอนมากมีผู้อุปถัมภ์เป็นพิเศษหรือเจ้าอาวาสมีคุณลักษณะพิเศษหารายได้เข้าวัดได้มากเงินที่ได้มาส่วนใหญ่จากคนทั่วไปไม่ใช่คนในท้องถิ่น

๒. วัดที่มุ่งเน้นปริยัติมุ่งให้ประชาชนพระเณรได้ศึกษาในรูปแบบต่างๆวัดประเภทนี้ใช้ทุนรอนไม่มากนักแต่มีกิจกรรมเพื่อการศึกษาในวัดสม่ำเสมอ

๓. วัดที่มุ่งการปฏิบัติเช่นวิปัสสนาธุระเน้นการสร้าง ความสงบในจิตใจวัดประเภทนี้มักทำให้วัดคล้ายธรรมชาติมักลงทุนในสิ่งก่อสร้างน้อย

๔) แบ่งตามนิทศของพระสงฆ์

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม ระบุไว้ว่า ในกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ข้อ ๔ กำหนดให้การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้นให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิทศนั้นดังนั้นจึงแบ่งประเภทวัดตามสังกัดนิทศได้ ๒ ประเภท คือ^{๕๖}

๑. วัดมหานิกายเป็นวัดที่สังกัดคณะสงฆ์มหานิกายขึ้นสังกัดการปกครองกับเจ้าคณะตำบลเจ้าคณะอำเภอเจ้าคณะจังหวัดเจ้าคณะภาคและเจ้าคณะใหญ่ของมหานิกาย

๒. วัดธรรมยุตเป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุตขึ้นสังกัดการปกครองกับเจ้าคณะตำบลเจ้าคณะอำเภอเจ้าคณะจังหวัดเจ้าคณะภาคและเจ้าคณะใหญ่ของคณะธรรมยุต

๕) แบ่งตามจำนวนบุคลากรในวัด

พระมหาสิทธิการ (ทอง อินทสุวณฺโณ) ได้ให้ทัศนะว่าวัดที่มีขนาดใหญ่มีพระภิกษุสามเณรเกิน ๒๐ รูปขึ้นไปส่วนจำนวนของพระภิกษุเกี่ยวข้องกับการทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ตามพระวินัยซึ่งได้กำหนดไว้ว่าสงฆ์จตุรกร (๔ รูป) สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกอย่างยกเว้นปวารณาให้ผ้ากฐินอุปสมบทและอัปทานสงฆ์ปัญจจตุรกร (๕ รูป) สามารถทำสังฆกรรมได้คือปวารณาให้ผ้ากฐินอุปสมบทในปัจจุฉนตชนบทสงฆ์ทศวรรค (๑๐ รูป) สามารถทำสังฆกรรมได้คืออุปสมบทในมรยมประเทศและสังฆกรรมอื่นๆ ยกเว้นอัปทานสงฆ์วิสตติวรรค (๒๐ รูป) สามารถ

^{๕๕} พนม พงษ์ไพบูลย์, จาริกไว้ในพระพุทธศาสนาจาริกในการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๗๘.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐.

ทำสังฆกรรมได้ทุกอย่างจากหลักเกณฑ์ที่สามารถแบ่งขนาดของวัดโดยใช้บุคลากรภายในวัด โดยอนุโลมและให้มีความสัมพันธ์กับการกิจของวัดทั้ง ๖ ด้าน ได้ดังนี้^{๕๗}

๑. วัดขนาดเล็กได้แก่วัดที่มีบุคลากรในวัดน้อยกว่า ๑๐ รูป/คน
๒. วัดขนาดกลางได้แก่วัดที่มีบุคลากรในวัด ๑๐-๑๙ รูป/คน
๓. วัดขนาดใหญ่ได้แก่วัดที่มีบุคลากรในวัด ๒๐ รูป/คน ขึ้นไป

จากประเภทของวัดที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้ว่า วัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีอยู่ ๒ อย่างคือวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและวัดที่เป็นสำนักสงฆ์แต่สามารถแบ่งวัดตามสภาพของวัดได้ ๓ ประเภทคือวัดพระอารามหลวง วัดราษฎร์และวัดร้างซึ่งสถานภาพของวัดนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้เช่นจากวัดราษฎร์เป็นวัดร้างหรือวัดพระอารามหลวงหรือจากวัดร้างเป็นวัดราษฎร์เป็นต้นและวัดพระอารามหลวงมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับวัดราษฎร์ส่วนวัดร้างแม้มีสถานภาพเป็นวัดแต่ไม่มีการดำเนินการตามภารกิจของวัดแบ่งตามจุดมุ่งเน้นของวัดจัดได้เป็น ๓ ประเภทคือเน้นการก่อสร้าง เน้นการศึกษาและเน้นการปฏิบัติถ้าแบ่งตามสังกัดนิกายแบ่งได้ ๒ ประเภทคือวัดสังกัดมหานิกายและวัดสังกัดธรรมยุตซึ่งวัดสังกัดมหานิกายกับวัดธรรมยุตนั้นมีสภาพเหมือนกันโดยกฎหมายและบริหารจัดการวัดในรูปแบบเดียวกันแต่วัดธรรมยุตมีจำนวนน้อยกว่าและเขตการปกครองไม่ตรงตามเขตการปกครองของทางอาณาจักรถ้าแบ่งตามบุคลากรในวัดอาจแบ่งได้หลายขนาดตามความเหมาะสม

๒.๔.๓ บทบาทและความสำคัญของวัด

นับตั้งแต่สมัยโบราณวัดมีความสำคัญยิ่งต่อสังคมไทยทุกหมู่บ้านมีวัดเป็นศูนย์กลางมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจและสติปัญญาเป็นศูนย์กลางของความเชื่อถือและความสามัคคีด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องยาวนานมีผู้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญอันเป็นภารกิจทั่วไปของวัดเอาไว้ดังต่อไปนี้

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวถึงบทบาทของวัดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้^{๕๘}

๑. วัดเป็นที่สงบร่มเย็น
๒. วัดเป็นที่ปมศีลงาม
๓. วัดเป็นแหล่งความรู้
๔. วัดเป็นแหล่งธรรมะ

^{๕๗} พระมหาสิทธิการ (ทอง อินทสุวณโณ), **หลักสุนทรนัฏกรรมและธรรมศึกษาชั้นตรีรวมทุกวิชา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๐.

^{๕๘} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑.

๕. วัดเป็นแหล่งละอบายมุข
๖. วัดเป็นแหล่งปลูกปลูกใจ
๗. วัดเป็นแหล่งให้บริการ

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตตมเมธี) ได้กล่าวถึงวัดในสังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดังนี้^{๕๙}

๑. เป็นสถานที่ประพาศิพตพรมจรรย์ของพระภิกษุสามเณรและประชาชนผู้ไครธรรม
๒. เป็นสถานที่สำหรับประชาชนไปบำเพ็ญกุศล
๓. เป็นดินแดนแห่งความสงบคือเป็นที่อยู่ของผู้สงบเป็นดินแดนไปมาหาสู่ของผู้รักสงบ
๔. เป็นสาธารณูปการที่ชาวบ้านได้อาศัยใช้สาธารณูปโภค เช่น ตักน้ำกินน้ำใช้ที่สระวัด
๕. เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้แทบทุกสาขาวิชาตั้งแต่ชั้นต่ำจนถึงชั้นสูง
๖. เป็นสโมสรสถานหรือสมาคมที่ชุมนุมพักผ่อนหย่อนอารมณ์ของประชาชนทั่วไปในบางโอกาส
๗. เป็นสุขศาลาโรงพยาบาลหรือแพทย์สถานที่พระบริการชาวบ้านผู้ป่วยไข้
๘. เป็นสถานที่พึ่งพำนักของคนไร้ที่พึ่งเช่นกำพร้าอนาถาหรือประสบไฟไหม้ น้ำท่วม
๙. เป็นที่พึ่งหลบลี้หนีภัยของคนที่ถูกภัยคุกคามเช่นภัยสงครามหรือโรคภัยร้ายแรงคุกคาม
๑๐. เป็นสถานที่พึ่งของผู้ตายและญาติของผู้ตาย
๑๑. เป็นสนามเด็กเล่นหรือเล่นกีฬาของประชาชน
๑๒. เป็นสถานที่พักของผู้เดินทางเสมือนเป็นโรงแรมของประชาชนคนเดินทาง
๑๓. เป็นสถานที่เปรียบเทียบคติความเสมือนหนึ่งเป็นโรงศาลวินิจฉัยเรื่องราวแก่ประชาชน
๑๔. เป็นสถานที่พบปะกันแห่งชายหนุ่มหญิงสาวตามประเพณีไทยแท้แต่โบราณ
๑๕. เป็นศูนย์กลางแห่งศิลปวัฒนธรรมของสังคมไทย

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๕-๑๖๖.

กรมการศาสนา ได้สรุปบทบาทของวัดเอาไว้ดังต่อไปนี้^{๖๐}

๑. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนอยู่ในสมัยนั้น
๒. วัดเป็นสถานที่ที่พ่อแม่ตลอดจนคนแก่คนเฒ่าและสตรีมารับความรู้ด้วยการสวดพระธรรมเทศนา
๓. วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิความรู้ของคนสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งตำราแพทย์และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บทั่วไป
๔. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพและศึกษาเล่าเรียนตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
๕. วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทางซึ่งวัดบางวัดได้สร้างศาลาเอาไว้กว้างขวางใหญ่โตเพื่อรองรับกิจการนี้โดยเฉพาะ
๖. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจวัดได้จัดสถานที่ต่างๆ ในบริเวณวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาดและร่มรื่น
๗. วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัดเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมดเช่นงานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์บุญมหาชาติเป็นต้นและยังเป็นสถานที่พบปะของคนหนุ่มสาวด้วย
๘. วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่างๆ เช่นจิตรกรรม ประติมากรรมสถาปัตยกรรมและวรรณกรรม
๙. วัดเป็นที่ไกลเกลียดข้อพิพาทเป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ ของชาวบ้าน
๑๐. วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศลตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา
๑๑. วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงาน
๑๒. วัดเป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครองท้องถิ่นหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันเพื่อบอกแจ้งกิจการต่างๆ

^{๖๐} กรมการศาสนา, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : เอพีกราฟิกส์, ๒๕๓๙), หน้า ๗.

กรมการศาสนา ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของวัดในชุมชนดังต่อไปนี้^{๖๑}

๑. เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
๒. เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนา
๓. เป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นหรือเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง
๔. เป็นที่พึ่งของประชาชนทั้งด้านจิตใจและการให้การสงเคราะห์ยามเดือดร้อน

พิน ดอกบัว ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของวัดไว้ดังนี้^{๖๒}

๑. วัดเป็นสถานที่อยู่ของผู้ทรงศีลทรงธรรม
๒. วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล
๓. วัดเป็นสถานที่ศึกษาวิชาต่างๆ
๔. วัดเป็นสถานสังคมสงเคราะห์
๕. วัดเป็นรมณีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
๖. วัดเป็นสถานที่พักแรมของคนเดินทาง
๗. วัดเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรม
๘. วัดเป็นสถานที่ฝึกอาชีพ
๙. วัดเป็นสถานที่บันเทิงของชาวบ้าน
๑๐. วัดเป็นสถานที่เลือกคู่
๑๑. วัดเป็นสโมสรของชาวบ้าน
๑๒. วัดเป็นศาลของชาวบ้าน
๑๓. วัดเป็นคลังพัสดุของชาวบ้าน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข กล่าวถึงบทบาทของวัดที่มีต่อชุมชนไว้ดังนี้^{๖๓}

๑. วัดเป็นสถาบันทางการศึกษาสมัยก่อนที่จะมีโรงเรียนวัดได้เป็นสถาบันการศึกษาพ่อแม่จะพาบุตรมาบวชเพื่อจะได้ศึกษาเล่าเรียนเมื่อสึกออกไปจะได้มีการศึกษามีความรู้ไปประกอบอาชีพได้
๒. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ชาวบ้านที่ยากจนได้พึ่งพาบุญและอาศัยวัดเป็นที่พำนักบางคนใช้วัดเป็นสถานที่พักเวลาจะเดินทางไปสถานที่ไกลๆ

^{๖๑}กรมการศาสนา, ลานวัดลานใจลานกีฬา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

^{๖๒}พิน ดอกบัว, รัต, วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุรพาสาน, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๔.

^{๖๓}สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมไทยแนวทางวิจัยและพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๒๘), หน้า ๑๗๕-๑๗๗.

๓. วัดเป็นสถานพยาบาลพระสงฆ์บางรูปมีความสามารถพิเศษในการรักษาพยาบาลผู้ที่เจ็บป่วยการรักษาจะเป็นการใช้ยาสมุนไพรโบราณ

๔. วัดเป็นสถาบันตุลาการถ้ามีการขัดแย้งขึ้นภายในครอบครัวพระสงฆ์จะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยซึ่งได้ทำหน้าที่ทั้งเป็นนักจิตวิทยาและผู้พิพากษา

๕. วัดเป็นศาลาประชาคมเป็นสถานที่รวมกลุ่มของชาวบ้านเวลาที่มีการประชุมเรื่องสำคัญๆ แม้แต่การประชุมของเจ้าหน้าที่ทางราชการก็ใช้วัดเป็นสถานที่ประชุมด้วย

๖. วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของชาวพุทธศาสนาเช่นการเข้าพรรษาการทอดกฐินจะกระทำที่วัดศาลาการศึกษาศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้านที่ได้ปรากฏออกมาเป็นผลงานจารึกเขียนภาพการตกแต่งตามโบสถ์วิหารศาลาการเปรียญเป็นต้นและวัดยังเป็นที่รวมของสิ่งโบราณที่มีค่าโดยทางวัดจะเก็บรวบรวมไว้เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

๗. วัดเป็นสถาบันบันเทิงเวลาที่ชาวบ้านมีการจัดพิธีกรรมต่างๆ จะมีการจัดมหรสพขึ้นในวัดซึ่งเป็นการสมโภชตามประเพณีนิยม เช่น งานทำบุญแจกข้าวให้ผู้ที่ย่างกลับไปเป็นต้น โดยเจ้าภาพที่ศรัทธาจะฉลองและสมโภชงานโดยจัดให้มีมหรสพที่วัด

จากบทบาทของวัดดังที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า วัดมีบทบาทหรือภารกิจต่อสังคมและชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบันอย่างมากมาย เช่น เป็นสถานศึกษากลางสำหรับประชาชนทั่วไปเป็นแหล่งรวมศิลปวิทยาการในด้านต่างๆ ที่เป็ความรู้เพื่อการดำรงรักษาสังคมซึ่งได้แก่วิชาก่อสร้างช่างฝีมือจิตรกรรมประติมากรรมสถาปัตยกรรมเภสัชกรรมนิติศาสตร์พงศาวดารตำนานเมืองและท้องถิ่นเป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในสังคม

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

๒.๕.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

"พระสังฆาธิการ" เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ.๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ กำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า "พระคณาธิการ" มาเป็น "พระสังฆาธิการ" ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ รวมคำว่า "พระ" "สังฆ" และ "อธิการ" เป็น "พระสังฆาธิการ" แปลตามรูปศัพท์ว่า "พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์" "พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง" ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่า หมายถึง "พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์" มีตำแหน่งดังนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่

๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค

๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด

๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ

๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล

๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๒๔}

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตการปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมายจึงบัญญัตินามว่า “พระสังฆาธิการ” ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะและเลขานุการรองเจ้าคณะ หาได้เป็นพระสังฆาธิการไม่ เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการ

๒.๕.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ จัดการและพัฒนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุสามเณร มีจริยาวัตรตรงตามประเพณีปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย นับว่า พระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร มิให้ออกนอกพระธรรมวินัย และพระสังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษา จัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ระบุถึง ความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญเนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐๓.

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจ หน้าที่ ในการบริหารและจัดการวัด ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๖๕}

พระสงฆ์กับการบริหารจัดการ ถือว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าพระสงฆ์จะทำอะไรเกี่ยวกับการบริหารจัดการภายในวัดหรือนำพาพุทธศาสนิกชนทำตามขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ พระสงฆ์มีบทบาทเป็นอย่างยิ่ง เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะพระสงฆ์มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด สามารถให้ความรู้ที่ตนเองได้ศึกษามาเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และสังคมประเทศชาติ^{๖๖}

ดังนั้นพระสังฆาธิการ จึงเป็นพระภิกษุที่ปฏิบัติตามภารกิจของพระพุทธศาสนาที่จะช่วยส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรือง และสร้างศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระพุทธศาสนา และสร้างความเข้มแข็ง และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

๒.๕.๓ การแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ การแต่งตั้งและถอดถอน มีดังต่อไปนี้^{๖๗}

คุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการ

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดคุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการ ไว้ ๗ ประการดังนี้

- (๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
- (๒) มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
- (๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
- (๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
- (๕) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
- (๖) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
- (๗) ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

^{๖๕} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า คำนำ.

^{๖๖} สิริวัฒน์ ศรีเครือดง, ดร. “พระสงฆ์กับภาวะผู้นำ” ใน รวบรวมบทความ สารนิพนธ์พุทธศาสนธรรมหาบัณฑิต ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐๖.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐๓-๔๑๐.

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม มีดังนี้

๑. การแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือมีพรรษาพ้น ๓๐ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ

สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม

๒. การแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าคณะภาค

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพ้น ๒๐ และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพ หรือเป็นพระราชาคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอก หรือเป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค ในการแต่งตั้งเจ้าคณะภาค เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติ เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาคจะอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ ในกรณีที่รองเจ้าคณะภาคพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้รองเจ้าคณะภาค ซึ่งได้รับแต่งตั้งแทน อยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

๓. การแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๖ ประโยค ในการแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดในภาคใด ให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

๔. การแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค ในการแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดใด ให้เจ้าคณะจังหวัดนั้นคัดเลือก

พระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าว เสนอเจ้าคณะภาค เพื่อพิจารณาแต่งตั้งโดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่

๕. การแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าคณะตำบล

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพ้น ๕ กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือเป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรม หรือเป็นนักธรรมชั้นเอก ในการแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าว เสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนา และรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ

๖. การแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าอาวาส

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามราษฎร์ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพ้น ๕ และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบลเจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้น รวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า ๓ รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัด เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้ง

ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส นอกจากพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสวัดนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติ และระบุหน้าที่ที่ตนจะมอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง

๗. การแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งคือ มีพรรษาพ้น ๑๐ เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

ส่วนพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือ มีพรรษาพ้น ๑๐ เป็นผู้ทรงเกียรติคุณ เป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่า

พระราชคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าว แล้วแต่กรณีเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับเพื่อให้มหาเถรสมาคมพิจารณา

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคดำเนินการ

ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าว และระบุหน้าที่ที่ตนจะมอบหมายให้ปฏิบัติแล้วรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาเสนอตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคม

สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ตามมติมหาเถรสมาคม

๒.๕.๔ การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการ ย่อมพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ ต่อเมื่อ^{๖๔}

- ๑) ถึงมรณภาพ
- ๒) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- ๓) ลาออก
- ๔) ย้ายสำนักที่อยู่ออกไปนอกเขตอำนาจหน้าที่
- ๕) ยกเป็นกิตติมศักดิ์
- ๖) รับตำแหน่งหน้าที่สูงขึ้น หรือเป็นที่ปรึกษา
- ๗) ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่
- ๘) ถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่
- ๙) ถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๑.

๒.๕.๕ บทบาทพระสังฆาธิการ

พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน) กล่าวว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีหลักการปกครองคือมุ่งความสงบเรียบร้อย มุ่งความเจริญงอกงาม และมุ่งความสามัคคีปรองดอง ซึ่งทั้ง ๓ ประการนี้เป็นเครื่องวัดสมรรถภาพของการปกครอง^{๖๙}

พระมหาธรรมาธิปไตย และคณะ กล่าวว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อนเป็นประการแรก ประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อย และประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียนแผนกพระปริยัติธรรมขึ้น เช่น แผนกนักธรรม แผนกบาลี ขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า พัฒนาจิตใจของพระภิกษุสามเณรให้มีความมั่นคง เพื่อพระภิกษุสามเณรจะได้นำหลักการพัฒนาจิตใจนี้ไปสู่เด็กหรือเยาวชนหรือยุวพุทธให้หันเข้ามาศึกษาหาความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรมก็คือการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวินาศาสนาขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็กที่เรียกว่าเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูงเด็กเล็กให้หันเข้ามาฟังพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็มีบทบาทช่วยเหลือเด็กเล็กด้วยเมตตาธรรม เด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือ ลูกหลาน ชาวบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัดรับดูแลลูกหลานให้ ความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัด ต่อพระพุทธศาสนาก็บังเกิดขึ้นกับประชาชน จึงเห็นได้ว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส นอกจากจะมีหน้าที่ในการดูแลวัดพัฒนาวัดแล้ว ยังต้องช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนพร้อมกันไปด้วย^{๗๐}

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ ในเขตปกครองของตน ได้แก่ การรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ รวมทั้งการนิคหกรรมหรือการวินิจฉัย อธิกรณ์ หรือความผิดทางพระธรรมวินัยของพระภิกษุ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดจริยาพระสังฆาธิการ ซึ่งพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามบทบาทของพระสังฆาธิการ ดังต่อไปนี้

^{๖๙}พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน), การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, อ้างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ ทัศนโร (สินทวีวรกุล), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

^{๗๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

๑. ต้องเคารพเอื้อเฟื้อต่อกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

๒. ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมานั้นแล้ว แต่ผู้สั่งมิได้ถอน หรือแก้คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้นไม่ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตาม ต้องรายงานจนถึงผู้สั่ง ในกรณีมีการคัดค้านคำสั่งให้ผู้ส่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตน เพื่อพิจารณาสั่งการต่อไป ในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามทำข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

๓. ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

๔. ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

๕. ต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

๖. ต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ

๗. ต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา

๘. ต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย

ทั้ง ๘ ข้อนี้ เป็นจรรยาอันพระสงฆ์ฆราวาสต้องถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้วย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจรรยา

๒.๕.๖ อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่

เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตหนของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๗๑}

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะภาค

เจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน ดังนี้^{๗๒}

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใน บังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตน ดังนี้^{๗๓}

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของ ผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัย การลงนิคหกรรม วินิจฉัย ข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำ วินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใน บังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙๓ – ๓๙๔.

^{๗๒} อ้างแล้ว, หน้า ๓๙๔ – ๓๙๕.

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙๖.

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะอำเภอมียอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน ดังนี้^{๗๔}

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดจนพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้^{๗๕}

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมและบังคับบัญชาเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรือ อยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

^{๗๔} อ้างแล้ว, หน้า ๓๙๗.

^{๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙๘.

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ ตามกฎหมายเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่เพราะต้องทำหน้าที่เป็น ผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือ บุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตาม มาตรา ๔๕ กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง และนอกจากนั้น เจ้าอาวาสยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชนมากที่สุดที่จะช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา ปลุกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน) กล่าวว่า พระสังฆาธิการ คือผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งตามกฎหมายเถรสมาคมกำหนดให้มีจำนวน ๑๑ อันดับ โดยมีเจ้าคณะภาคเป็นอันดับที่ ๑ มีผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นอันดับที่ ๑๑ นั้น พระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ คือเจ้าอาวาสนับเป็นพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญมากที่สุดมีความรับผิดชอบสูงสุด ด้วยเหตุผล

๑. เจ้าอาวาสเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ประชาชนและเด็กเล็กรู้จักพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นดีกว่าใครๆ อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ทางพระศาสนาทั้งดีและร้ายยอมเข้าไปปัญหาต่างๆ และหาทางคลี่คลายปัญหาได้ง่าย

๒. ตำแหน่งเจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ทุกตำแหน่งเป็นเครื่องพิสูจน์และรับรองความสามารถของตำแหน่งปกครองสงฆ์ทั้งหลายได้อย่างดี คือถ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ดี ก็มีหวังที่จะเป็นเจ้าคณะตำบล หรือเจ้าคณะต่าง ๆ ได้ดี^{๗๖}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ) กล่าวถึงเจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้^{๗๗}

๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์

๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

^{๗๖} พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน), ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปี พระพุทธวรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕.

^{๗๗} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓ - ๓๔.

เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
 ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของ มหาเถรสมาคม

๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์

๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวในมาตรา ๓๗ นี้ เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะงานอย่างกว้างๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้น ได้กำหนดโดยลักษณะงานเป็น ๔

๑. หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ได้แก่

๑.๑ การบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดีหมายถึงการก่อสร้าง การบูรณะปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำ ด้วยแรงงาน แรงงานและแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุ ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถาน และศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่างๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดีด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้

๑.๒ การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การจัดกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดกิจการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี กิจการเหล่านี้ เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดี คือ เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยการนั้น

๑.๓ การจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การดูแลรักษา การใช้จ่ายการจัดทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชี ทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาส ให้เป็นไปด้วยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๒. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด ได้แก่

๒.๑ การปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษา ให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้มีอยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุก ให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกในหนึ่งว่า ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ดังกล่าวด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ

๒.๒ การสอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์

ดังกล่าว ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือ คำสั่งมหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำ ชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

๓. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

๓.๑ การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรง ได้แก่ การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียง ซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว

๓.๒ การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ.๒๕๒๘ และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน การฝึกซ้อมสวดมนต์ ฝึกซ้อมเรื่อง สังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีล และปฏิบัติศาสนพิธีอื่น ๆ

๔. หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในส่วนวัดและนอกวัดและเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะ คือ

๔.๑ การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศลทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

๔.๒ การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ทั้งที่เป็นการประจำและเป็นการจร

๔.๓ การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

๔.๔ การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาเผาศพ ศาลาพักรับหรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น

อำนาจของเจ้าอาวาส

อำนาจเจ้าอาวาส หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปการะแก่การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส เพื่อให้งานที่ปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เป็นสิ่งที่มีคู่กับหน้าที่เจ้าอาวาส มีไว้เพื่อใช้บังคับบัญชาผู้อยู่ในบังคับบัญชาโดยเฉพาะเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นดังที่ท่านผู้รู้ได้กล่าวไว้ ดังนี้

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน) ได้กล่าวถึงบทบาทความรับผิดชอบของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสว่า ต้องช่วยพัฒนาท้องถิ่นในด้านการเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นของตนด้วย ในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นก็ต้องเริ่มที่เจ้าอาวาสต้องคุมบรรยากาศในวัดให้หล่อหลอมด้วยเมตตา สัจจะ สามัคคี คนในวัดรักกัน ซื่อสัตย์ ประองตองกัน^{๗๘}

พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน) ได้กล่าวไว้ว่า ในส่วนสภาพเจ้าอาวาสก็ต้องจัดวัดให้เป็นศาสนสถาน คือเป็นที่บำเพ็ญกิจทางศาสนา เป็นบุญสถาน คือเป็นสถานที่ในการบำเพ็ญกุศลเป็นศึกษาสถาน คือเป็นที่ให้การศึกษาล่าเรียน อบรม เป็นธรรมสถาน คือเป็นสถานที่ในทางประสิทธิ์ประสาทคุณงามความดี^{๗๙}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปโนโย) ได้กล่าวถึงอำนาจเจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

- ๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส ออกไปเสียจากวัด
- ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมต้องมีบรรยากาศแห่งศาสนกิจอยู่ตลอดเวลา เช่น มีการไหว้พระ มีการสวดมนต์ มีการทำสังฆกรรมเป็นประจำตามพระวินัย^{๘๐}

จากแนวความคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปว่าพระสังฆาธิการ คือ พระภิกษุผู้มีอายุพรรษาและเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารอันเป็นความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ จนได้รับการยอมรับเชื่อถือจากคณะสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาทั่วไปให้เป็นผู้รับผิดชอบงานคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ อันเหมาะสมต่อความรู้ความสามารถของพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นๆ โดยมีการพิจารณากลับกรองด้วยระบบแห่งพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคม ซึ่งถือว่าการกลั่นกรองที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุม ซึ่งเป็นการพิจารณาอันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในวงการคณะสงฆ์

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเป็นวัดตัวอย่าง

วัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพระพุทธศาสนา การพัฒนาวัดในที่นี้ หมายถึง การพัฒนาสถานที่ การพัฒนาบุคลากรของวัด การพัฒนากิจกรรมโครงการพัฒนา เจ้าอาวาสต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน มีบุคลากรที่มีภาพลักษณ์ดี มีการบริหารจัดการ

^{๗๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒ – ๕๓.

^{๗๙} อ้างแล้ว, หน้า ๓๓.

^{๘๐} อ้างแล้ว, หน้า ๓๖ – ๓๗.

วัดโดยประสานสามัคคี และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงการพัฒนาวัดเป็นวัดตัวอย่าง ไว้ดังนี้

กรมการศาสนา ให้ความหมายว่า วัดถือเป็นนิติบุคคลประเภทหนึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญมากในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสังคมชาวพุทธของประเทศไทยเรานั้น ถือกันว่าวัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมหัวใจ ของบรรดาพุทธศาสนิกชน จากการที่วัดเป็นส่วนอันสำคัญยิ่งเช่นนี้ จำต้องให้การพิจารณา เพื่อให้เกิดการวิวัฒนาการให้ทันต่อความเจริญของบ้านเมือง ด้วยเหตุนี้กรมการศาสนาโดยความเห็นชอบจากรัฐบาลจึงได้เริ่มโครงการวัดพัฒนาตัวอย่างขึ้น ซึ่งเป็นโครงการถาวร และได้ริเริ่มโครงการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ จนสืบเนื่องมาถึงปัจจุบันโดยพิจารณาเลือกวัดที่เจ้าอาวาส มีความวิริยอุตสาหะ จัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ปรับปรุงบริเวณวัด ให้มีความสะอาดร่มรื่นและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง โดยได้จัดสรรงบประมาณเพื่อการนี้ไว้โดยเฉพาะตามเป้าหมายที่ทางราชการกำหนด^{๔๑}

สมานจิต ภิรมย์รัตน์ ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาวัดว่า การพัฒนาวัดควรดำเนินการเป็น ๓ ด้าน คือ

๑. การพัฒนาศาสนสถานและศาสนวัตถุ เช่น โบสถ์ วิหาร กุฏิ ฯลฯ ให้สวยงาม ประหยัด เรียบง่าย สอดคล้องต่อศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติ และท้องถิ่น ปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น จัดทำแผนผังวัดเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมในชุมชน

๒. การพัฒนาบุคลากร ปรับปรุงระบบการรับบุคคลเข้ามาบวช เพื่อให้ได้ผู้มีคุณภาพพัฒนาความรู้ของพระสงฆ์และบุคลากรของวัดให้ถูกต้อง ทันสมัยทั้งทางโลก และทางธรรมสามารถนำวิทยาการแผนใหม่มาใช้จัดการ หรือบริหารกิจการในวัด หรือในการปกครองให้มีประสิทธิภาพ และสามารถเป็นผู้นำของชุมชนได้

๓. พัฒนาการจัดกิจกรรมภายในวัด และงานสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นที่พึงของประชาชนปรับปรุงรูปแบบการประกอบศาสนพิธีให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง ประหยัด เรียบง่าย และเป็นประโยชน์เสริมสร้างความรู้แก่ประชาชนให้มีความเข้าใจ และยึดมั่นศรัทธาหลักธรรมทางศาสนา เพื่อเป็นแนวทางให้ปฏิบัติชอบ ทั้งนี้เพื่อทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างแท้จริง^{๔๒}

^{๔๑} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐.

^{๔๒} สมานจิต ภิรมย์รัตน์, วัดพัฒนา ๔๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔-๑๕.

กรมการศาสนา ให้ความหมายของการพัฒนาวัดว่า หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัดเพื่อสนับสนุนให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีเป้าหมายสำคัญอันเป็นนโยบายของกรมการศาสนา ก็คือ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน^{๔๓} ซึ่งชุมชนมองวัดในปัจจุบันดังนี้

๒.๖.๑ สภาพของวัดตามความหมายของชุมชน

๑. เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณร
๒. เป็นที่บวชเรียน
๓. เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของประชาชน ชาวบ้านรอบวัด
๔. เป็นที่ประชาชน ชาวบ้านรอบวัดได้มารับการปลูกฝังศีลธรรม
๕. เป็นศูนย์กลางสำหรับประกอบกิจกรรม ทางสังคมร่วมกันของประชาชน ชาวบ้านรอบวัดนั้น

๒.๖.๒ สิ่งที่วัดควรเร่งดำเนินการ

กรมการศาสนา ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาวัดเพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยวัดควรดำเนินการถึงสิ่งต่างๆ ได้แก่

๑. จัดและพัฒนากิจกรรมของวัดให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน ชาวบ้านรอบวัดให้มากที่สุด
๒. จัดการปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สิ่งเสริมคนรอบวัดหรือคนในชุมชนนั้นให้มาบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดนั้นให้มากที่สุด และ
๓. จัดการพัฒนาบริเวณอาคารสถานที่ เสนาสนะของวัดให้สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่น เหมาะสมกับสภาพความต้องการและความจำเป็นให้มากที่สุด^{๔๔}

๒.๖.๓ สิ่งที่วัดควรสร้างให้เกิดขึ้นภายในชุมชน

กรมการศาสนา ยังได้กำหนดแนวทางการพัฒนาวัดเพื่อให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยวัดจะต้องดำเนินการพัฒนาวัดให้มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น สร้างความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นว่าวัดเป็นของตน มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน ให้เกิดการยอมรับว่าวัดกับชุมชนนั้นๆ เป็นหน่วยเดียวกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

๑. พัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นว่า วัดเป็นของตน มีความรู้สึกหวงแหน รัก และช่วยกันดูแลรักษา
๒. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย ๕ ประการ ดังที่กล่าวข้างต้น คือ เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของ

^{๔๓} กรมการศาสนา, **วัดพัฒนา ๔๓**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๗-๒๕๘.

ชาวบ้าน เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านนั้นได้เข้ามาหาความสงบทางกายและใจ เป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน

๓.สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดต้องสะอาด ร่มรื่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการและแก่ประชาชนในท้องถิ่นที่มีความต้องการเข้าวัด เพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย และหลักพระพุทธศาสนา ประชาชนจะได้เห็นคุณค่าและเข้าวัดมากขึ้น

๔.สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดควรเป็นแกนนำของประชาชนในท้องถิ่นในการติดต่อกับหน่วยงานอื่นๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพซึ่งควรใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๕.ให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้นๆ เป็นหน่วยเดียวกันให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน^{๔๕}

๒.๖.๔ แนวทางสำหรับพัฒนาวัด

การพัฒนาจะเริ่มขึ้นและสำเร็จลุล่วงไปได้ เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ประสานที่สำคัญ จึงควรจะได้ศึกษาสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบต่างๆ ของวัดเพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นพื้นฐานไว้ก่อน โดยมีจุดหมายแห่งการพัฒนาวัดเล็งสู่เป้าหมาย ๓ ประการ อันเป็นหลักความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา^{๔๖} คือ

๑. การพัฒนาด้านศาสนวัตถุ คือ ที่ตั้งวัดและทรัพย์สินของวัดซึ่งแบ่งเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑.๑ เสนาสนะ ได้แก่ ที่ดินที่ตั้งวัดจัดให้มีหนังสือสำคัญขึ้นทะเบียนไว้กับทางราชการให้เรียบร้อย และวัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด แยกเป็น ๓ เขตหลัก และ ๑ เขตจัดประโยชน์ (สำหรับวัดที่มีที่ดินเหลือพอที่จะจัดประโยชน์หารายได้บำรุงวัดอยู่อีก ก็ให้กำหนดเขตเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเขต)

(๑) เขตพุทธาวาส เป็นที่ตั้งอุโบสถ เจดีย์ วิหาร สถูป ศาลาการเปรียญและสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นแดนที่สงบเรียบร้อย

(๒) เขตสังฆาวาส เป็นที่ตั้งกุฏิที่อยู่ของพระภิกษุสามเณร โรงครัว หอฉัน โรงเก็บพัสดุ โรงไฟฟ้า โรงประปา ศาลารับแขก

(๓) เขตสาธารณสงเคราะห์ เป็นบริเวณที่ทางวัดกันไว้เพื่อสงเคราะห์แก่ประชาชน เช่น เป็นที่ตั้งโรงเรียน สุขศาลา สถานพยาบาล สมาคมทางศาสนา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สุสาน ฌาปนสถานตามความเหมาะสมแก่วัดนั้นๆ

^{๔๕} อ้างแล้ว, หน้า ๒๕๗-๒๕๘.

^{๔๖} อ้างแล้ว, หน้า ๒๕๗-๒๕๘.

(๔) เขตจัดประโยชน์ ซึ่งได้มาจากการแบ่งเขตทั้ง ๓ เขตหลักไปก่อน โดยเขตจัดประโยชน์นี้จะต้องกันไว้ให้ห่างจากเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาสเพื่อมิให้มีกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบเรียบร้อยภายในวัด

หลักการจัดเสนาสนะต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

(๑) ในบริเวณวัดมีการปลูกต้นไม้ผล ไม้ดอกไม้ใบ ไม้ที่เกี่ยวกับการเรียนพุทธประวัติ และไม้ที่เป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้านนั้น ทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษาและเป็นสถานที่ที่ร่มรื่น พื้นลานวัดปิดกวาดให้สะอาดตามธรรมชาติ จะทำเป็นสนามหญ้า หรือทำลานปูนก็แล้วแต่ความเหมาะสมต้องรักษาความสะอาดปราศจากมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล มีถังรองรับเศษขยะตั้งไว้เป็นระยะ มีถนนหรือทางเท้าภายในวัด

(๒) วัดควรมีประตูปิดเปิดตามเวลา เพื่อความปลอดภัยแก่ทรัพย์สินของวัด และเพื่อความศักดิ์สิทธิ์แห่งปูชนียสถาน ทั้งทำให้เกิดความเป็นระเบียบในการปกครอง

(๓) มีป้ายแสดงสิ่งสำคัญๆ เพื่อดึงดูดศรัทธาของประชาชนตามสมควร เช่น ป้ายวัด ป้ายบอกเวลาปิดเปิดวัด ป้ายชื่อสิ่งปลูกสร้าง นอกจากนี้ควรมีแผ่นป้ายพิเศษบอกตำนานหรือประวัติสำคัญๆ ของวัดนั้น

(๔) การใช้สี ไม่ฉูดฉาดเกินไป การปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัดให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทย เป็นที่แสดงออกซึ่งวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่นนั้นๆ กับควรให้มีขนาดและจำนวนเท่าที่จำเป็น มิใช่ว่าวัดที่เจริญจะต้องมีสิ่งก่อสร้างใหญ่โตและราคาแพงเสมอไป แต่หากอยู่ที่ความเหมาะสมพอดีกับฐานะของวัด และความสะอาดเรียบร้อยเป็นสำคัญ และถ้าเป็นไปได้ก็ควรใช้วัสดุที่ผลิตในท้องถิ่นในการปลูกสร้าง และตกแต่งด้วยก็จะทำให้เกิดความน่านิยมมาก นอกจากนี้ การก่อสร้างถาวรวัตถุขนาดใหญ่จะต้องให้สถาปนิกและวิศวกรตรวจแบบแปลนเพื่อความมั่นคงด้วย

๑.๒ คุณสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัด เช่น พระพุทธรูป ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ตลอดจนที่ดินอันเป็นที่ตั้งวัด มีการควบคุมดูแล เป็นอย่างดีและบำรุงรักษาตามหลักวิชา ทรัพย์สินของวัดส่วนที่จัดประโยชน์ทางวัดได้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎกระทรวง คำสั่งมหาเถรสมาคม และระเบียบแบบแผนของทางราชการ ทั้งได้ดำเนินการไปในทางที่ชอบที่ควร ทะเบียนบัญชีพัสดุ บัญชีเงิน เอกสารการรับจ่ายเงินถูกต้องตามแบบของทางราชการ และบรรดาหนังสือสัญญา นิติกรรม หนังสือ วัดได้ปฏิบัติไปตามเงื่อนไขโดยสุจริตใจ

๑.๓ สวัสดิการ โดยวัดจะต้องจัดให้มีระบบการส่งเสริมสวัสดิภาพของพระภิกษุสามเณร และคนในวัดตลอดจนผู้ไปติดต่อกับวัดเป็นอย่างดี เช่น มีน้ำดื่ม น้ำใช้ มีไฟแสงสว่าง มีที่อยู่อาศัยอันเหมาะสม มีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูล จัดการเลี้ยงดูพระภิกษุสามเณร ตลอดจนการรักษาพยาบาลให้ทั่วถึง จัดการเลี้ยงดูพระภิกษุสามเณร ตลอดจนการรักษาพยาบาลให้ทั่วถึง จัดให้พระภิกษุสามเณรได้รับความผาสุก ในการบำเพ็ญสมณธรรม และการศึกษาเล่าเรียนโดยที่

ทางวัดสนับสนุน มีเจ้าหน้าที่สวัสดิการตามพระพุทธานุญาต เช่น ภัตตุเทศก์ และเจ้าหน้าที่เสนาสนะคหাপกะ เป็นต้น และจัดสวัสดิการสำหรับคนเข้าวัด

๒. การพัฒนาด้านศาสนธรรม โดยศาสนธรรม ได้แก่ หลักคำสั่งสอนทางศาสนา หรือการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย แบ่งเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๒.๑ สมณธรรม มีการส่งเสริมการเรียนพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร ส่งเสริมการศึกษาธรรม สำหรับประชาชน ส่งเสริมการปฏิบัติสมณธรรม เช่น การรักษาศูตถะวัตร การทำสมาธิ เติบจงกรม และการประพฤติพรหมจรรย์ มีการแสดงเป็นประจำในวันธรรมสวนะและมีการประกอบพิธีมหาบูชาในวันสำคัญทางศาสนา พระภิกษุสามเณรมีการลงอุโบสถ ทำวัตร สวดมนต์ ทำอุโบสถสังฆกรรม ทำอุปัชฌายวัตร อาจารย์วัตรตามจารีตของสงฆ์

๒.๒ สาธารณสงเคราะห์ ให้วัดกับบ้านถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันและกันชาวบ้านร่วมกันบำรุงวัด วัดก็อำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านในทางที่ชอบที่ควร โดยยึดหลักหน้าที่ของสมณพึงบำรุงกุลบุตรกุลธิดาในสิงหาโลวาทสูตร (ทศ ๖) เช่น วัดจัดตั้งหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะ ผู้เยาว์ขึ้นตามคำแนะนำของกรมการศาสนา เพื่อสงเคราะห์เด็กผู้เยาว์ในหมู่บ้านที่ตั้งวัดกันที่ดินบางส่วนให้ทางราชการปลูกสร้างโรงเรียนและทางวัดก็ให้การอุปถัมภ์แก่โรงเรียนนั้นเอื้อเพื่อให้สถานที่ ตั้งหน่วยงานการกุศลสาธารณประโยชน์ภายในวัด ซึ่งไม่ทำให้วัดได้รับความเสื่อมเสียทั้งในด้านศิลปกรรมและด้านจิตใจของประชาชน กันบริเวณวัดมีการปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นหรือมีศาลาที่พักให้ประชาชนได้ไปพักผ่อนหาความสงบใจเป็นครั้งคราวจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ทางศาสนา และห้องสมุดบริการเอกสารทางวิชาการ ให้ประชาชนและเยาวชนแสวงหาความรู้รอบตัวตามสมควร

๓. การพัฒนาด้านศาสนบุคคล โดยศาสนบุคคล ได้แก่ พุทธบริษัททั้ง ๔ หรือบุคคลที่เกี่ยวกับวัด แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

๓.๑ สงฆ์ การปกครองพระภิกษุสามเณรและอารามิกชน ภายในวัดนั้นๆ ให้เป็นหมู่คณะที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย และเป็นหมู่ที่มีระเบียบเรียบร้อย เช่น พระสงฆ์มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ร่วมมือกันพัฒนาวัด พระสงฆ์มีระเบียบ เช่น ในการครองผ้า ในการทำกิจวัตรร่วมกัน การใช้เสนาสนะ สังฆบริหาร เวทกฐี และบริเวณวัดอันเป็นที่อยู่อาศัยเป็นวัดที่ไม่มียศหรือหรือฟ้องร้องกันให้เป็นที่อื้อฉาว หากมียศหรือขึ้นทางวัดก็พิจารณาหาทางยุติด้วยความเป็นธรรม เจ้าอาวาสวัดได้มีการสอดส่องดูแลลูกวัดของตนมิให้ประพฤติผิดนอกรัตนกรอยทั้งในและนอกวัด บุคคลภายในวัด ต้องมีทะเบียนบัญชีแสดงการย้ายเข้าย้ายออกและการลาสิกขาบุคคลทุกคนที่พำนักอาศัยอยู่ในวัด ไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ย่อมอยู่ภายใต้การปกครองบังคับบัญชาของเจ้าอาวาสทั้งสิ้น คือ เจ้าอาวาสสามารถปกครองวัดได้ทั่วถึง บุคคลที่พำนักอาศัยอยู่ในวัดทุกคน บาเพญฺชนให้เป็นประโยชน์แก่วัด และสนับสนุนการพัฒนาวัดนั้นๆ

๓.๒ สังฆาธิการกิจ เจ้าอาวาสได้นำพระภิกษุสามเณรขึ้นอยู่ในการปกครองบังคับบัญชาของพระสังฆาธิการผู้ปกครองเหนือตนด้วยดี เจ้าอาวาสได้ปฏิบัติตามคำสั่งของมหาเถรสมาคมและของเจ้าคณะโดยเอื้อเพื่อ การใดซึ่งจะต้องปฏิบัติต่อทางราชการบ้านเมืองทางวัดได้ปฏิบัติตามด้วยดี

๓.๓ สัปบุรุษ ทางวัดได้ปลูกฝังศรัทธาของศาสนิกชนในหมู่บ้านที่ขึ้นกับวัดโดยทั่วถึง ปรากฏว่าประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ใกล้วัดพากันเลื่อมใสในวัดของตนสัปบุรุษที่ขึ้นกับวัดตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงามตามสมควรแก่ภาวะของตน ประชาชนที่ขึ้นกับวัดได้ช่วยทำนุบำรุงวัดเติมกำลัง วัดได้เป็นธุระในการสงเคราะห์ประชาชนตามสมณวิสัย

๒.๖.๕ ขั้นตอนในการพัฒนาวัด

กรมการศาสนา ได้สรุปขั้นตอนในการพัฒนาวัดไว้ดังต่อไปนี้^{๔๗}

๑. แต่งตั้งกรรมการ ในการพัฒนาวัด ควรจะได้ดำเนินงานไปในรูปแบบของ คณะกรรมการ เพื่อระดมความคิดและความร่วมมือร่วมใจกัน ซึ่งอาจประกอบด้วยพระสงฆ์ภายในวัด ประมาณ ๕ – ๗ รูป คฤหัสถ์ประมาณ ๗ – ๑๐ คน โดยคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และที่สำคัญจะต้องพร้อมที่จะให้ความร่วมมือด้วยดี เมื่อติดต่อทบทวนเป็นการภายในเรียบร้อยแล้ว จึงประกาศแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร แล้วปิดประกาศให้ทราบทั่วกันทั้งวัดและหมู่บ้าน และจัดทำสำเนาเอกสารส่งให้เจ้าคณะปกครองเหนือตนตามลำดับทราบด้วย

๒. ชี้แจงพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด โดยการจัดให้มีการประชุมเพื่อชี้แจงแก่พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดเป็นสิ่งจำเป็นที่เจ้าอาวาสควรกระทำเป็นประจำ ประมาณปีละ ๑ ครั้ง การชี้แจงนั้น คือ การแจ้งความเปลี่ยนแปลงของวัดและความก้าวหน้าในการพัฒนาให้ทราบโดยทั่วกันและขอความร่วมมือจากบุคคลในวัดทุกประเภท ถ้าวัดมีโรงเรียนตั้งอยู่ในวัดก็ให้แนะนำแก่ครูและนักเรียนด้วย

๓. ประชุมกรรมการ ซึ่งในการประชุมครั้งแรกถือว่าเป็นครั้งที่สำคัญมากดังนั้นควรนัดประชุมในวันที่กรรมการจะมาประชุมได้พร้อมเพรียงกัน โดยมีเรื่องที่จะนำเข้าวาระการประชุมครั้งแรก ควรมีดังนี้

๓.๑ เรื่องที่ประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงนโยบายของรัฐบาล และคณะสงฆ์ในการพัฒนาวัดว่า มุ่งที่จะส่งเสริมให้วัด พัฒนาทางด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไป สำหรับเป้าหมายในการพัฒนาวัดก็คือมุ่งพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนซึ่งเจ้าอาวาสจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวดีพอ เพื่อสมาชิกจะได้มีความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกัน การพัฒนาวัดจะได้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามเป้าหมาย

^{๔๗} กรมการศาสนา, คู่มือการดำเนินงานวัดพัฒนาตัวอย่าง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒-๒๒.

๓.๒ เรื่องอาณาเขตของวัด ควรจะพิจารณากันถึงการทำให้มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินของวัดให้เรียบร้อย การกำหนดเขตวัด เพื่อการจัดทำแผนผังวัด ได้แก่ การกำหนดหน้าวัด หลังวัด ควรอยู่ทิศทางใดจึงเหมาะสม จะแบ่งเนื้อที่วัดออกเป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตสาธารณสงเคราะห์ตรงไหน อย่างไร จำเป็นต้องจัดทำรั้วหรือกำแพง เป็นต้น

๓.๓ เรื่องการจัดทำโครงการพัฒนาวัด สมาชิกต้องช่วยกันเสนอความคิดเห็น เช่น ทางวัดควรจะต้องทำอะไรบ้าง สิ่งไหนจำเป็นจะต้องทำก่อนหรือหลัง จะทำเมื่อไร ใช้เวลาเท่าใด ใช้กำลังงานและงบประมาณจากไหน งานนั้นๆ ควรมอบหมายให้ใครเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินงาน รวบรวมได้แล้วจัดทำเป็นแผนงานของวัด เรียงตามลำดับงานที่สำคัญและความจำเป็นก่อนหลังไว้เพื่อเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานและติดตามประเมินผล

๓.๔ จัดทำแผนผังวัด ในการจัดทำแผนผังวัด ควรหาผู้ที่มีความรู้ในการทำแผนผังมาช่วยจัดทำให้ แผนผังวัดควรจัดทำเป็น ๒ แบบคือ ผังสภาพปัจจุบันแสดงรายละเอียดต่างๆ ของสภาพปัจจุบันทั้งหมด และผังโครงการ เป็นผังที่ควรจัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาวัด ตามมติที่ประชุมกรรมการพัฒนาวัดในการประชุมครั้งที่ ๑ วาระที่ ๒ เรื่องการกำหนดเขตวัดเพื่อจัดทำผังโครงการนี้เป็นผังที่สมบูรณ์ที่คาดการณ์ล่วงหน้าว่า เมื่อพัฒนาด้านวัตถุเบ็ดเสร็จแล้ว สภาพของวัดในอนาคตจะเป็นเช่นไร หน้าวัด หลังวัด จะหันไปทางทิศไหนอาคารเสนาสนะแต่ละหลังจะตั้งเป็นหมวดหมู่อย่างไร สิ่งใดจะต้องรื้อทิ้ง สิ่งใดจะต้องเคลื่อนย้ายสิ่งก่อสร้างที่จะปลูกใหม่ จะปลูกตรงไหน บริเวณวัดจะตกแต่งและจะตัดถนนเช่นไร การนี้ผู้ทำผังจะต้องมีความรู้ในเรื่องการจัดวางผังและตกแต่งบริเวณ จึงจะสามารถทำได้เหมาะสมสวยงามตามสภาพของพื้นที่ตั้งวัดและสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคมของละแวกนั้น

ในการจัดทำผังโครงการ ควรจัดเป็นหมวดหมู่ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ใช้สอย และความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งสามารถแบ่งเนื้อที่ของวัดออกเป็นเขตต่างๆ ดังนี้

- (๑) เขตพุทธาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งวิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอไตร เจดีย์
- (๒) เขตสังฆาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งกุฏิ ครัว เรือนไฟ ที่สรงน้ำ
- (๓) เขตสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ บริเวณโรงเรียน บ้านพักชีบบริเวณฌาปนสถานฯ

๓.๕ จัดทำโครงการพัฒนาวัด เมื่อคณะกรรมการ ฯ ได้ประชุมหารือกันในเรื่องแผนงานพัฒนาของวัดว่าจะต้องทำงานหรือกิจกรรมใดบ้างตามลำดับความสำคัญก่อนหลังแล้ว ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในงานหรือกิจกรรมนั้นๆ ควรจะได้เขียนโครงการกิจกรรมให้ชัดแจ้ง เสนอกรรมการเพื่อพิจารณาอนุมัติโครงการก่อนที่จะดำเนินการ กิจกรรมของวัดที่จะพัฒนาแยกได้เป็น ๒ ทาง คือ

- (๑) การพัฒนาทางด้านวัตถุ หมายถึง การพัฒนาสภาพวัดให้เกิดศรัทธาทางรูปธรรม ได้แก่ อาคารเสนาสนะ มีเอกลักษณ์ของการเป็นวัดไทย ปลูกสร้างอยู่เป็นหมวดหมู่สวยงามและไม่ไหม้โตเกินความจำเป็นแห่งประโยชน์ใช้สอยและสภาพแวดล้อมของวัดและ

ชุมชน ถนนบริเวณวัดสะอาด รมรีน ตกแต่งด้วยไม้ยืนต้น ไม้ดอก ไม้ประดับอย่างเหมาะสม อาณาเขตของวัดแบ่งเป็นหมวดหมู่ การก่อสร้างอาคารสถานที่ต่างๆ ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนผังโครงการที่จัดทำไว้

(๒) การพัฒนาทางด้านจิตใจ หมายถึง การพัฒนาทางนามธรรมเช่น การปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรมแก่ ศาสนิกชนในท้องถิ่น รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่วัดควรจะเป็นศูนย์กลางจัด ขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกต่อชุมชนหมู่บ้านนั้น การพัฒนาทางด้านนี้ ควรจะได้นำหนังสือหรือ พัฒนาควบคู่ไปกับการปรับปรุงสภาพวัดทางด้านวัตถุหรือรูปธรรม

๓.๖ ดำเนินการพัฒนาวัด เมื่อได้จัดแผนผังวัดจัดทำแผนและโครงการพัฒนาวัด ได้แก่ กิจกรรมต่างๆ เสร็จและผ่านควรเห็นชอบจากกรรมการในการประชุมครั้งต่อๆ มา เรียบร้อยแล้ว เริ่มพัฒนาได้เลย โดยอาจจะกำหนดวันชุมชนมัสปฐมาและประชาชนในท้องถิ่น เพื่อประกาศชี้แจงความมุ่งหมายในการพัฒนาวัด และโครงการต่างๆ ที่วัดจะดำเนินการให้ทราบ โดยทั่วกัน พร้อมทั้งเชิญชวนและขอความร่วมมือจากประชาชน ในการที่ดำเนินการพัฒนาวัดใน โครงการต่างๆ นั้นด้วย จากนั้นจะร่วมกันทำความสะอาด ปลูกต้นไม้ทำรั้ววัด ไว้เป็นที่ระลึกจะ เป็นการดียิ่ง ซึ่งในโอกาสข้างหน้าวัดจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านอีกต่อไปด้วยดี

จึงสรุปความได้ว่า ในการพัฒนาวัดเจ้าอาวาสต้องดำเนินการให้พระภิกษุสามเณร ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย จัดการด้านศาสนสมบัติวัดให้เกิดความเรียบร้อย จัดหรือสนับสนุน การศึกษาให้กับบุคลากรในวัด ส่งเสริมเยาวชนด้านการศึกษา เผยแผ่หลักธรรมคำสอนเพื่อให้ ประชาชนเกิดการพัฒนาจิตใจ จัดการบูรณปฏิสังขรณ์สิ่งก่อสร้างในวัดให้อยู่ในสภาพมั่นคง เหมาะสม แก่การใช้งาน ทำการสงเคราะห์ประชาชนตามสมควรเช่น การสงเคราะห์คนชรา บริจาคสิ่งของให้กับผู้ประสบภัย ให้ประชาชนได้ใช้สถานที่ เป็นต้น สามารถจำแนกงานดังกล่าว ออกมาเป็นบทบาทด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการด้านการสาธารณสงเคราะห์

การพัฒนาวัด เพื่อให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และแนวทางการพิจารณาคัดเลือกวัด พัฒนาตัวอย่าง มี ๒ ด้าน คือ

๑. ด้านการจัดการปกครองภายในวัด

การปกครอง หมายถึง การสอดส่องดูแลเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์และสามเณร เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช^{๔๔} ในอดีตครั้งพุทธกาล การปกครองคณะสงฆ์เป็นการ ปกครองตามพระธรรมวินัย คือ ยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครอง โดยพระพุทธเจ้า ทรงเป็นพระธรรมราชา มีพระสงฆ์อัครสาวกเป็นพระธรรมเสนาบดีทรงมอบความเป็นใหญ่

^{๔๔} กรมการศาสนา, วินัยบัญญัตินักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๔-๑๐.

ในสังฆกรรมให้แก่พระสงฆ์ การบริหารการปกครองต้องผ่านมติที่ประชุมสงฆ์เป็นเอกฉันท์ โดยมีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีสนับสนุนอย่างเข้มแข็งถือเป็นแก่นแท้ของการปกครองคณะสงฆ์^{๔๙}

พระวินัย หมายถึง ขนบธรรมเนียมหรือแบบแผนข้อบังคับสำหรับพระภิกษุสงฆ์ วินัยนั้น โดยตรงได้แก่ระเบียบหรือกฎข้อบังคับ สำหรับเป็นเครื่องบริหารหมู่คณะให้มีระเบียบได้ระดับกัน ถ้าหมู่ไหนไม่มีระเบียบ หมู่หนึ่งก็จะแก่งแย่งกัน ตั้งต้นแต่การทำกิจต่างๆ ก็มักไม่มีความพร้อมเพรียงกัน ยิ่งกว่านั้นผู้มีกำลังมาก ก็ข่มเหงผู้มีกำลังน้อยกว่าเป็นต้น

วินัยโดยอ้อมก็คือศีลของภิกษุนั่นเอง แต่เป็นศีลที่รักษาอย่างเคร่งครัดสังวรระวังไม่ก้าวล่วงสิกขาบทแม้เล็กน้อย เมื่อภิกษุประพฤติถูกทางแล้ว ย่อมทำตนให้เป็นผู้มีมารยาทงามมีใจแช่มชื่น แม้จะเข้าไปในหมู่ภิกษุผู้มีศีล ก็องอาจไม่สะทกสะท้านทั้งไม่ถูกจับกุมลงโทษหรือถูกติเตียน มีแต่จะได้รับความสรรเสริญ ทั้งเป็นปัจจัยให้บำเพ็ญคุณธรรมที่ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก ดังนี้เป็นต้น

อาบัติ หมายถึง กิริยาที่ล่วงละเมิดในข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม มี ๗ อย่างคือ ปาราชิก สังฆาทิเสส ถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทุพภาสิต เมื่อว่าโดยโทษของอาบัติ แบ่งไว้ดังนี้ (๑) ปาราชิก มีโทษอย่างหนักทำให้ผู้ละเมิดต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที เป็น อเทกกิจฉา กล่าวคือ แก้ไขไม่ได้ ต้องให้ลาสิกขาจากเพศบรรพชิตอย่างเด็ดขาดเท่านั้น (๒) สังฆาทิเสส มีโทษอย่างกลาง เป็นสเทกกิจฉา กล่าวคือ แก้ไขได้ด้วยการอยู่กรรม และ (๓) ถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิต ทั้ง ๕ อย่างนี้ มีโทษอย่างเบา เป็นสเทกกิจฉา กล่าวคือ แก้ไขได้ด้วยการแสดงคินต่อหน้าภิกษุด้วยกัน

โทษทางโลกและโทษทางพระวินัย

โลกวัชชะ หมายถึง อาบัติที่เป็นโทษทางโลก ซึ่งชาวโลกเขาติเตียน คือ คนที่เป็นคฤหัสถ์ทำเข้าเป็นความผิด ภิกษุทำเข้าก็เป็นความผิด เช่น ทำโจรกรรม และฆ่ามนุษย์ตลอดถึงโทษเบาๆ เช่น ทบตีกัน เป็นต้น เมื่อภิกษุทำกรรมเช่นนี้ ย่อมผิดทั้งกฎหมายบ้านเมือง และผิดทั้งบัญญัติทางพระวินัยด้วย

ปณณัตติวัชชะ หมายถึง อาบัติที่เป็นโทษทางพระบัญญัติ คือ คนที่เป็นคฤหัสถ์ทำเข้าไปแล้วไม่เป็นความผิด เป็นความผิดเฉพาะพระภิกษุโดยฐานละเมิดพระบัญญัติเท่านั้น เช่น ขุดดิน ฉันทอาหารในเวลาวิกาล ใช้ทองและเงิน ผิงไฟ ชาวบ้านทำไม่มีความผิดหรือเสียหาย แต่พระภิกษุทำเข้าเป็นความผิดทางพระบัญญัติ คือ ผิดทางพระวินัยอย่างเดียว ไม่มีความผิดทางกฎหมายบ้านเมือง

จุดมุ่งหมายแห่งพระวินัย ๘ อย่าง ได้แก่ (๑) เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนเหี้ยมโหด (๒) เพื่อป้องกันความหลงโลกเลี้ยวซีก (๓) เพื่อป้องกันความดุร้าย (๔) เพื่อป้องกันความ

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

ประพตฺติเลวทราม (๕) เพื่อป้องกันความประพตฺติเสียหาย (๖) เพื่อป้องกันการเลินซุกชน (๗) เพื่อรักษาความนิยมของคนในสมัยนั้น และ (๘) เพื่อให้เป็นธรรมเนียมของภิกษุ

ประโยชน์แห่งการบัญญัติพระวินัย ๑๐ อย่าง ได้แก่^{๙๐}

- (๑) เพื่อความดีแห่งหมู่
- (๒) เพื่อความผาสุกแห่งหมู่
- (๓) เพื่อกำจัดบุคคลผู้เก้อยาก (หน้าด้าน, ดื้อด้าน)
- (๔) เพื่อความอยู่เป็นสุขแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
- (๕) เพื่อระวังอาสวะที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบัน
- (๖) เพื่อกำจัดอาสวะที่จะมีต่อไปในภายหน้า
- (๗) เพื่อความเลื่อมใสของบุคคลผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส
- (๘) เพื่อความเจริญยิ่งของบุคคลผู้เลื่อมใสแล้ว
- (๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และ
- (๑๐) เพื่อความเกื้อกูลพระวินัย

การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๑๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยได้มอบอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ทั้งหมดให้แก่มหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน มีคณะพระสังฆาธิการปกครองบังคับบัญชาลงมาตามลำดับ คือ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอเจ้าคณะตำบล จนถึงเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นการดำเนินการตามอย่างทางโลก

ด้านการจัดการปกครองของวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และตามพระธรรมวินัย เจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการบริหารอยู่ ๒ อย่าง คือ การบริหารตน และการบริหารหมู่คณะ การบริหารตน หมายถึง การคุ้มครอง รักษาความประพฤติปฏิบัติของตนทางไตรทวาร คือทางกาย วาจา และใจ ตามพระธรรมวินัย ให้จงตามพร้อมด้วยศีลาจารวัตรให้สงบ เรียบร้อยดี ไม่มีโทษ และให้พ้นจากอำนาจของกิเลส อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เพื่อสลัดตนออกจากทุกข์ทั้งปวงและเพื่อทำนิพพานให้แจ้งตามระดับภูมิธรรมที่ปฏิบัติได้ ส่วนการบริหารหมู่คณะ คือการปกครองดูแล ตลอดจนแนะนำสั่งสอน อบรมพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัดให้ประพฤติในพระธรรมวินัยด้วยหลักไตรสิกขา คือ ศีลสิกขา การอบรม ความประพฤติจิตตสิกขา การอบรมจิต และปัญญาสิกขา การอบรมปัญญา^{๙๑}

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน) กล่าวว่างานปกครอง เป็นงานนำ เป็นงานหลักซึ่งกว้างขวางยิ่งใหญ่อะเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลายและเป็นงานที่ ทำไม่เสร็จ

^{๙๐}ธีรภูมิ ทองโอษฐ์, “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓.

^{๙๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓-๒๔.

ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างไร งานอื่นๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้นถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็ดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน^{๙๒}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวว่า การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามหมายถึงงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตการปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งนี้คำว่า “การปกครอง” แปลว่าการควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ท่านควรจะอยู่^{๙๓}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ได้กล่าวว่า การบริหารหมู่คณะ คือ การปกครองดูแล ตลอดทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัด ให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับระเบียบ คำสั่ง และการประกาศของมหาเถรสมาคม^{๙๔}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปกครอง หมายถึง การสอดส่องดูแล เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช^{๙๕}

บุญช่วย จันทร์เหาะ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปกครอง หมายถึง การช่วยบำบัดทุกข์ และบำรุงสุขบรรพชิต (พระภิกษุ สามเณร) และคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัด (ศิษย์วัด คนงานวัด คนที่มาอาศัยชั่วคราว) มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อเป็นการสร้างบริษัทและบริวารให้เกิดมีแก่เจ้าอาวาส^{๙๖}

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้กล่าวว่า โดยปกติวัดทุกแห่งทั่วประเทศ จะมีระเบียบของวัดเกี่ยวกับกิจวัตรที่ภิกษุสามเณรต้องปฏิบัติและเจ้าอาวาสมีหน้าที่ต้องควบคุมดูแลให้ปฏิบัติตามอยู่แล้ว เช่น กิจวัตรประจำวันพระภิกษุสามเณรทุกรูป ทุกวัด ที่สังกัดธรรมยุติกนิกายต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประเพณีคณะสงฆ์ไทย ได้แก่ การไหว้พระก่อนนอน เพื่อบูชาพระรัตนตรัย ระลึกพระคุณบิดามารดา พระอุปัชฌาย์อาจารย์ และแม่เมตตาแก่สัตว์ทั้งหลาย การออกบิณฑบาตทุกเช้า ถือเป็นการออกโปรดสัตว์ การฉันภัตตาหารทุกครั้งก่อนฉันและขณะฉันต้องพิจารณาอย่างมีสติ การทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น เป็นธรรมเนียมประเพณีของพระสวด

^{๙๒} อ้างแล้ว, หน้า ๗๖ – ๗๗.

^{๙๓} อ้างแล้ว, หน้า ๘๗.

^{๙๔} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

^{๙๕} อ้างแล้ว, หน้า ๔.

^{๙๖} อ้างแล้ว, หน้า ๙๑.

มนตร์ร่วมกัน การฟังเทศน์ทุกวันพระ (วันขึ้นและแรม ๘ และ ๑๕ ค่ำ) ร่วมกับคฤหัสถ์ โดยมีเจ้าอาวาส เจ้าคณะหรือพระธรรมกถึก (พระนักเทศน์) เป็นผู้แสดงธรรม การฟังพระปาติโมกข์ทุกวันขึ้นและแรม ๑๕ ค่ำ ของพระสงฆ์เป็นพุทธบัญญัติ หากจะเลยจะต้องอาบัติทุกกฏ (ความผิดเล็กน้อย) การศึกษาอบรม ให้รู้และเข้าใจในพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติของตนโดยตรง ได้แก่ ศีล ๒๒๗ ข้อ ของพระภิกษุ ศีล ๑๐ ข้อของสามเณร เป็นต้น รวมทั้งการสอบความรู้ตามหลักสูตรนักธรรมหรือบาลีด้วย การศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเพื่อความสุขสงบแห่งจิตใจ การทำกิจวัตรพิเศษ สมณกิจและกิจนิมนต์ คือ ศาสนกิจทุกอย่างเพื่อสงเคราะห์ประชาชนในโอกาสต่างๆ การปฏิบัติกิจวัตรส่วนตัวและการดูแลรักษาบุรณข้อมแซมบริเวณวัด เสนาสนะ ตลอดจนกิจการต่างๆ ของวัด^{๙๗}

นอกจากนี้ยังมีประกาศ ระเบียบและคำสั่งของมหาเถรสมาคมซึ่งเจ้าอาวาสต้องปฏิบัติตามและใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารการปกครองพระภิกษุสามเณรภายในวัดให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยดั่งงามในวงการคณะสงฆ์

สรุปได้ว่า ด้านการจัดการปกครองภายในวัด หมายถึงการปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบถูกต้องตามพระธรรมวินัย มีกฎระเบียบเพื่อให้การปกครองเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

๒. ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน

ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน จัดเป็นการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งหมายถึงการดำเนินกิจการวัดหรือของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์^{๙๘}

๒.๑ การสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึงการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาภิกษุสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณรและวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัด และเจ้าอาวาสภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาเด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ เป็นต้น^{๙๙} ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

^{๙๗} ชำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๒๖), หน้า ๘๖-๘๘.

^{๙๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑-๖๒.

^{๙๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘-๙.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโม) ได้ให้ความหมายของการสาธารณสงเคราะห์ไว้ว่า หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการศึกษาสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป^{๑๐๐}

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) ได้กล่าวไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งพาจิตใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดที่จะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัด และเจ้าอาวาสจะต้องบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสาธารณสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๑๐๑}

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ กล่าวถึงความสำคัญทางภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในด้านบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมต่อระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมา ภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศล และช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลน และด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว^{๑๐๒} การดำเนินงานการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ มีดังนี้

๒.๑.๑ การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่นกิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ใ้ถ่ถอนชีวิตโคกระบือจากโรงฆ่าสัตว์แล้วมอบให้ชาวบ้าน จัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ จัดตั้งระบบประปาหมู่บ้าน สร้างอ่างเก็บน้ำ การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือกิจการอื่น ๆ การนี้ มุ่งเอากิจการที่ทำเองหรือโครงการที่กำหนดเอง ทั้งที่เป็นกิจประจำหรือกิจการชั่วคราว

^{๑๐๐} อ่างแล้ว, หน้า ๖๑.

^{๑๐๑} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) , การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔.

^{๑๐๒} บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ, ความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

๒.๑.๒ การช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ชุมชนขนาดใหญ่ เพื่อเป็นแหล่งน้ำอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่นๆ การนี้ มุ่งเอาเฉพาะส่งเสริมงานของผู้อื่นมิได้มุ่งถึงกิจการที่ดำเนินการ ทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือกิจการเฉพาะเรื่องแม้การช่วยป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า หรือช่วยป้องกันการติดโรคเอดส์ ก็ควรนับเข้าในข้อนี้

๒.๑.๓ การช่วยเหลือกิจการสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนนขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ปลุกต้นไม้ และอื่นๆ ข้อนี้ มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือกิจการสถานที่อันเป็นของสาธารณประโยชน์

๒.๑.๔ การช่วยเหลือกิจการประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการที่ควรช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วม พร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส

ฉะนั้น การสาธารณสงเคราะห์ จึงเป็นการแสดงบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ เพราะพระภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมา พระภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศล และช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว

๒.๒ ข้อเตือนใจในทางความประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า พระภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอนสืบต่อพระพุทธศาสนา มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมากมาย อาทิ หน้าที่ ที่สัมพันธ์กับคฤหัสถ์ และข้อเตือนใจในทางความประพฤติปฏิบัติ ดังต่อไปนี้^{๑๐๓}

๒.๒.๑ อนุเคราะห์ชาวบ้าน พระสงฆ์อนุเคราะห์คฤหัสถ์ตามหลักปฏิบัติในฐานะที่ตนเป็นเสมือนทิศเบื้องตันออกเป็น ๖ ข้อดังนี้

- ๑) ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
- ๒) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
- ๓) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี

^{๑๐๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๖๓-๖๔.

๔) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง

๕) ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

๖) บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ

๒.๒.๒ หมั่นพิจารณาตนเอง คือ พิจารณาเตือนตนเองอยู่เสมอตามหลักปัพพชิต
อภิณหปัจจเวกขณะ (ธรรมที่บรรพชิตควรพิจารณาเนื่อง ๆ) ๑๐ ประการ ดังนี้

๑) เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์ สลัดแล้วซึ่งฐานะ ควรเป็นอยู่ง่ายจะจุใจ
ถือตัวเอาแต่ใจตนไม่ได้

๒) ความเป็นอยู่ของเราเนื่องด้วยผู้อื่น ต้องอาศัยเขาเลี้ยงชีพ ควรทำ
ตัวให้เขาเลี้ยงง่าย และบริโภคปัจจัย ๔ โดยพิจารณาไม่บริโภคด้วยตัณหา

๓) เรามีอาภักปฏิกิริยาที่พึงทำต่างจากคฤหัสถ์ อาการกิริยาใดๆ ของสมณ
เราต้องทำอาการกิริยานั้นๆ และยังจะต้องปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้นไปกว่านี้

๔) ตัวเราเองยังดิเตียนตัวเราเองโดยศีลไม่ได้อยู่หรือไม่

๕) เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้เป็นวิญญูชน พิจารณาแล้ว ยังดิเตียน
เราโดยศีลไม่ได้อยู่หรือไม่

๖) เราจักต้องถึงความพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น

๗) เรามีกรรมเป็นของตนเราทำกรรมใดดีก็ตามชั่วก็ตามจักต้องเป็น
ทายาทของกรรมนั้น

๘) วันคืนล่วงไปๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่

๙) เรายินดีในสิ่งที่ส่งต่ออยู่หรือไม่

๑๐) คุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญที่เราบรรลุแล้วมีอยู่หรือไม่ที่จะให้เรา
เป็นผู้ไม่เก้อเขิน เมื่อถูกเพื่อนบรรพชิตถาม ในกาลภายหลัง

๒.๓ หน้าที่ในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชน

ธรรมรส โชติกุญชร ให้ความหมายว่า ผู้นำเป็นบุคคลซึ่งถูกแต่งตั้งขึ้นมาหรือ
ได้รับการยกย่องขึ้นมาเป็นหัวหน้า มีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชาและอาจชักพา
ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือหมู่ชนไปในทางดีหรือชั่วได้^{๑๐๔}

ลีปนันท เกตุทัต ให้ความหมายว่า ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ จะต้องวิเคราะห์
ตัดสินใจ โดยมองอย่างนก มองภาพรวมทั้งหมด และปฏิบัติตนอย่างหนอน เอากายใจและสมอง

^{๑๐๔} ธรรมรส โชติกุญชร, มนุษย์สัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๑๙),

เข้าสัมผัส สามารถวางแผนที่ชัดเจน จัดแผนงาน แผนคน และแผนเงินให้เข้ากัน กระจายและมอบให้เป็นนโยบาย^{๑๐๕}

สมคิด บางโม ให้ความหมายภาวะผู้นำว่า การที่ผู้นำขององค์กรให้อิทธิพลต่างๆ เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุถึงจุดประสงค์ขององค์กรอิทธิพลดังกล่าวนี้อาจเป็นไปทั้งในทางบวกและทางลบ หรือทางใดทางหนึ่ง^{๑๐๖}

ภาวะผู้นำคือ คุณสมบัติ เช่นสติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม^{๑๐๗}

ภาวะผู้นำคือ ความสัมพันธ์ซึ่งบุคคลหนึ่งเรียกว่าผู้ใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นให้ทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจทั้งนี้เพื่อให้ผลงานตามที่องค์กรหรือกลุ่มมุ่งหมายให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี^{๑๐๘}

ภาวะผู้นำคือ ความสามารถในการจัดการให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม โดยทำงานร่วมกับกลุ่มคนและยังหมายความว่าความรวมถึงอำนาจหน้าที่ติดตามกับตำแหน่งผู้บังคับบัญชานี้จะมีค่าเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาเคารพและเชื่อถือในตัวผู้บังคับบัญชา^{๑๐๙}

ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์ ได้อธิบาย ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชนว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้นำชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อชุมชน เช่น จัดตั้งร้านค้าสหกรณ์ให้พึ่งตนเอง ช่วยกันทำงาน ชุมรมหอยาพื้นบ้าน โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง ชุมรมเพื่อธรรมชาติ งานเกษตรผสมผสาน เป็นต้น ในส่วนศาสนกิจของสงฆ์^{๑๑๐}

สรุปได้ว่า ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน หมายถึง การจัดกิจกรรมของวัดในการช่วยเหลือ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นนั้น

^{๑๐๕} สิปพนนท์ เกตุทัต, วิสัยทัศน์กว้างไกลปฏิบัติได้ผลจริง, ในผู้นำ, สงวน นิตยารักษ์พงศ์ และสุทธิลักษณ์ สติตะสิริ บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๑), หน้า ๓๒.

^{๑๐๖} สมคิด บางโม, องค์กรและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : วิทยพัฒน์, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

^{๑๐๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุ๊คไทม์, ๒๕๔๙), หน้า ๔.

^{๑๐๘} Terry George R, **Principle of Management**, 6th-ed, (Home Wood, IL : Richard D'Irwin, 1972), p.493.

^{๑๐๙} วิฑูรย์ สิมะโชติ, **ทฤษฎีและเทคนิคปฏิบัติสำหรับยอดหัวหน้างาน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๔.

^{๑๑๐} เรืองเตียวกัน, หน้า ๓๗-๓๘.

๒.๗ วัดพัฒนาตัวอย่างในจังหวัดสระบุรี

วัดพัฒนาตัวอย่างในจังหวัดสระบุรี ที่ได้รับการยกฐานะเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๓ จำนวน ๒๔ วัด คือ^{๑๑}

๑ วัดพระพุทธราย	๒ วัดศรีบุรีรัตนาราม
๓ วัดหนองชะโงก	๔ วัดบัวลอย
๕ วัดบ้านหมอ	๖ วัดปัญจาภิรมย์
๗ วัดเขาพระ	๘ วัดชำผักแพว
๙ วัดมวกเหล็กนอก	๑๐ วัดเขาแก้ว
๑๑ วัดศรีอุทัย	๑๒ วัดสูง
๑๓ วัดหนองพลับ	๑๔ วัดหนองทางบุญ
๑๕ วัดตาลเสี้ยน	๑๖ วัดพระพุทธรบาท
๑๗ วัดนิคมเขมาราม	๑๘ วัดเขาวง (ถ้ำนารายณ์)
๑๙ วัดหนองโดน	๒๐ วัดกองทองสว่างอารมณ์
๒๑ วัดเกาะแก้วอรุณคาม	๒๒ วัดภิบาลวังม่วง
๒๓ วัดดอนพุด	๒๔ วัดดอนทอง

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๘.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ จากนักวิชาการต่าง ๆ โดยได้นำเสนอต่อไปนี้

พระครูสุวรรณวรการ (พุทธณาโณ) ได้ทำการศึกษารื่อง ศึกษาบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก วุฒิเปรียญธรรม ๑-๒ – ป.ธ.๓ วุฒิการศึกษาสามัญระดับ ปริญญาตรี มีพรรษามากกว่า ๓๐ พรรษา มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส และระยะจำนวนพรรษาอยู่ในวัดปัจจุบันมากกว่า ๒๐ ปี บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานีซึ่งมีทั้งหมด ๔ ด้าน ได้แก่ การพัฒนาชุมชนด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุข และด้าน

^{๑๑}สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, รายชื่อวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น วัดพัฒนาตัวอย่าง อุทยานการศึกษาในวัด, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๔, <http://www.onab.go.th/index.php>.

สิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก^{๑๑๒}

พระมหาสุชนา โรจนภาโณ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพบว่าด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระมหาโมคคัลลานะได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะการให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษาการสนทนา การตอบปัญหาข้อข้องใจการแสดงฤทธิ์โดยรับสนองพุทธบัญชาให้ไปปราบผู้เป็นมิชฌาภิภูฏีการเป็นสมณทูตในเทวโลกและยมโลกแล้วนำเรื่องราวเหล่านั้นมาบอกแก่ชาวโลกและการแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่างๆ เช่นการบรรยายการอธิบายขยายความการเปรียบเทียบการตอบคำถาม^{๑๑๓}

พระมหาสนธิ์ สนธิโก ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระมหากัจจายนเถระได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอน ๔ อย่าง คือ สันตัสสนาสมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา พร้อมทั้งใช้รูปแบบการสอนอีก ๔ อย่าง คือ แบบสาธิตหรือสนทนาธรรม แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา และการวางกฎระเบียบโดยการอธิบายพุทธพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อถ่ายทอดแก่ภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจในหลักธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง เหมือนกับพระพุทธเจ้าทรงแสดงเองด้วยวิธีการบรรยายอธิบายเนื้อความแห่งธรรม และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าให้ไปประกาศพระศาสนา ณ แคว้นอวันตี ทำให้บุคคลผู้ไม่มีศรัทธาเกิดศรัทธาเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ส่วนบุคคลที่มีได้นับถือพระพุทธศาสนามาก่อน ก็หันมานับถือพระพุทธศาสนาประกาศตนเป็นอุบาสกจำนวนมาก ท่านได้ประพันธ์คัมภีร์ขึ้น ๖ เล่ม คือ กัจจายนไวยากรณ์ จูฬนirutติ มหานิрутติ เนตติ เปฏโกปเทส และวันณนิตติ^{๑๑๔}

พระมหาสังเวียร ปญญารโ (ศรีมันตะ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษา

^{๑๑๒} พระครูสุวรรณวรการ (พุทธภาโณ), “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ก-ข.

^{๑๑๓} พระมหาสุชนา โรจนภาโณ, “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า (๕).

^{๑๑๔} พระมหาสนธิ์ สนธิโก, “การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ข.

พระครูสุภาจารย์วัฒน์ ผลการวิจัยพบว่า พระครูสุภาจารย์วัฒน์มีความเป็นผู้นำทั้งในทางธรรมและทางโลก นำพาชาวบ้านทำกิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่อยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาธรรมชาติ กิจกรรมที่ทำประกอบด้วย การฟื้นฟูอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับยาสมุนไพร ศูนย์รักษาสภาพ กิจกรรมเกษตรพอเพียง เช่น เกษตรผสมผสาน เกษตรกรรมธรรมชาติ กองทุนพันธุ์ไม้และการพัฒนาแหล่งน้ำ การปลูกป่าชุมชน โรงสีข้าวปลอดสารเคมีโดยรับซื้อผลผลิตจากสมาชิกในรายชื่อดีธรรมให้สมาชิกมีรายได้จากการทำนาปลูกข้าวปลอดสารเคมี กิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษไว้บริโภค และกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีความสอดคล้องกับหลักแห่งพุทธธรรม วิถีชีวิตในสังคมชนบท นำไปสู่การดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง คือพออยู่พอกินและพอเพียง ด้านหลักพุทธธรรมสำคัญที่พระครูสุภาจารย์วัฒน์นำมาใช้ คือหลักอิทธิบาท ๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ และหลักอาราธนาธรรม ๔ เป็นต้น มาเป็นหลักในการทำงาน โดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เพราะเป็นธรรมที่สอดคล้องกับการทำงาน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหน่วยงานกับชุมชน ทำให้ชุมชนมีคุณธรรมโดยผ่านกิจกรรมร่วมกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความเป็นอยู่ดีขึ้น^{๑๑๕}

พระมหาสมควร ธมฺมธโร (สายงาม) ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ วัดพรหมสุวรรณสามัคคี เขตบางแค กรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้ปกครองที่มีความเชื่อต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่องเบญจศีล บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ และฆราวาสธรรม ๔ แตกต่างกัน มีพฤติกรรมในการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแก่เด็กเล็กแตกต่างกัน แต่ผู้ปกครองที่มีความเชื่อต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในเรื่องเบญจธรรมและทศ ๖ แตกต่างกัน มีพฤติกรรมในการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแก่เด็กเล็กไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้ปกครองที่มีความเชื่อต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม บุญกิริยาวัตถุ ๑๐

ทศ ๖ และฆราวาสธรรม ๔ แตกต่างกัน มีบทบาทในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กแตกต่างกัน^{๑๑๖}

^{๑๑๕} พระมหาสังเวียร ปญฺญารโ (ศรีมันตะ), “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษา พระครูสุภาจารย์วัฒน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ก-ข.

^{๑๑๖} พระมหาสมควร ธมฺมธโร (สายงาม), “บทบาทผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรมแก่เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ วัดพรหมสุวรรณสามัคคีธรรม เขตบางแค กรุงเทพมหานคร”

พระมหาวิสมัญญา ดิग्ขจิตโต ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนเพื่อสร้างทุนชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี : กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ประชากร /กลุ่มตัวอย่าง ที่ศึกษา ได้แก่ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ๑๒ กลุ่ม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตราด ซึ่งมีอายุการก่อตั้งกลุ่ม ๓ ปีขึ้นไป และมีสถานที่ก่อตั้งกลุ่มอยู่ในวัดมีเจ้าอาวาสเป็นประธานกลุ่ม หรือเป็นที่ปรึกษากลุ่ม และผู้เกี่ยวข้อง คือพระสงฆ์ คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ผู้ศึกษาได้เลือกเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์และแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และการประยุกต์หลักธรรมในการส่งเสริมองค์กรชุมชน โดยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกลุ่มและพื้นที่ทำการศึกษา คือกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในอำเภอเมือง จังหวัดตราด โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณสนับสนุนโดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ ประการ คือ ๑. แบบสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลทั่วไปของพระสงฆ์และบทบาทในการส่งเสริมกลุ่ม/องค์กร ๒. แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลทางด้านสังคมขั้นตอนการก่อตั้งกลุ่ม/องค์กร^{๑๑๗}

พระมหาวิเชียร กิตติโสภโณ ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักมาใช้ในการกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อการ ลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณี พระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม วิฑิตีโล) วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ในการนำเอาหลักธรรมมาพัฒนาชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข โดยศึกษาเชิงคุณภาพ พื้นที่ในการศึกษา คือชุมชนวัดโนนเมือง ที่พระครูศีลวราภรณ์เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนากิจการชุมชน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศนา บรรยาย ป้ายข้อความ สื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจการกลุ่ม ซึ่งตั้งหมายไว้คือ ชุมชนปลอดจากอบายมุข โดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ประชาชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมุ่งให้มีการปฏิบัติจริง ส่งเสริมขบวนการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนได้นำเน้นการฝายกิจกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลจากการศึกษาปรากฏว่า

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (ธรรมนิเทศ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ก-ข.

^{๑๑๗}พระมหาวิสมัญญา ดิग्ขจิตโต, “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษากรณี: กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด”, วิทยานิพนธ์พัฒนารัฐบาลบัณฑิต, (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ข.

บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ได้ส่งผลให้ชุมชนได้ร่วมมือทำกิจกรรมด้วยกัน เพื่อมุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพาตนเองในชุมชน^{๑๙}

พระมหาบุญมี อธิปญฺโญ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”, จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท สรุปได้ว่า บทบาท คือการแสดงออกตามหน้าที่ที่บุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ แสดงออกมาในขณะนั้น เพื่อให้เป็นที่รู้เห็นของบุคคลอื่น และบทบาทที่แสดงออกมาเพื่อการพัฒนาได้รับผลออกมาเป็นที่น่าสนใจมีอยู่ ๒ ด้าน คือ

๑) ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงามตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการนำไปปฏิบัติมากกว่าการสอนให้รู้เท่านั้น

๒) ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา สาธารณสุข และสาธารณประโยชน์อื่นๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ”^{๒๐}

พระมหาประสิทธิ์ ปลืสุขุโธ (สระทอง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอบางคล้าจังหวัดฉะเชิงเทราเมื่อจำแนกตาม พรรษาตำแหน่งทางคณะสงฆ์และระยะเวลาในการปฏิบัติงานทั้งในและนอกชุมชนต่างก็มีบทบาทการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตประชาชนของพระสงฆ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนอายุระดับการศึกษาแผนกธรรม ระดับการศึกษาแผนกบาลีและระดับการศึกษาแผนกสามัญต่างกันมีบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๒๑}

^{๑๙}พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺติสโร)”, วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑.

^{๒๐}พระมหาบุญมี อธิปญฺโญ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๙-๑๔.

^{๒๑}พระมหาประสิทธิ์ ปลืสุขุโธ (สระทอง), “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (จิตวิทยาชุมชน), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘), หน้า ๖.

๒.๘.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ จากนักวิชาการต่างๆ โดยได้นำเสนอต่อไปนี้

พระราชวรดิฐ (วิชัย กลุยานธมโม) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๔ ผลการวิจัยพบว่า ๑) ผู้บริหารและครูสอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ระดับการปฏิบัติงานในกระบวนการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง ๒) ผู้บริหารและครูสอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานบุคคลไม่แตกต่างกัน ๓) ผู้บริหารและครูสอน ที่มีอายุพรรษา และวุฒิการศึกษาศาสนศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานบุคคลไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้บริหารและครูสอนที่มีประสบการณ์ อายุจริง และวุฒิการศึกษาสามัญศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๔) ปัญหาการบริหารงานบุคคล ได้แก่ ระบบ การคัดเลือกบุคคลขาดความชัดเจน บุคลากรขาดขวัญกำลังใจ และโรงเรียน มีงบประมาณน้อย^{๑๒๑}

พระมหาฤดี วิโรจโน (รุ่งชัยวิฑูร) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนในเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารงานบุคคลทั้ง ๔ หมวดธรรม ดังกล่าวของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนในเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่และประสบการณ์ทำงาน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้การบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของโรงเรียนในเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ทำงาน ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลที่ไม่มีผลต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของโรงเรียนในเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้แก่ วุฒิการศึกษา โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕^{๑๒๒}

^{๑๒๑}พระราชวรดิฐ (วิชัย กลุยานธมโม), “กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๔”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

^{๑๒๒}พระมหาฤดี วิโรจโน (รุ่งชัยวิฑูร), “การบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนในเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๒).

พระมหาอานนท์ อานนโท (นรมาตร์) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดชุมพรกับการประยุกต์ใช้หลักภิกขุอุปหานิยธรรม ๗ ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดชุมพรโดยส่วนมากแล้วได้นำหลักภิกขุอุปหานิยธรรม ๗ ไปใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยพระสังฆาธิการในจังหวัดชุมพรได้ดำเนินการประชุมพระภิกษุสามเณรในพื้นที่เขตปกครองเป็นประจำและยังมีการประชุมร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์กับผู้นำชุมชน พร้อมกันนี้ยังมีการประเมินผล ให้ความสำคัญกับการประชุมโดยสละเวลามาเข้าร่วมประชุม มีการวางกฎระเบียบให้แก่คณะสงฆ์ด้วยการรณรงค์ให้วัดเป็นสถานที่ปลอดบุหรี่ มีการยกย่องพระมหาเถระผู้ทำคุณงามความดีและเชิดชูให้เป็นเกียรติประวัติ ทำความเข้าใจในการบริหารงานตามจารีตพระพุทธศาสนา มีการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยให้ความรู้ถึงประโยชน์ของธรรมชาติ ทั้งนี้ยังส่งเสริมการปรับภูมิทัศน์ภายในอาวาสในเขตปกครองให้เป็นลานธรรม เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้มีสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านธรรมะ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจหลักธรรมและส่งผลให้เกิดทัศนะใหม่ๆ ในหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา การเปรียบเทียบเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักภิกขุอุปหานิยธรรม ๗ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดชุมพร จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า ตำแหน่งพระสังฆาธิการ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมและประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญไม่พบความแตกต่าง จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๒๓}

พระณปวร ไชสิทธิ์โม (โหวท) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ทัศนะของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสถานีโอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ทัศนะของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสถานีโอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบทัศนะของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสถานีโอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยที่เกี่ยวกับการใช้บริการ พบว่า ประชาชนมีทัศนะแตกต่างกันตามเพศและรายได้เฉลี่ยต่อเดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งยอมรับสมมติฐาน ส่วนประชาชนที่มีอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์การใช้บริการ ระยะเวลาที่เจ็บป่วย สิทธิการรักษาพยาบาล

^{๑๒๓} พระมหาอานนท์ อานนโท (นรมาตร์), “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดชุมพรกับการประยุกต์ใช้หลักภิกขุอุปหานิยธรรม ๗”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๒).

และการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสาธารณสุขต่างกัน มีทัศนะต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสถานื่อนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน^{๑๒๔}

พระธนดล นาคสุวณฺโณ (นาคพิพัฒน์) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษาวุฒิการศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่ต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครอง พระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่ พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุสามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ^{๑๒๕}

พระจริญ จิรสุโก (เมืองประทับ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรมีความคิดเห็นว่า เทศบาลเมืองบางกรวย มีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า มีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมากทุกด้าน และปัญหาในการบริหารงานพบว่า บุคลากรบางส่วนยังไม่ทราบข้อกฎหมายหรือข้อบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารงานในแต่ละส่วนของเทศบาล บุคลากรบางส่วนยังเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และบางส่วนยังเห็นแก่พวกพ้องของตนเอง การทำงานในบางเรื่องไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม บุคลากร

^{๑๒๔}พระณปร โฆสิตธมฺโม (โทวาท), “ทัศนะของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสถานื่อนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต* (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๒).

^{๑๒๕}พระธนดล นาคสุวณฺโณ (นาคพิพัฒน์), “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ก-ข.

บางส่วนปฏิบัติงานตามความรู้สึกรู้สึกของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลงานที่ออกมา การจัดสรรงบประมาณของเทศบาล ไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ในเขตการปกครอง^{๑๒๖}

พระอมร มหาลาโภ (สุทธิ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาหลักธรรมในการบริหารราชการแผ่นดินของรัชกาลที่ ๕ ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารราชการแผ่นดินสามารถแบ่งได้ออกเป็น ๓ หมวด คือ ๑. ธรรมะภาคการเมือง คือ จักรวรรดิสูตรและทศพิธราชธรรม เป็นธรรมะสำหรับผู้ปกครองทุกระดับชั้นไม่ว่าจะเป็นภาคการเมือง หรือภาคธุรกิจ ๒. ธรรมะภาคเศรษฐกิจ ได้แก่ ราชสังคหวัตถุ และกฎทนต์สูตร เป็นธรรมะที่มีแนวทางในการจัดการทางเศรษฐกิจจะดับจุลภาคและมหัพภาค ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ได้ทั้งระดับครอบครัวและประเทศ ๓. ธรรมะภาคสังคม หรือธรรมสำหรับหน้าที่พลเมือง ได้แก่ มงคลสูตร และหลักหิริโอตตปปะ นอกจากนี้ยังมีหลัก กิธ ๖ ซึ่งแสดงบทบาทหน้าที่ระหว่างกลุ่มบุคคลต่างๆ ในสังคม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าธรรมะในพุทธศาสนานั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี ผู้ปกครองในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์ คณะผู้บริหาร นักการเมือง หรือข้าราชการในฝ่ายต่างๆ ของประเทศ จะต้องมีความรู้ความสามารถซึ่งต้องตั้งอยู่ในคุณธรรมและจริยธรรม โดยทุกฝ่ายจะต้องร่วมแรงร่วมใจกันบริหารประเทศให้เกิดความสงบสุขและสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นกับประชาชนในประเทศ^{๑๒๗}

อรรถัย แสงทอง ได้ทำการศึกษาเรื่อง หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาศาสนสถานศึกษาในเขตตลิ่งชัน ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า ครูผู้สอนมีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบการใช้หลักธรรมาภิบาล ระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า มีการใช้หลักธรรมาภิบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ การนำหลักการและแนวการบริหารสถานศึกษาที่เหมาะสม และสอดคล้องกับหลัก ธรรมาภิบาล พบว่า ผู้บริหาร

^{๑๒๖} พระจริญ จิรสุโก (เมืองประทับ), “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๒).

^{๑๒๗} พระอมร มหาลาโภ (สุทธิ), “การศึกษาหลักธรรมในการบริหารราชการแผ่นดินของรัชกาลที่ ๕”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ก-ข.

สถานศึกษาและครูผู้สอน นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานทั้ง ๖ งานของสถานศึกษา เป็นอย่างดี มีความเหมาะสมในระดับมากและมากที่สุด^{๑๒๘}

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร สรุปได้ว่า การบริหารคือการใช้ความรู้ ประสบการณ์ มาใช้ในการบริหารองค์การ ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ส่วนโครงสร้างการบริหารเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการและการกระจายอำนาจการบริหารแบบมีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีมมีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสมกับงานที่ทำ โดยผู้บริหารที่ดีอาจนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหาร เช่น หลักธรรมาภิบาล

๒.๘.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวัด

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวัด ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้ารายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ จากนักวิชาการต่างๆ โดยได้นำเสนอดังต่อไปนี้

พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนฺตวิโร (บำรุงราษฎร์) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นในการบริหารวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ อายุ จำนวนปีที่บวช วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางบาลี พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ได้แก่ สถานภาพ อายุ จำนวนปีที่บวช วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางบาลี โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๑๒๙}

พระมหาปริวัฒน์ จิตวิริโย (กุลนิเวศ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี พบว่า พระภิกษุมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล ในด้านหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใสหลักการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล จำแนกตามสถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิทางการศึกษาแผนกธรรมและวุฒิการศึกษาแผนกเปรียญธรรม พบว่า พระภิกษุที่มีอายุและวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพระภิกษุที่มีสถานภาพ พรรษา

^{๑๒๘} อรรถัย แสงทอง, “หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาสถานศึกษาในเขตตลิ่งชัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๒).

^{๑๒๙} พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนฺตวิโร (บำรุงราษฎร์), “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๒).

วุฒิทางการศึกษาแผนกธรรมและวุฒิการศึกษาแผนกเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลไม่แตกต่างกัน^{๓๐}

พระณัฐพล จิตธิมโม (ปราบพินาศ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามพรรษาและวุฒิการศึกษาบาลี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีที่มีอายุ วุฒิกการศึกษา วุฒิกศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวัดตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๓๑}

พระเสถียร จิติสมปโน (ประทุมวงศ์) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในการบริหารวัดในตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๕ ด้านคือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านความเป็นผู้นำ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ความสามารถ และด้านวิสัยทัศน์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก การบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาลของเจ้าอาวาส ในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความคุ้มค่า พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า โดยรวม ภาวะผู้นำมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาลของเจ้าอาวาสในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑^{๓๒}

^{๓๐} พระมหาปริวัฒน์ จิตวิโร (กุลนิวัต), “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๒).

^{๓๑} พระณัฐพล จิตธิมโม (ปราบพินาศ), “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

^{๓๒} พระเสถียร จิติสมปโน (ประทุมวงศ์), “ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๒).

ทัศน ภูวก ได้ทำการศึกษาเรื่อง สภาพและการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓, จากการศึกษาพบว่า ๑. สภาพการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓ โดยรวมทั้ง ๖ ด้าน อยู่ในระดับมาก รายด้านด้านการปกครองและด้านการสาธารณูปการอยู่ในระดับมากด้านที่เหลืออยู่ในระดับน้อย ๒.ปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓ โดยรวมทั้ง ๖ ด้าน อยู่ในระดับน้อย รายด้าน ด้านการศาสนศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่เหลือ อยู่ในระดับน้อย ๓.เปรียบเทียบสภาพการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓ จำแนกตามประสบการณ์ ประเภทของวัด และระดับการพัฒนาของวัด พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ๔.เปรียบเทียบปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓ จำแนกตามประสบการณ์ ประเภทของวัดและระดับการพัฒนาของวัด พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ^{๑๓๓}

ปกรณ์ ดันสกุล ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่าง จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่าง ๓๐๒ รูป ผลการวิจัยพบว่าปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในการพัฒนาวัดตัวอย่าง ด้านภาวะผู้นำมีปัญหการทำงานเป็นทีมหรือคณะ และการร่วมทำงานกับพระสังฆาธิการวัดอื่น ด้านการจัดการปกครองภายในวัด มีปัญหาการบริหารงาน ปัญหาในการดำเนินงานของวัดพัฒนาตัวอย่าง มีปัญหามาก คือ พระภิกษุสงฆ์ สามเณร ในปัจจุบันปกครองให้มีคุณภาพเป็นไปได้ยาก ขาดงบประมาณในการก่อสร้างและการพัฒนาวัดเจ้าอาวาสต้องช่วยเหลือตนเอง ประชาชนไม่มีเวลาในการจัดกิจกรรมระหว่างวัดและชุมชน^{๑๓๔}

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวัด สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูปมีกระบวนการแบบ “ธรรมาธิปไตย” กล่าวคือเป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันในลักษณะของการปรึกษาหารือโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวม และสังคมเป็นที่ตั้ง และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นการบริหารวัด คือ ปัจจัยภายนอกวัด ได้แก่ ด้านกิจกรรมบริการชุมชน ปัจจัยภายในวัด ได้แก่ ด้านสภาพทางกายภาพ

^{๑๓๓} ทัศน ภูวก, “สภาพและปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๓”, การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗), หน้า ง.

^{๑๓๔} ปกรณ์ ดันสกุล, “การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในวัดตัวอย่าง”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๖), หน้า ก.

๒.๘.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้ารายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ จากนักวิชาการต่าง ๆ โดยได้นำเสนอดังต่อไปนี้

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญฺโญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสังฆาธิการ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัย พบว่า การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรที่จะ กำหนดเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าพระรูปใดไม่ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบท กำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากพระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่น สอนหนังสือใน โรงเรียน^{๓๓๔}

พระปลัดเกียรติกตักดิ์ ดนุติโร (สินทวีวรกุล) ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาท พระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ จากผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบ ในการจัดการศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใด ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสน ศึกษาและครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษา ที่ได้ช่วยแบกภารกิจการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครู นักเรียนและอุปสรรค อื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนา โดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้^{๓๓๕}

พระมหาชวลิต ขาดเมธี (คงแก้ว) ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสังฆา ธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือ พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมี ความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

^{๓๓๔} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญฺโญ, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๔.

^{๓๓๕} พระปลัดเกียรติกตักดิ์ ดนุติโร (สินทวีวรกุล), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๑.

ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของ พระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธ สมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๓๗}

พระมหามณเฑียร วรธมฺโม (ซ้ายเกลี้ยง) ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาท พระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการ ปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดพังงาอยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ด้านการศาสนศึกษาและด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ใน ระดับปานกลาง สำหรับด้านอื่นๆอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของ พระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุและ จำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่ง วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการ ศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๑๓๘}

พระมหาอุทัย พลเทโว (พลเทพ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำกับการ ปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัย พบว่า ๑) ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภopakช่องจังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของ พระภิกษุ ไวยาวัจกร กรรมการวัด และอุบาสกอุบาสิกา โดยภาพรวมและหลายด้านอยู่ในระดับ ดีมาก ๒) การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาสในอำเภopakช่องจังหวัดนครราชสีมาตามทัศนะของ พระภิกษุ ไวยาวัจกร กรรมการวัดและอุบาสกอุบาสิกา โดยภาพรวมและหลายด้านอยู่ในระดับดี มาก ยกเว้นด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอนอยู่ในระดับปานกลาง ๓) ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส ในอำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของพระภิกษุ ไวยาวัจกร กรรมการวัด และ

^{๑๓๗} พระมหาชาติ ชิตเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะ สงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๒).

^{๑๓๘} พระมหามณเฑียร วรธมฺโม (ซ้ายเกลี้ยง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์จังหวัดพังงา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๒).

อุบาสกอุบาสิกา โดยภาพรวมและหลายด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ ๐.๐๕ โดยเจ้าอาวาสที่มีอายุต่ำกว่า ๕๐ ปีมีภาวะผู้นำสูงกว่าเจ้าอาวาสที่มีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป^{๓๓๙}

พระบัณฑิต ญาณธีโร ได้ทำการศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตกที่เหมาะสมในยุคโลกาภิวัตน์ ได้แก่ ทฤษฎีผู้นำเชิงปฏิรูป และภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักปาปนิกรกรรม ๓ หลักอคติ ๔ หลักพรหมวิหารธรรม ๔ หลักสังคหวัตถุธรรม ๔ หลักสัปปริสธรรม ๗ หลักทศพิธราชธรรม ๑๐ หลักราชสังคหวัตถุ ๔ หลักสาธารณิยธรรม ๖ หลักสังคาลกสูตรและหลักอปริหานิยธรรม ๗

ภาวะผู้นำของพระธรรมโกศาจารย์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภาค ๒ ทั้ง ๖ ด้านที่โดดเด่น ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์และการสร้างแรงบันดาลใจ สอดคล้องกับภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตก ได้แก่ ทฤษฎีผู้นำเชิงปฏิรูป และภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักปาปนิกรกรรม ๓ และยังมีหลักธรรมของผู้นำที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หลักสัปปริสธรรม ๗ หลักพรหมวิหารธรรม ๔ และหลักสังคหวัตถุธรรม ๔

ผู้นำองค์กรคณะสงฆ์ไทยสามารถนำภาวะผู้นำของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์และการสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งเป็นภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับหลักธรรมที่เกี่ยวกับผู้นำในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักปาปนิกรกรรม ๓ หลักสัปปริสธรรม ๗ หลักพรหมวิหารธรรม ๔ และหลักสังคหวัตถุธรรม ๔ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ผู้นำคณะสงฆ์ไทยในระดับต่าง ๆ ควรมีภาวะผู้นำดังกล่าว เพื่อที่จะสร้างวิสัยทัศน์ และสร้างแรงบันดาลใจให้แก่คณะสงฆ์ ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของคณะสงฆ์ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป^{๓๔๐}

ชาญณรงค์ หินเกิด ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ๑. พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ใช้วัดของตนเองเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบาทหน้าที่ด้วยดีเสมอมา ปรับปรุงสถานที่และบริเวณวัดให้สะอาดและร่มรื่น รวมทั้งการให้สาธารณสงเคราะห์ได้ตามฐานะานุรูป ๒. การพัฒนาวัด

^{๓๓๙} พระมหาอุทัย พลเทโว พลเทพ, “ภาวะผู้นำกับการปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๙), หน้า ก.

^{๓๔๐} พระบัณฑิต ญาณธีโร, “ภาวะผู้นำของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ก-ข.

ในจังหวัดมหาสารคามทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ พระสังฆาธิการประสบปัญหาสำคัญ ได้แก่ ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ ห้องสมุดและหนังสือประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพราะขาดแคลนบุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ ปัญหาเหล่านี้พระสังฆาธิการได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสมทบ และชุมชนช่วยแก้ปัญหา ทำให้การพัฒนาวัดดำเนินมาในระดับหนึ่ง^{๑๔๑}

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ สรุปได้ว่าพระสังฆาธิการมีอำนาจและหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยดีงาม พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ใช้วัดของตนเองเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบาทหน้าที่ด้วยดีเสมอมา ปรับปรุงสถานที่และบริเวณวัดให้สะอาดและร่มรื่น รวมทั้งให้สาธารณสงเคราะห์ได้ตามฐานะานุรูป

การพัฒนาวัดเป็นการปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัด เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง และเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน เน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องในวัด รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจการพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ การพัฒนาวัด มุ่งเน้นให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรือง มีศาสนวัตถุ ศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงามมีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลายทั้งในด้านศาสนพิธี การให้การศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้พระศาสนาสร้างความสงบสุขแก่สังคมไทยได้อย่างแท้จริง

ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ แล้วพบว่า การที่วัดได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างได้นั้น สาเหตุหลักประการหนึ่งเกิดจากบารมีหรือภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสซึ่งทำหน้าที่ปกครองดูแลวัดประการหนึ่ง และในการพัฒนาวัดให้กลายเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างได้นั้น วัดจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ และแนวทางการพิจารณาคัดเลือกวัดพัฒนาตัวอย่างใน ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการปกครองภายในวัด และด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน จากหลักการดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

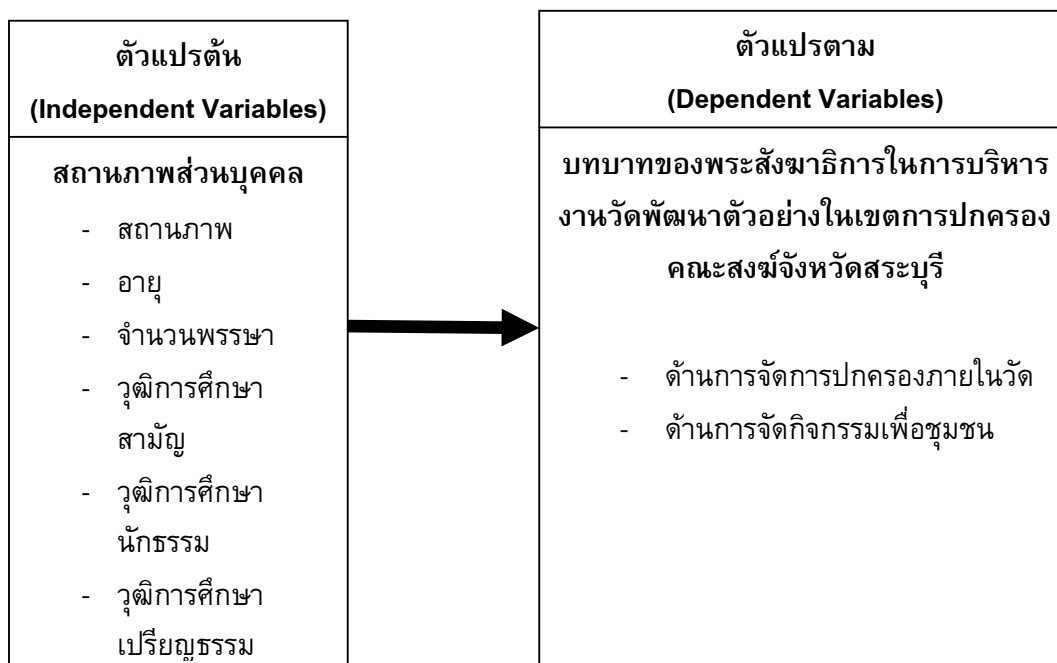
^{๑๔๑}ชาญณรงค์ หินเกิด, “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), หน้า ก.

๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ สถานภาพส่วนบุคคล คือ สถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ระดับความคิดเห็นต่อบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ๒ ด้าน คือ ๑) ด้านการจัดการปกครองภายในวัด ๒) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน ดังแผนภาพที่ ๒.๒

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการ พระภิกษุ และกรรมการวัดของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี จำนวน ๗๓๐ รูป/คน^๑

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการ พระภิกษุ และคณะกรรมการวัดของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่^๒ โดยคิดจากจำนวนพระสังฆาธิการ

^๑สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, รายชื่อวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น วัดพัฒนาตัวอย่าง อุทยานการศึกษาในวัด, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๔, <http://www.onab.go.th/index.php>.

^๒บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๖๒

พระภิกษุ และกรรมการวัดของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี จากสูตร^๓ ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ เท่ากับ .๐๕

$$\text{แทนค่าในสูตร} \quad n = \frac{๗๓๐}{1+๗๓๐(.๐๕)^2}$$

$$n = ๒๕๘ \text{ รูป/คน}$$

เพื่อความสมบูรณ์ในการกระจายกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดให้ครอบคลุม ผู้วิจัยได้กระจายกลุ่มตัวอย่างจากสูตร

$$\text{ขนาดกลุ่มตัวอย่าง} = \frac{\text{จำนวนตัวอย่างทั้งหมด} \times \text{จำนวนประชากรแต่ละกลุ่ม}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}}$$

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนของพระสังฆาธิการ พระภิกษุ และคณะกรรมการวัดของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี

ที่	ตำแหน่ง	ประชากร (รูป/คน)	กลุ่มตัวอย่าง (รูป/คน)
๑	พระสังฆาธิการ	๒๔	๘
๒	พระลูกวัด	๓๔๒	๑๒๑
๓	กรรมการวัด	๓๖๔	๑๒๙
รวม		๗๓๐	๒๕๘

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมา โดยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรัชญาอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

^๓ อ้างแล้ว, หน้า ๖๒

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List) ถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ สถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม วุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)^๕ ๕ ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

๕	หมายความว่า	บทบาทการปฏิบัติงาน	มากที่สุด
๔	หมายความว่า	บทบาทการปฏิบัติงาน	มาก
๓	หมายความว่า	บทบาทการปฏิบัติงาน	ปานกลาง
๒	หมายความว่า	บทบาทการปฏิบัติงาน	น้อย
๑	หมายความว่า	บทบาทการปฏิบัติงาน	น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด ถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

๓.๓.๒ การสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยมีขั้นตอนดังนี้

- ๑ ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒ กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ
- ๓ กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
- ๔ สร้างเครื่องมือ
- ๕ นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข
- ๖ นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

^๕ สุวรีย์ ศิริโกการภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓๙ – ๒๔๐.

๗ ปรับปรุงแก้ไข

๘ จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษา เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑) พระมหาสม กลฺยาโณ ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ผศ.ชัชชัย ไชยสา อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) ดร.ยุทธนา ปราณีต อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) อาจารย์ผดุง วรรณทอง อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทั้งนี้เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)^๕ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๕ ถึง ๑.๐ มีบางข้อที่ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า ๐.๕ จึงต้องปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-out) กับพระภิกษุที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน ๓๐ รูป เพื่อหาความ

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓ – ๒๔๔.

เชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๖ ได้ค่าความเชื่อมั่น ๐.๙๕๖

๔. นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อกราบเรียนเจ้าคณะจังหวัดสระบุรีและเจ้าคณะอำเภอทุกอำเภอ เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

๒) ขอความร่วมมือจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อตอบแบบสอบถามจำนวน ๒๕๘ ชุด

๓) เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ จัดระเบียบข้อมูล

๔) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

๑. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากรที่ใช้ในการวิจัย โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Describe Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) มีเกณฑ์ที่ใช้แปลผลข้อคำถามที่ได้จากการประเมินผล^๗ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ - ๕.๐๐ แปลว่า มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ - ๔.๔๙ แปลว่า มาก

^๖ Cronbach, Lee J. **Essentials of psychological testing**, 4th ed., (New York : Harper & Row, 1971), p. 67.

^๗ ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ - ๓.๔๙ แปลว่า ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ - ๒.๔๙ แปลว่า น้อย

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๔๙ แปลว่า น้อยที่สุด

๓. เปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล โดยใช้สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่การทดสอบค่าที (t-test) และเอฟ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way analysis of variance) เมื่อพบว่ามีความแตกต่าง จะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีหาผลต่างมีนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different)

๔. ข้อเสนอแนะจากคำถามปลายเปิด นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอแบ่งเป็น ๔ ตอน ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้แก่ สถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษานักธรรม วุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรม

๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี แบ่งเป็น ๒ ด้าน ได้แก่

๔.๒.๑ ด้านการจัดการปกครองภายในวัด

๔.๒.๒ ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

๔.๕ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม สถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษานักธรรม วุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรม รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม (n = ๒๕๘)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
สถานภาพ		
พระสังฆาธิการ	๘	๓.๑
พระลูกวัด	๑๒๑	๔๖.๙
กรรมการวัด	๑๒๙	๕๐.๐
อายุ		
๒๐ – ๓๐ ปี	๔๙	๑๙.๐
๓๑ – ๔๐ ปี	๔๗	๑๘.๒
๔๑ – ๕๐ ปี	๕๓	๒๐.๕
๕๑ – ๖๐ ปี	๖๘	๒๖.๔
๖๑ ปีขึ้นไป	๔๑	๑๕.๙
จำนวนพรรษา		
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๕๖	๔๓.๔
๕ – ๑๐ พรรษา	๓๔	๒๖.๔
๑๑ – ๑๕ พรรษา	๑๖	๑๒.๔
๑๖ – ๒๐ พรรษา	๑๑	๘.๕
๒๑ พรรษาขึ้นไป	๑๒	๙.๓
วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๙๖	๗๖.๐
ปริญญาตรี	๕๒	๒๐.๒
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๐	๓.๙
วุฒิทางการศึกษานักธรรม		
นักธรรมชั้นตรี	๔๓	๑๖.๗
นักธรรมชั้นโท	๓๐	๑๑.๖
นักธรรมชั้นเอก	๕๗	๒๒.๑
ไม่มีวุฒินักธรรม	๑๒๘	๔๙.๖

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
วุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรม		
ประโยค ๑-๒ – ป.ธ.๓	๑๙	๗.๔
ป.ธ. ๔ – ๖	๗	๒.๗
ป.ธ. ๗ – ๙	๒	๐.๘
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๒๓๐	๘๙.๑

จากตารางที่ ๔.๑ ซึ่งเป็นการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งสามารถอธิบายได้แต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง มีการมการวัดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐ รองลงมาคือพระลูกวัด คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๙ สุดท้ายคือพระสังฆาธิการ คิดเป็นร้อยละ ๓.๑ ตามลำดับ

อายุของกลุ่มตัวอย่างมีอายุ ๕๑ – ๖๐ ปีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๔ รองลงมาคืออายุ ๔๑ – ๕๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕ ถัดมาคืออายุ ๒๐ – ๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๐ และอายุ ๓๑ – ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๒ สุดท้ายคือ ๖๑ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๙ ตามลำดับ

จำนวนพรรษาของกลุ่มตัวอย่างมีต่ำกว่า ๕ พรรษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔ รองลงมาคือ ๕ – ๑๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๔ ถัดมาคือ ๑๑ – ๑๕ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๔ และ ๒๑ พรรษาขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๙.๓ สุดท้ายคือ ๑๖ – ๒๐ คิดเป็นร้อยละ ๘.๕ ตามลำดับ

วุฒิทางการศึกษาสามัญของกลุ่มตัวอย่างมีต่ำกว่าปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๐ รองลงมาคือปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๒ สุดท้ายคือสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๓.๙ ตามลำดับ

วุฒิทางการศึกษานักธรรมของกลุ่มตัวอย่างไม่มีวุฒินักธรรมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๖ รองลงมาคือ นักธรรมชั้นเอก คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๑ ถัดมาคือนักธรรมชั้นตรี คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗ สุดท้ายคือ นักธรรมชั้นโท คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖ ตามลำดับ

วุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรมของกลุ่มตัวอย่างไม่มีวุฒิเปรียญธรรมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๑ รองลงมาคือ ประโยค ๑-๒ – ป.ธ.๓ คิดเป็นร้อยละ ๗.๔ ถัดมาคือ ป.ธ.๔ – ๖ คิดเป็นร้อยละ ๒.๗ สุดท้ายคือ ป.ธ.๗ – ๙ คิดเป็นร้อยละ ๐.๘ ตามลำดับ

๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

ผลการวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมและจำแนกตามรายด้านได้แก่ ด้านการจัดการปกครองภายในวัด ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒ – ๔.๔

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม (n=๒๕๘)

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. ด้านการจัดการปกครองภายในวัด	๓.๘๒	๐.๗๔๘	มาก
๒. ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน	๓.๗๘	๐.๘๐๒	มาก
ภาพรวม	๓.๘๐	๐.๗๕๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๐ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ด้านการจัดการปกครองภายในวัด

(n=๒๕๘)

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. วัดได้ดำเนินงานตามภารกิจด้านการปกครอง	๓.๙๓	๐.๘๔๑	มาก
๒. วัดได้จัดการดำเนินงาน ตามแผนปฏิบัติการ/แผนปฏิบัติงานประจำปี	๓.๙๑	๐.๘๑๒	มาก

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัด พัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๓. การมีศรัทธาเลื่อมใสในปฏิปทาและการเคารพนับถือ เป็นการส่วนตัวในเจ้าอาวาสวัด	๓.๙๓	๐.๙๒๕	มาก
๔. การวางระเบียบข้อบังคับสำหรับพระภิกษุสามเณร และบุคคลภายในวัด	๓.๙๕	๐.๙๓๙	มาก
๕. วัดได้มีการประชุมอบรมพระภิกษุสามเณรและบุคคล ภายในวัด ประจำเดือนหรือวันธรรมสวนะ	๓.๗๒	๑.๐๔๐	มาก
๖. การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการวัด	๓.๕๓	๐.๙๙๙	มาก
๗. การให้การศึกษอบรม สั่งสอนพระธรรมวินัยแก่ บรรพชิต	๓.๙๐	๐.๙๙๙	มาก
๘. การควบคุมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดประพฤติดี และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและข้อบังคับของมหา เถรสมาคม	๓.๙๔	๐.๙๙๖	มาก
๙. การให้พระภิกษุมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงรักษาวัด	๓.๙๘	๐.๙๔๔	มาก
๑๐. การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไป ด้วยดี	๓.๙๕	๐.๙๙๐	มาก
๑๑. การจัดสวัสดิการและสงเคราะห์บรรพชิตและ คฤหัสถ์ภายในวัด	๓.๖๗	๐.๙๗๖	มาก
๑๒. การสั่งสอนอบรมศีลธรรมแก่คฤหัสถ์และศิษย์วัด	๓.๗๙	๐.๙๐๘	มาก
๑๓. ให้โอกาสแก่คณะกรรมการบริหารวัดมีส่วนร่วมใน การบริหารวัด	๓.๘๐	๐.๙๔๕	มาก
๑๔. วัดมีแผนงานด้านการปกครองวัดที่ชัดเจน	๓.๗๕	๐.๙๕๙	มาก
๑๕. การประสานงานแต่ละฝ่ายเพื่อให้การดำเนินงาน เป็นไปอย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมายอย่างมี ประสิทธิภาพ	๓.๘๐	๐.๙๖๐	มาก
ภาพรวม	๓.๘๒	๐.๗๔๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อบทบาทของ
พระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

ในด้านการจัดการปกครองภายในวัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน (n=๒๕๘)

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดกิจกรรมของชุมชน	๓.๗๐	๐.๙๖๒	มาก
๒. การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน	๓.๘๓	๐.๙๕๕	มาก
๓. การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน	๓.๙๘	๐.๙๕๔	มาก
๔. การจัดกิจกรรมด้านสาธารณูปโภคต่างๆให้ชุมชน	๓.๗๐	๐.๙๗๘	มาก
๕. การจัดกิจกรรมสงเคราะห์คนชราและครอบครัวผู้ยากไร้ในชุมชน	๓.๕๘	๐.๙๘๘	มาก
๖. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาของชุมชน	๓.๗๐	๑.๐๔๑	มาก
๗. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอาชีพของชุมชน	๓.๔๒	๑.๐๔๕	ปานกลาง
๘. การจัดกิจกรรมส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณสถานและศิลปวัตถุในชุมชน	๓.๕๙	๑.๐๗๘	มาก
๙. การจัดกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน	๓.๖๖	๑.๐๐๓	มาก
๑๐. การช่วยเหลือชุมชนผู้ยากไร้ในการอุปสมบท	๓.๘๒	๐.๙๙๑	มาก
๑๑. การช่วยเหลือชุมชนผู้ยากไร้ในการฉาปนกิจศพญาติผู้เสียชีวิต	๓.๙๑	๐.๙๘๒	มาก
๑๒. การให้ชุมชนยืมอุปกรณ์ เครื่องใช้ในโอกาสต่างๆ	๔.๐๕	๐.๙๔๙	มาก
๑๓. การอนุญาตให้ชุมชนใช้สถานที่ในวัดจัดกิจกรรมต่างๆ	๔.๐๗	๐.๙๔๒	มาก
๑๔. การจัดให้วัดเป็นศูนย์รวมของชุมชนในท้องถิ่น	๓.๘๙	๐.๙๘๒	มาก
๑๕. การช่วยเหลือชุมชนผู้ประสบภัยธรรมชาติ	๓.๗๙	๐.๙๙๘	มาก
ภาพรวม	๓.๗๘	๐.๘๐๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ในด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๗๘ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอาชีพของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนข้ออื่นอยู่ในระดับมาก

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษายสามัญ วุฒิทางการศึกษานักธรรม วุฒิทางการศึกษาปริญญาธรรม โดยแสดงการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) การทดสอบค่า (F – test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ดังตารางที่ ๔.๕ – ๔.๑๒

สมมติฐานที่ ๑ กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพ (n=๒๕๕)

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี	สถานภาพ						F	Sig.
	พระสังฆาธิการ (๘ รูป)		พระลูกวัด (๑๒๑ รูป)		คณะกรรมการวัด (๑๒๙ คน)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการจัดการปกครองภายในวัด	๓.๙๓	๐.๗๑๐	๓.๘๘	๐.๗๑๙	๓.๗๗	๐.๗๗๘	๐.๗๕๗	๐.๔๗๐
๒. ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน	๔.๐๑	๐.๓๘๐	๓.๗๘	๐.๗๕๖	๓.๗๖	๐.๘๖๓	๐.๓๕๘	๐.๖๙๙
รวม	๓.๙๗	๐.๔๙๘	๓.๘๓	๐.๗๑๕	๓.๗๖	๐.๗๙๕	๐.๔๓๖	๐.๖๔๗

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๖ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ (n=๒๕๘)

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี	อายุ										F	Sig.
	๒๐ – ๓๐ ปี (๔๙ รูป)		๓๑ – ๔๐ ปี (๔๗ รูป)		๔๑ – ๕๐ ปี (๕๓ รูป)		๕๑ – ๖๐ ปี (๖๘ รูป)		๖๑ ปีขึ้นไป (๔๑ รูป)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการจัดการปกครองภายในวัด	๓.๙๓	๐.๗๙๙	๓.๙๑	๐.๖๐๑	๓.๗๒	๐.๗๙๕	๓.๙๑	๐.๖๙๙	๓.๕๙	๐.๘๔๓	๑.๙๓๑	๐.๑๐๖
๒. ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน	๓.๘๗	๐.๙๖๐	๓.๘๐	๐.๗๐๗	๓.๖๗	๐.๗๖๔	๓.๘๗	๐.๗๕๔	๓.๖๓	๐.๘๒๔	๐.๙๘๗	๐.๔๑๕
รวม	๓.๙๐	๐.๘๕๐	๓.๘๕	๐.๖๒๓	๓.๖๙	๐.๗๕๒	๓.๘๙	๐.๗๐๒	๓.๖๑	๐.๘๑๐	๑.๔๖๕	.๒๑๓

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ กลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครอง
คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการ
ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามจำนวนพรรษา (n=๒๕๘)

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี	จำนวนพรรษา										F	Sig.
	ต่ำกว่า ๕ พรรษา (๕๖ รูป)		๕-๑๐ พรรษา (๓๔ รูป)		๑๑-๑๕ พรรษา (๑๖ รูป)		๑๖-๒๐ พรรษา (๑๑ รูป)		๒๑พรรษาขึ้นไป (๑๒ รูป)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการจัดการปกครองภายในวัด	๓.๗๔	๐.๘๑๕	๓.๙๘	๐.๖๒๔	๓.๙๕	๐.๖๑๐	๔.๒๒	๐.๕๒๗	๓.๘๕	๐.๖๗๘	๑.๔๐๒	๐.๒๓๗
๒. ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน	๓.๖๕	๐.๙๑๓	๓.๘๘	๐.๖๒๙	๓.๙๐	๐.๕๔๙	๔.๐๔	๐.๔๒๓	๓.๘๘	๐.๔๗๐	๑.๐๙๓	๐.๓๖๓
รวม	๓.๖๙	๐.๘๓๖	๓.๙๓	๐.๖๐๙	๓.๙๒	๐.๕๗๓	๔.๑๓	๐.๔๓๘	๓.๘๗	๐.๕๓๗	๑.๒๙๕	๐.๒๗๖

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการ
ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิทางการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาสายสามัญ (n=๒๕๕)

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี	วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ						F	Sig.
	ต่ำกว่าปริญญาตรี (๕๖ รูป)		ปริญญาตรี (๓๔ รูป)		สูงกว่าปริญญาตรี (๑๖ รูป)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการจัดการปกครองภายในวัด	๓.๘๓	๐.๗๗๐	๓.๘๕	๐.๖๗๗	๓.๖๓	๐.๗๒๐	๐.๓๕๒	๐.๗๐๔
๒. ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน	๓.๗๗	๐.๗๘๙	๓.๘๒	๐.๗๙๕	๓.๗๗	๑.๑๒๘	๐.๐๘๑	๐.๙๒๒
รวม	๓.๘๐	๐.๗๕๗	๓.๘๓	๐.๗๐๔	๓.๗๐	๐.๘๙๕	๐.๑๓๘	๐.๘๗๑

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิทางการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิทางการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิทางการศึกษานักธรรม (n=๒๕๘)

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี	วุฒิทางการศึกษานักธรรม								F	Sig.
	นักธรรมชั้นตรี (๔๓ รูป/คน)		นักธรรมชั้นโท (๓๐ รูป/คน)		นักธรรมชั้นเอก (๕๗ รูป/คน)		ไม่มีวุฒินักธรรม (๑๒๘ รูป/คน)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการจัดการปกครองภายในวัด	๓.๘๕	๐.๘๒๑	๓.๙๗	๐.๕๗๓	๓.๙๘	๐.๖๕๙	๓.๗๑	๐.๗๔๘	๒.๒๔๒	๐.๐๘๔
๒. ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน	๓.๘๐	๐.๗๒๐	๓.๙๐	๐.๖๒๙	๓.๙๓	๐.๕๙๔	๓.๖๗	๐.๙๒๗	๑.๖๙๑	๐.๑๖๙
รวม	๐๓.๘๓	.๗๕๓	๓.๙๓	๐.๕๗๙	๓.๙๖	๐.๖๐๔	๓.๖๙	๐.๘๒๗	๑.๐๘๔	๐.๑๐๓

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิทางการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖ กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรม (n=๒๕๘)

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี	วุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรม								F	Sig.
	ประโยค ๑-๒- ป.ธ.๓ (๑๙ รูป/คน)		ป.ธ.๔-๖ (๗ รูป/คน)		ป.ธ.๗-๙ (๒ รูป/คน)		ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม (๒๓๐ รูป/คน)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการจัดการปกครองภายในวัด	๔.๒๔	๐.๗๒๖	๔.๐๗	๐.๕๑๖	๓.๖๐	๐.๑๘๙	๓.๗๘	๐.๗๕๐	๒.๕๓๕	๐.๐๕๗
๒. ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน	๔.๒๒	๐.๗๓๑	๔.๑๔	๐.๔๘๙	๓.๘๓	๐.๔๒๔	๓.๗๓	๐.๘๐๖	๒.๗๕๓*	๐.๐๔๓
รวม	๔.๒๓	๐.๗๒๔	๔.๑๐	๐.๔๗๙	๓.๗๒	๐.๓๐๖	๓.๗๖	๐.๗๕๐	๒.๗๙๙*	๐.๐๔๑

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านการจัดการปกครองภายในวัดไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ในด้านภาพรวม และด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาปริญญาธรรม โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different : LSD) รายละเอียดตามตารางที่ ๔.๑๖-๔.๑๘

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาปริญญาธรรม ด้านภาพรวม

วุฒิทางการศึกษา ปริญญาธรรม	$\bar{X}$	วุฒิทางการศึกษาปริญญาธรรม			
		ประโยค ๑-๒- ป.ธ.๓	ป.ธ.๔-๖	ป.ธ.๗-๙	ไม่มีวุฒิเปรียญ ธรรม
		๔.๒๓	๔.๑๐	๓.๗๒	๓.๗๖
ประโยค ๑-๒-ป.ธ.๓	๔.๒๓	-	๐.๑๓	๐.๕๒	๐.๔๗*
ป.ธ.๔-๖	๔.๑๐	-	-	๐.๓๙	๐.๓๕
ป.ธ.๗-๙	๓.๗๒	-	-	-	๐.๐๔
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๓.๗๖	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีประโยค ๑-๒ – ป.ธ.๓ มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาปริญญาธรรม ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน

วุฒิทางการศึกษา ทางเปรียญธรรม	$\bar{X}$	วุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม			
		ประโยค ๑-๒- ป.ธ.๓	ป.ธ.๔-๖	ป.ธ.๗-๙	ไม่มีวุฒิเปรียญ ธรรม
		๔.๒๒	๔.๑๔	๓.๘๓	๓.๗๓
ประโยค ๑-๒-ป.ธ.๓	๔.๒๒	-	๐.๐๘	๐.๓๙	๐.๔๙*
ป.ธ.๔-๖	๔.๑๔	-	-	๐.๓๑	๐.๔๑
ป.ธ.๗-๙	๓.๘๓	-	-	-	๐.๑๐
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๓.๗๓	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีประโยค ๑-๒ – ป.๕.๓ มีความ
คิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัด
สระบุรี ในด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม อย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ผลสรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกตามสมมติฐานที่ ๑-๖ รายละเอียดดังแสดงใน ตารางที่ ๔.๑๓

ตารางที่ ๔.๑๓ ผลสรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกตามสภาพส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑-๖

สภาพส่วนบุคคล	ด้านการจัดการปกครองภายในวัด		ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน		การบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างภาพรวม	
	เป็นไปตามสมมติฐาน	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน	เป็นไปตามสมมติฐาน	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน	เป็นไปตามสมมติฐาน	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
๑. สถานภาพ		✓		✓		✓
๒. อายุ		✓		✓		✓
๓. จำนวนพรรษา		✓		✓		✓
๔. วุฒิทางการศึกษา สายสามัญ		✓		✓		✓
๕. วุฒิทางการศึกษา นักธรรม		✓		✓		✓
๖. วุฒิทางการศึกษา เปรียญธรรม		✓	✓		✓	

จากตารางที่ ๔.๑๓ สรุปได้ว่า

โดยภาพรวม กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน และกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ด้านการจัดการปกครองภายในวัด กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน และกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ทั้ง ๒ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านการจัดการปกครองภายในวัด (๒) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน ดังปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๔ ด้านการจัดการปกครองภายในวัด

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะในการบริหารงาน
๑.พระภิกษุ สามเณรในปัจจุบันปกครองให้มีคุณภาพเป็นไปได้ยาก	๑.ควรถวายความรู้ และส่งเสริมให้เจ้าอาวาสเข้าใจทางด้านการบริหารงานบุคคล
๒.เจ้าอาวาสรุ่นใหม่ ยังขาดประสบการณ์ในการพัฒนาวัด	๒.จัดให้มีการศึกษาในการพัฒนาวัดในด้านการจัดการ

ตารางที่ ๔.๑๔ (ต่อ)

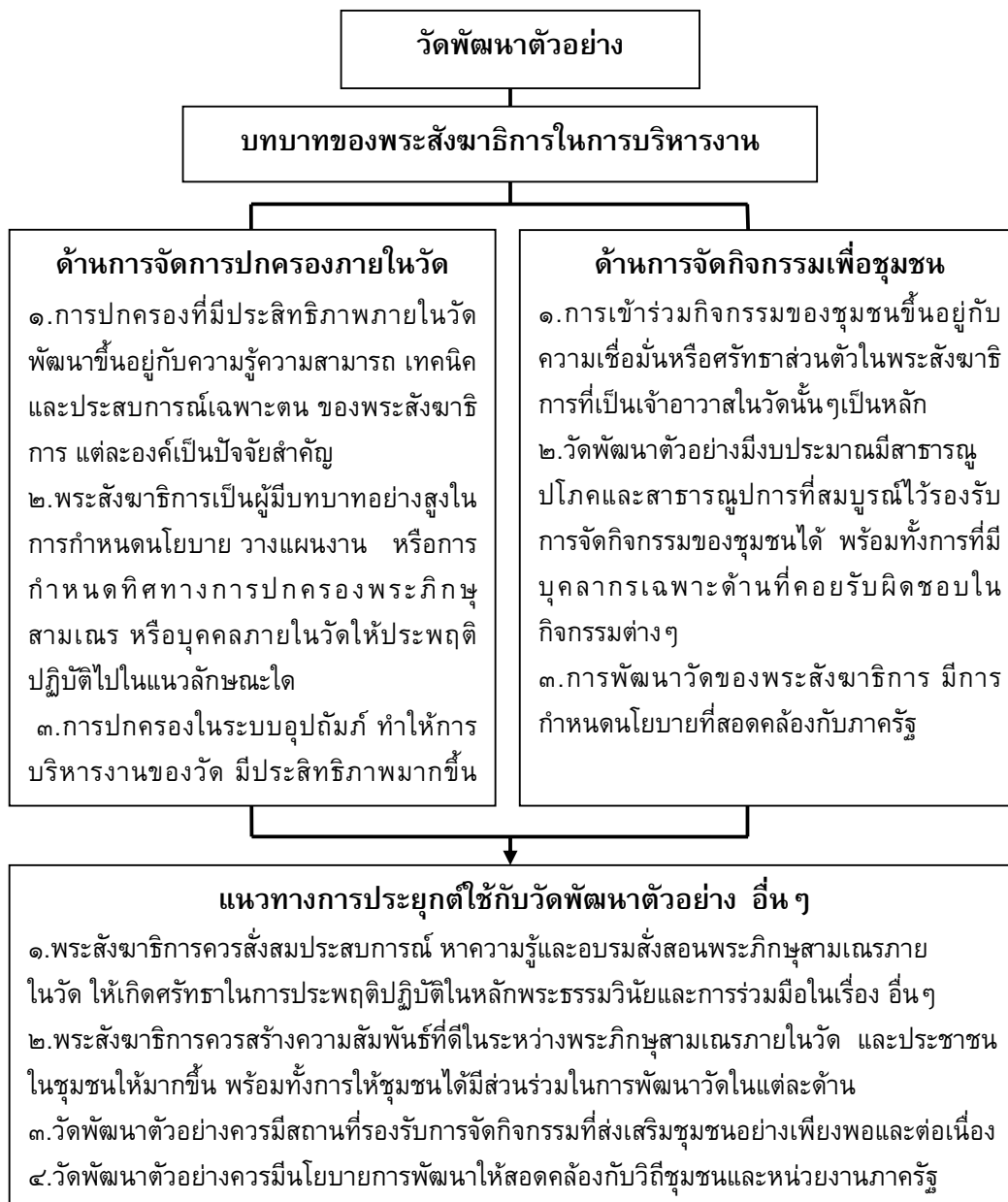
ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะในการบริหารงาน
๓.การพัฒนาวัดส่วนใหญ่เน้นการพัฒนา วัตถุ ขาดการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ต่อชุมชน ๔.เจ้าอาวาสไม่ได้รับการอบรมพัฒนาใน เรื่องการบริหารการปกครองอย่างทั่วถึง ๕.ขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีบทบาทในการ พัฒนาวัด	๓. จัดให้มีหลักสูตร การฝึกอบรม ประชุมสัมมนา ในด้านกิจกรรมที่เป็น ประโยชน์ต่อชุมชน ๔.หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การอุดหนุนวัดใน การปกครองและการบริหารจัดการให้มี คุณภาพ ๕.ควรมีสันับสนุนพระสงฆ์ให้มีบทบาทในการ พัฒนาวัด

ตารางที่ ๔.๑๕ ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะในการบริหารงาน
๑. ประชาชนไม่มีเวลาในการร่วมจัด กิจกรรมระหว่างวัดและชุมชน ๒.งบประมาณที่ใช้ในการจัดกิจกรรมไม่มี วัดต้องหาเองจึงจัดกิจกรรมได้ไม่ดี เท่าที่ควร ๓.วัดไม่มีกิจกรรมที่จะทำให้ประชาชน สนใจ และมีพระสงฆ์น้อยไม่สามารถปฏิบัติ กิจกรรมได้ครบถ้วน ๔.บางวัดขาดความร่วมมือจากชุมชนใน การจัดกิจกรรม ๕.ขาดความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ/ เอกชน โดยจะเลือกพัฒนาเฉพาะบางวัด เท่านั้น	๑.ควรมีการเลือกเวลาที่เหมาะสมจัดกิจกรรมที่ สร้างสรรค์ระหว่างวัดกับชุมชน ๒.หน่วยงานหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดสร งบประมาณด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน ระหว่างวัด โรงเรียนและชุมชนให้มากขึ้น ๓.วัดควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด ในทุกด้าน ๔.ควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการพระ ศาสนาให้มากขึ้น ๕.หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการพัฒนาวัดใน พื้นที่ให้อย่างทั่วถึง

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ (Body of knowledge) ที่ได้จากการวิจัย ดังแผนภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย *

* ที่มา: จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยของผู้ศึกษา พระครูวิชานกิจโกศล (โสภณ สารโท)

จากแผนภาพที่ ๔.๑ สรุปได้ว่า

พระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี เป็นผู้ มีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนาวัด เป็นตัวจักรขับเคลื่อนในระบบงานบริหารงานวัดในด้าน ต่างๆ ให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ นำความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงถาวรมาสู่ พระพุทธศาสนาโดยภาพรวม ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผนงาน การจัดทำโครงการ หรืองานด้านอื่นๆ ทำให้วัดพัฒนาตัวอย่างดำเนินงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตามหลักเกณฑ์ที่กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดไว้ดังนี้

ด้านการจัดการปกครองภายในวัด การจัดการปกครองในวัดพัฒนาตัวอย่างที่มี ประสิทธิภาพนั้น ขึ้นอยู่กับการเคารพและศรัทธาเป็นการส่วนตัวในพระสังฆาธิการที่เป็น เจ้าอาวาสในวัดนั้น ด้วยเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีปฏิภาณไหวพริบที่ดี เป็นผู้ที่มีความ เสียสละ เป็นที่ยอมรับแก่ภิกษุสามเณรตลอดถึงบุคคลภายในวัด การปกครองภายในวัดเป็นไป ในลักษณะพ่อปกครองลูกถ้อยที่ถ้อยอาศัยเป็นส่วนใหญ่ ขึ้นอยู่กับเทคนิคหรือทักษะเฉพาะตัว ของเจ้าอาวาสแต่ละองค์ที่จะนำมาใช้ รวมถึงการให้ความอุปถัมภ์อุดหนุนจนเจอแก่ชุมชน ก็นำมาซึ่งความสำเร็จในด้านการปกครองภายในวัดพัฒนาตัวอย่างในจังหวัดสระบุรี

ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน เจ้าอาวาสในวัดพัฒนาตัวอย่าง เป็นบุคคลที่ชุมชน ให้เคารพนับถือให้ความเชื่อมั่นเป็นอย่างดี เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้พร้อมไปด้วย สัมมาปฏิบัติ มีศีลวัตรทั้งดงามในสายตาของสังคม เป็นบุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสร้าง ความสัมพันธ์ที่ดีกับสังคมหรือหน่วยงานภาครัฐได้เป็นอย่างดี มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สร้าง บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ พร้อมทั้งการมีสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่เพียงพอต่อ การดำเนินกิจกรรมเพื่อชุมชนได้อย่างเหมาะสม

การพัฒนาวัดในพระพุทธศาสนานั้นต้องอาศัยทุนหรืองบประมาณที่มาจากศรัทธา ของพุทธศาสนิกชนบริจาคเป็นหลัก และการมีศรัทธาของพุทธศาสนิกชนนั้น เป็นการศรัทธา ในตัวของเจ้าอาวาสเป็นส่วนมาก วัดที่ประสบความสำเร็จ มีความเจริญรุ่งเรืองมีการพัฒนา อย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพในการบริหารงานนั้น เพราะเจ้าอาวาสเป็นที่ยอมรับและศรัทธา เลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน เป็นผลที่ก่อให้เกิดเป็นความร่วมมือ ทั้งหน่วยงานภาครัฐและ ประชาชนทั่วไปตามมา และการให้ความอุปถัมภ์สนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น ด้านงบประมาณ ด้านกิจกรรมอื่นๆ ก็เป็นปัจจัยนำไปสู่การบริหารงานในวัดพัฒนาตัวอย่างให้ดำเนินไปอย่างมี ประสิทธิภาพต่อไป

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษบทบาทการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี และเพื่อเปรียบเทียบบทบาทการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ตลอดจนเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับประชากรกลุ่มเป้าหมายที่เป็นพระสังฆาธิการ พระภิกษุและคณะกรรมการวัดของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำนวน ๒๕๘ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way analysis of variance) และเปรียบเทียบรายคู่ โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different : LSD)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นคณะกรรมการวัด จำนวน ๑๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐ มีอายุตั้งแต่ ๕๑ – ๖๐ ปี จำนวน ๖๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๔ มีต่ำกว่า ๕ พรรษา จำนวน ๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔ มีวุฒิทางการศึกษาสายสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๙๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๐ มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรม คือ ไม่มีวุฒินักธรรม จำนวน ๑๒๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๖ และไม่มีวุฒิปริญญาธรรม จำนวน ๒๓๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๑

๕.๑.๒ บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้

๑) **ด้านการจัดการปกครองภายในวัด** พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ในด้านการจัดการปกครองภายในวัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก

๒) **ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน** พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ในด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๗๘ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอาชีพของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับมาก

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

๑) **สถานภาพ** กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

๒) **อายุ** กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

๓) **พรatha** กลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนพรathaต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

๔) **วุฒิการศึกษาสายสามัญ** กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิทางการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

๕) **วุฒิการศึกษาภักรรรม** กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิทางการศึกษานักรรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

๖) **วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม** กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านการจัดการปกครองภายในวัดไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี สรุปได้ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาวัดมาก โดยเฉพาะในด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชนมากเป็นพิเศษ แต่เมื่อกกล่าวโดยรวมถึงบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี อยู่ในระดับปานกลางถึงมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีมีการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างให้มีประสิทธิภาพดี ทั้งยังมีการวางแผนและวางนโยบาย ตลอดจนบุคลากรมีความสามัคคีและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของตนในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างเป็นอย่างดีและเข้มแข็ง จึงส่งผลให้การบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีมีประสิทธิภาพดี

ดังนั้น พระสังฆาธิการของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ควรมีการเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอและส่งเสริมปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจหน้าที่การปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม ประกอบกับควรทำงานอย่างมีระบบเป็นแนวทางเดียวกัน และมีหน่วยงานที่รองรับอย่างเป็นรูปธรรม โดยการใช้ความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนมีความประพฤติดีงามด้วยศีลจารยวัตรตามหลักพระธรรมวินัย มีความอดทน เสียสละทุ่มเทอย่างจริงจังเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ในภาพรวมทั้ง ๒ ด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ ด้านการจัดการปกครองภายในวัด จากผลการศึกษาพบว่า

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ในด้านการจัดการปกครองภายในวัดมากที่สุดในเรื่องการจัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี รองลงมาคือการมีศรัทธาเลื่อมใสในปฏิปทาและการเคารพนับถือเป็นการส่วนตัวในเจ้าอาวาสของวัด

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ **ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์**^๑ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า โดยปกติวัดทุกแห่งทั่วประเทศ จะมีระเบียบของวัดเกี่ยวกับกิจวัตรที่ภิกษุสามเณรต้องปฏิบัติและเจ้าอาวาสมีหน้าที่ต้องควบคุมดูแลให้ปฏิบัติตามอยู่แล้ว เช่น กิจวัตรประจำวันที่พระภิกษุสามเณรทุกรูป ทุกวัด ต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประเพณีคณะสงฆ์ไทย ได้แก่ การไหว้พระก่อนนอน เพื่อบูชาพระรัตนตรัย ระลึกพระคุณบิดามารดา พระอุปัชฌาย์อาจารย์ และแผ่เมตตาแก่สัตว์ทั้งหลาย การออกบิณฑบาตทุกเช้า ถือเป็นการออกโปรดสัตว์ การฉันภัตตาหารทุกครั้งก่อนฉันและขณะฉันต้องพิจารณาอย่างมีสติ การทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น เป็นธรรมเนียมประเพณีของพระสงฆ์ร่วมกัน การฟังเทศน์ทุกวันพระ (วันขึ้นและแรม ๘ และ ๑๕ ค่ำ) ร่วมกับคฤหัสถ์ โดยมีเจ้าอาวาส เจ้าคณะหรือพระธรรมกถึก(พระนักเทศน์) เป็นผู้แสดงธรรม การฟังพระปาติโมกข์ทุกวันขึ้นและแรม ๑๕ ค่ำ ของพระสงฆ์เป็นพุทธบัญญัติ หากละเลยจะต้องอาบัติทุกกฏ (ความผิดเล็กน้อย) การศึกษาอบรม ให้รู้และเข้าใจในพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติของตนโดยตรง ได้แก่ ศีล ๒๒๗ ข้อ ของพระภิกษุ ศีล ๑๐ ข้อของสามเณร เป็นต้น รวมทั้งการสอบความรู้ตามหลักสูตรนักธรรมหรือบาลีด้วย การศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อความสุขสงบแห่งจิตใจ การทำกิจวัตรพิเศษ สมณกิจและกิจนิมนต์ คือ ศาสนกิจทุกอย่างเพื่อสงเคราะห์ประชาชนในโอกาสต่างๆ การปฏิบัติกิจวัตรส่วนตัวและการดูแลรักษาบุรณช้อมแซมบริเวณวัด เสนาสนะ ตลอดจนกิจการต่างๆ ของวัด

๕.๒.๒ ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน จากผลการศึกษาพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

^๑ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๒๖), หน้า ๘๖-๘๘.

โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีในด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชนมากที่สุดในเรื่อง การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน รองลงมาคือการช่วยเหลือชุมชนผู้ยากไร้ในการฌาปนกิจศพญาติผู้เสียชีวิต

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ^๒ ได้ให้ทัศนะไว้ว่าการสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในด้านบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมต่อระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมา ภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศล และช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลน และด้อยโอกาส

๕.๓.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑) กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เพราะบุคลากรของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี มีตำแหน่งหน้าที่ที่แตกต่างกัน แต่ก็มีบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างที่เหมือนกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหาปริวัฒน์ จิตวิริโย (กุลนิวัต) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี” พบว่า พระภิกษุที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลไม่แตกต่างกัน^๓

๒) กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

^๒บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

^๓พระมหาปริวัฒน์ จิตวิริโย (กุลนิวัต), “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๒).

ซึ่งเพราะประสบการณ์ในชีวิตของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน แต่ก็มีการบริหารงานวัดที่เหมือนกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระณัฐพล จิตธมฺโม** (ปราบพินาศ)

ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” พบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีที่มีอายุ วุฒิการศึกษา วุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวัดตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีไม่แตกต่างกัน^๕

๓) กลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เพราะพระสังฆาธิการมีอายุในการบวชมากน้อยไม่เท่ากัน แต่ก็มีการบริหารงานวัดที่เหมือนกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระราชวรติส (วิชัย กลุยานธมฺโม)** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๔” พบว่า ผู้บริหารและครูสอน ที่มีอายุพรรษาและวุฒิการศึกษาศาสนศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานบุคคลไม่แตกต่างกัน^๕

๔) กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เพราะพระสังฆาธิการทุกรูปที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสังฆาธิการต้องมีคุณสมบัติของพระสังฆาธิการ เช่น มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง มีความรู้ความสามารถสมควรแก่ตำแหน่ง มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัยเป็นต้น จึงทำให้มีบทบาทการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระมหามณเฑียร วรธมฺโม**

(ชัยเกลี้ยง) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา” พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุและจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพระสังฆาธิการที่มี

^๕พระณัฐพล จิตธมฺโม (ปราบพินาศ), “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^๕พระราชวรติส (วิชัย กลุยานธมฺโม), “กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๔”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๓), หน้า ๖.

ตำแหน่ง วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^๖

๕) กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน เพราะการศึกษานักธรรมมีความแตกต่างกันอยู่ ๓ ระดับคือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก แต่ก็ไม่ทำให้การบริหารวัดมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระธนดล นาคสุวณโณ** (นาคพิพัฒน) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^๗

๖) กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน เพราะการศึกษาเปรียญธรรมมีความแตกต่างกัน ซึ่งมี ๘ ระดับคือ ประโยค ๑-๒ จนถึง เปรียญธรรม ๘ ประโยค เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม จึงทำการบริหารวัดมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระครูปลัดทองศักดิ์ กนฺตวิโร** (บำรุงราษฎร์) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร” พบว่าความคิดเห็นในการบริหารวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ อายุ จำนวนปีที่บวช วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางบาลี พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ได้แก่ สถานภาพ อายุ จำนวนปีที่บวช วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางบาลี โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^๘

^๖พระมหาณัติยร วรธมโม (ชัยเกลี้ยง), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

^๗พระธนดล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน), “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ก-ข.

^๘พระครูปลัดทองศักดิ์ กนฺตวิโร (บำรุงราษฎร์), “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ด้านการจัดการปกครองภายในวัด ควรมีการถวายความรู้ และส่งเสริมให้เจ้าอาวาสเข้าใจทางด้านการบริหาร ควรจัดสวัสดิการและสงเคราะห์บรรพชิตและคฤหัสถ์ภายในวัด ควรให้มีการทำนุบำรุงรักษาวัด และควรดำเนินงานตามภารกิจด้านการปกครองวัดให้ชัดเจน

๒) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน ควรมีการจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ระหว่างวัดกับชุมชน และควรกำหนดนโยบายสำหรับการมีส่วนร่วมพัฒนาวัดในรูปแบบต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เป็นวัดของชุมชน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ควรมีแผนปฏิบัติการประจำปีของวัดให้ชัดเจนสำหรับการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง มีผู้รับผิดชอบในแต่ละด้านที่ชัดเจน และมีงบประมาณที่เพียงพอ

๒) ควรมีการระดมความคิดจากทุกภาคส่วน ปลุกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาวัด ให้ความร่วมมือขอร่วมกันในการรักษาและพัฒนาวัด พร้อมกับการสร้างกิจกรรมร่วมกันในการพัฒนาในด้านอื่นๆ ของชุมชน

๓) ภาครัฐควรให้การสนับสนุนงบประมาณอย่างพอเพียงและต่อเนื่อง

๔) หน่วยงานที่รับผิดชอบควรมีการประเมินผลงานและติดตามงานประจำปี

๕) วัดพัฒนาตัวอย่างควรมีข้อกำหนดด้านระยะเวลา ในการเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่ชัดเจน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะต่อไปนี้

๑) ควรจะมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการ นอกเหนือจากด้านการปกครองภายในวัดและกิจกรรมเพื่อชุมชนว่ามีอะไรบ้าง

๒) ควรจะมีการศึกษาถึงรูปแบบ วิธีการ ในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างให้เข้มแข็งและยั่งยืน

๓) ควรจะมีการศึกษาประสิทธิภาพในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง เพื่อหาวิธีที่เหมาะสมในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในยุคปัจจุบัน

๔) ควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพกับวัดพัฒนาตัวอย่าง

๕) ควรศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารวัดพัฒนาตัวอย่าง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเดปีฎกั ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓

_____. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ

กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

_____. หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบคำสั่งมหาเถรสมาคม. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒.

_____. คู่มือวิทยากรอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : เอพีกราฟิคดีไซน์, ๒๕๓๙.

_____. ลานวัดลานใจลานกีฬา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

_____. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. วัดพัฒนา ๔๓, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.

_____. คู่มือการดำเนินงานวัดพัฒนาตัวอย่าง, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕.

_____. วินัยบัญญัติในธรรมชั้นตรี, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๒๖.

ธีระรัตน์ กิจจารักษ์. เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา. เพชรบูรณ์ : คณะครุศาสตร์
สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒.

ธงชัย สันติวงษ์. องค์การและการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนา
พานิช จำกัด, ๒๕๓๐.

_____. องค์การและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ไทย วัฒนาพานิช
, ๒๕๔๓.

ธรรมรส โชติบุญชร. มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๑๙.

น้อย ลายครามและสุพรรณ จันทบุตร. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

บุญร่วม เทียมจันทร์. เจ้าอาวาสเจ้าพนักงานใครกำหนด?. กรุงเทพมหานคร : สามดี
พรินต์อีควิปเมนต์, ๒๕๔๖.

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ. ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณี
วัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ประกอบ กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร
: ด้านสุขภาพการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : กรมพลศึกษากระทรวงศึกษาธิการ,
๒๕๔๐.

ประเวศ วะสี. “พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันในสังคม” ใน หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุค
โลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙.

ปราชญา กล้าผจญ. พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๔๐.

พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน). การปกครองวัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ
ศาสนา, ๒๕๓๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). ภาวะผู้นำ. (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บั๊คไทม์, ๒๕๔๙.

พระพุทธวรญาณ (กิตติ กิตติทินโน), ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปี พระพุทธวรญาณ, พิมพ์
ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). กรมการศาสนาสู่ทศวรรษแห่งการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

_____ พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.

_____ **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีในการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระธรรมวรนายก (โอภาส นฺรุตติเมธี). **“การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์ ๔๖**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี). **วัดพัฒนา ๒๕๔๓**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). **การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๗ . นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘.

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ). **การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต). **การเมืองมิใช่เรื่องของสงฆ์**, กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๔๓.

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระมหาสิทธิการ (ทอง อินฺทสุวณฺโณ). **หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรีรวมทุกวิชา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๓.

พระวิบูลธรรมวาที (วิบูล กลฺยาณ). **“พระสังฆาธิการกับวัด” ใน ที่ระลึกงานสมโภชฉลองพระบัญชาแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

พระมหาเสริมชัย ชยมงฺคโล. **การบริหารวัด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท เอช ที ซีเพรช จำกัด, ๒๕๓๙.

พนม พงษ์ไพบูลย์. จารึกไว้ในพระศาสนาจารึกไว้ในการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.

พลสันต์ โพธิ์ศรีทอง. “การนำพระสงฆ์ (วัด) มาเป็นหลักในการแก้ปัญหาทางสังคม จิตวิทยาของเยาวชนไทยในยุคโลกาภิวัตน์” ในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๘.

พิทยา บวรวัฒนา. การบริหารเชิงบูรณาการ. นนทบุรี : สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๖.

พิน ดอกบัว, รศ. วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุรพาสาน์, ๒๕๕๐.

ภาวิดา ชาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตวณะบุตร. หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

มัลลิกา ต้นสอน. การจัดการยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เนท จำกัด, ๒๕๔๔.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ไลเซนส์, ๒๕๔๖.

วิฑูรย์ สิมะโชติ. ทฤษฎีและเทคนิคปฏิบัติสำหรับยอดหัวหน้างาน. กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๘.

วัชร บวรสิงห์. การบริหารหลักสูตร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

วิรัช วิรัชนิการวรรณ. การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย. กรุงเทพมหานคร : โพรเพซ, ๒๕๔๕.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ. ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. รายชื่อวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น วัดพัฒนาตัวอย่าง อุทยานการศึกษาในวัด, <<http://www.onab.go.th/index.php>>, ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๔.

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

สมานจิต ภิรมย์รัตน์. วัดพัฒนา ๔๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรพัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๗.

สิริวัฒน์ คำวันสา. เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรโครงการเสริมความรู้ถวาย
พระสงฆ์เพื่อการพัฒนาสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักเสริมศึกษาและ
บริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

สิปปนนท์ เกตุทัต. วิสัยทัศน์กว้างไกลปฏิบัติได้ผลจริง, ในผู้นำ, สงวน นิตยารัมภ์พงศ์และ
สุทธิลักษณ์ สติตะสิริ บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน,
๒๕๕๑.

สุธี สุทธิสมบูรณ์. หลักการบริหารเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักพิมพ์ ก.พ.,
๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

สุปรีชา กมลასน์. พลอากาศโท. หม่อมหลวง. กลยุทธ์การบริหาร. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๕.

สุชาติ หงษา. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากอดีตสู่ปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสภาและสถาบันนันทิธรรม, ๒๕๔๙.

สุรชัย ศิริโกการภิรมย์. การวิจัยทางการศึกษา. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ สถาบันราชภัฏ
เทพสตรี, ๒๕๔๖.

สุนทร สุภูตะโยธิน. คู่มือสมณศักดิ์สำหรับผู้บริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : กรังป
รีซ์อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๔๐.

สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมไทยแนวทางวิจัยและพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา,
๒๕๒๘.

สมคิด บางโม. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : วิทยพัฒน์, ๒๕๔๔.

(๒) วิทยานิพนธ์

งามตา สุขประเสริฐ. “การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล
ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”.
วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒.

ชาญณรงค์ หินเกิด. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม”.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์. “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด”,
วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔.

นพรัตน์ เบญจวัฒนานันท์. “ปัญหาพิเศษทางนโยบายสาธารณะ เรื่องการศึกษาเกณฑ์ที่เหมาะสมของการสร้างวัดในชุมชนเมือง”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๓.

นงเยาว์ ปิฎกัรชต์. “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดสงขลา”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๒.

บุญช่วย จันท์เข้า. “พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔.

ปกรณั ดันสกุล. “การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในวัดตัวอย่าง”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๖.

พระราชวรดิฐ (วิชัย กลุยาณธมฺโม). “กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๔”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓.

พระครูสุวรรณวรรการ (พุทธณาโณ). “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (การจัดการเชิงพุทธ). (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนฺตวิโร (บำรุงราษฎร์). “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระปลัดเกียรติศักดิ์ ดนฺติโร (สินทวิวรกุล). “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญฺโญ. “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาชวลิต ชาตเมธี (คงแก้ว). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

- พระมหาบุญมี อธิปญโญ. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระมหาประสิทธิ์ ปสิทฺโธ (สระทอง). “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** (จิตวิทยาชุมชน). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.
- พระมหาปริวัฒน์ จิตวิริโย (กุลนิวัต). “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักกรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระมหาธฤติ วิโรจโน (รุ่งชัยวิฑูร). “การบริหารงานบุคคลตามหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนในเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระมหามณเฑียร วรธมโม (ชัยเกลี้ยง). “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระมหาเรศศักดิ์ สิริภทฺโท (พิมพ์สกุล). “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕.
- พระมหาวิสมัญญา ตฤขจิตฺโต. “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษากรณี: กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด”. **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต** (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์. “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักกรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺตฺสีโล)”. **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต** (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- พระมหาสมควร ธมฺมธีโร (สายงาม). “บทบาทผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรมแก่เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ วัดพรหมสุวรรณสามัคคีธรรม เขตบางแค กรุงเทพมหานคร” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (ธรรมนิเทศ). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระมหาสนธิ์ สนธิโกโร. “การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาสุขญา โจนณาโณ. “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาสุวิทย์ สารนนโท (คงช่วย). “บทบาทของวัดและพระสงฆ์ด้านสวัสดิการสังคม : ศึกษาเปรียบเทียบก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๓.

พระมหาสุภา อุฑโท. “บทบาทพระสงฆ์ในทศวรรษหน้า”, **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

พระมหาสังเวียร ปญฺญารโ (ศรีมันตะ). “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษา พระครูสุภาจารย์วัฒน์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาอานนท์ อานนโท (นรมาตร์). “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดชุมพรกับการประยุกต์ใช้หลักกฏอปรธานิยธรรม ๗”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาอุทัย พลเทโว (พลเทพ). “ภาวะผู้นำกับการปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๙.

พระจริญ จิรสโก (เมืองประทับ). “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระณัฐพล จิตธิมโม (ปราบพินาศ). “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระณปรว โฆสิตธิมโม (โทวาท). “ทัศนะของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังฆวิถุ ๔ ของสถานีอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

- พระบัณฑิต ญาณธีโร. “ภาวะผู้นำของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระชนดล นาคสุวณฺโณ (นาคพิพัฒน์). “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระเสถียร จิตสมฺปนฺโน (ประทุมวงศ์). “ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระอมร มหาลาโภ (สุทธิ). “การศึกษาหลักธรรมในการบริหารราชการแผ่นดินของรัชกาลที่ ๕”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).
- ทัศดร ภูววก. “สภาพและปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๓”. **การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗.
- วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข. “บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.
- สุนทร กุญชร. “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
- สุรพล สุวตฺติกุล. “ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระนอง”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
- สัมฤทธิ์ ท่าเหล็กเจริญ. “ปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.

- สิริวัฒน์ ศรีเครือตง, ดร. “พระสงฆ์กับภาวะผู้นำ” ใน รวบรวมบทความ สารนิพนธ์พุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- เหลือ เอกตะคุ. “บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนมัธยมศึกษา ในทัศนะของผู้บริหาร
โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
๒๕๕๗.
- อรทัย แสงทอง. “หลักการมาภิบาลกับการบริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร :
กรณีศึกษาสถานศึกษาในเขตตลิ่งชัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
(รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

๒. ภาษาอังกฤษ

- Campbell, Roaid F. and Others, **Introduction to Educational Administration**, Boston
:Allyn and Bacon, 1997.
- Cohen B., **Introduction of Sociology**, New York : McGraw Hill, 1979.
- Cronbach, Lee J. **Essentials of psychological testing**, 4th ed., New York : Harper &
Row, 1971.
- Luther Gulick and Lyndall Urwick, **Papers on the Science of Administration**, New York :
Institute of Public Administration, 1937.
- Price, Alan, **Human Resource Management**, In a Business Context, 2 edition,
London : Thomson Learning, 2004.
- Terry George R, **Principle of Management**, 6th-ed, Home Wood, IL : Richard D'Irwin,
1972.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

ภาคผนวก ข

ผลการหาค่า IOC

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

ภาคผนวก ง

ผลการหาค่า Alpha

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก จ

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ /

วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาสม กลยาโณ,Ph.D.

ด้วย พระครูวิธานกิจโกศล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๔๔๕๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออารณาศาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๐๘๖๖/กค/ว/ลว

๒๕๖๓-๕๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๑๒๓

วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช

ด้วย พระครูวิธานกิจโกศล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๔๔๕๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ทรงศักดิ์ ธีระธำมรงค์

 ๒/๗/๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๕๖๓

วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ยุพนา ปราณีต

ด้วย พระครูวิธานกิจโกศล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๔๔๕๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ดร.จ. ๕๓๐๑๔๐๔๔๕๕

 (อ.ดร.สุรพล สุษะพรหม)
 ๑ ก.ค. ๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร., โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๕๖๓

วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ชัชชัย ไชยสา

ด้วย พระครูวิธานกิจโกศล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๔๔๕๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๒๖๐๖๒๕๖๓
๒๖ ก.ค. ๕๔

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๑๒๓

วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ผดุง วรรณทอง

ด้วย พระครูวิธานกิจโกศล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๔๔๕๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

นางจ ธีระมรรณแล้ว

๔.๖.๕๔

๒๖ ก.ค. ๕๔

**ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของ
พระสงฆ์ในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์
จังหวัดสระบุรี**

ที่	บทบาทพระสงฆ์ฆาการด้านต่าง ๆ	ผู้เชี่ยวชาญ / คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๑. ด้านการปกครองภายในวัด								
๑	วัดได้ดำเนินงานตามภารกิจด้านการปกครอง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	วัดได้จัดการดำเนินงาน ตามแผนปฏิบัติการ/แผนปฏิบัติงานประจำปี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	การมีศรัทธาเลื่อมใสในปฏิปทาและการเคารพนับถือเป็นการส่วนตัวในเจ้าอาวาสวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	การวางระเบียบข้อบังคับสำหรับพระภิกษุสามเณรและบุคคลภายในวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	วัดได้มีการประชุมอบรมพระภิกษุสามเณรและบุคคลภายในวัด ประจำเดือนหรือวันธรรมสวนะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	การให้การศึกษาอบรม สั่สอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต	๑	๑	๑	๐	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๘	การควบคุมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดประพฤติดีและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและข้อบังคับของมหาเถรสมาคม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙	การให้พระภิกษุมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงรักษาวัด	๑	๑	๑	๐	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๐	การจัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๑	การจัดสวัสดิการและสงเคราะห์บรรพชิตและคฤหัสถ์ภายในวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๒	การส่งสอนอบรมศีลธรรมแก่คฤหัสถ์และ คิษย์วัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๓	ให้โอกาสแก่คณะกรรมการบริหารวัดมีส่วนร่วมในการบริหารวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๔	วัดมีแผนงานด้านการปกครองวัดที่ชัดเจน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๕	การประสานงานแต่ละฝ่ายเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ที่	บทบาทพระสังฆาธิการด้านต่าง ๆ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๒. ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน								
๑๖	การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดกิจกรรมของชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๗	การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๘	การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๙	การจัดกิจกรรมด้านสาธารณูปโภคต่างๆให้ชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๐	การจัดกิจกรรมสงเคราะห์คนชราและครอบครัวผู้ยากไร้ในชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๑	การจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาของชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๒	การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอาชีพของชุมชน	๑	๑	๑	๐	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๓	การจัดกิจกรรมส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณสถานและศิลปวัตถุในชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๔	การจัดกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๕	การช่วยเหลือชุมชนผู้ยากไร้ในการอุปสมบท	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๖	การช่วยเหลือชุมชนผู้ยากไร้ในการฃาปนกิจศพญาติผู้เสียชีวิต	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๗	การให้ชุมชนยืมอุปกรณ์ เครื่องใช้ในโอกาสต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๘	การอนุญาตให้ชุมชนใช้สถานที่ในวัด จัดกิจกรรมต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๙	การจัดให้วัดเป็นศูนย์รวมของชุมชนในท้องถิ่น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๐	การช่วยเหลือชุมชนผู้ประสบภัยธรรมชาติ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๕๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๕-๒๑๒๓

๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
การบามัสการ พระเดชพระคุณ พระเทพรัตนกร เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิธานกิจโกศล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๔๕๕๕ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนา
ตัวอย่าง ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ภายในสังกัดของ
พระเดชพระคุณ จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิต
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบบามัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอกราบบามัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

รณกร

(พอ.พท.อ.ทกธ)

เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๕-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๐๗

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

๑ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุมัติขอทราบข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบบังคมทูล พระเดชพระคุณ พระธรรมปิฎก เจ้าคณะจังหวัดสระบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูวิธานกิจโกศล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๔๔๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ภายในสังกัดของพระเดชพระคุณเจ้าขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบบังคมทูลมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอกราบบังคมทูลด้วยความเคารพอย่างสูง

๐๒/๐๓
๑๒ กย-๕๔

(Signature)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

Reliability

Reliability Statistics

Alpha = .956

N of Items = 30

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ปกครอง1	98.27	400.961	.673	.955
ปกครอง2	98.13	392.602	.680	.954
ปกครอง3	98.07	416.340	.042	.958
ปกครอง4	98.10	392.921	.580	.955
ปกครอง5	98.43	410.944	.182	.958
ปกครอง6	99.27	386.892	.716	.954
ปกครอง7	98.23	394.185	.654	.954
ปกครอง8	98.03	397.689	.612	.955
ปกครอง9	97.93	396.478	.687	.954
ปกครอง10	97.93	394.754	.793	.954
ปกครอง11	98.83	380.695	.780	.953
ปกครอง12	98.47	384.533	.716	.954
ปกครอง13	98.80	383.890	.783	.953
ปกครอง14	98.13	385.844	.751	.954
ปกครอง15	98.67	384.023	.813	.953
จัดกิจกรรม1	98.57	389.978	.743	.954
จัดกิจกรรม2	97.83	394.833	.753	.954
จัดกิจกรรม3	97.70	394.217	.780	.954
จัดกิจกรรม4	98.63	396.240	.644	.955
จัดกิจกรรม5	99.03	386.999	.739	.954
จัดกิจกรรม6	98.67	372.320	.866	.952
จัดกิจกรรม7	99.20	379.062	.740	.954
จัดกิจกรรม8	99.13	381.499	.765	.953
จัดกิจกรรม9	98.93	387.168	.759	.954
จัดกิจกรรม10	98.33	393.678	.476	.956
จัดกิจกรรม11	98.10	393.955	.491	.956
จัดกิจกรรม12	97.90	403.748	.431	.956
จัดกิจกรรม13	97.90	392.507	.550	.955
จัดกิจกรรม14	98.23	387.357	.569	.955
จัดกิจกรรม15	98.73	387.306	.532	.956

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี อันจะเป็นประโยชน์ในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่าง ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไข ปัญหา อุปสรรค และพัฒนาระบบการบริหารต่อไป

ข้อมูลที่ได้ จะแปลผลวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อนานหรือหน่วยงานของท่าน แต่อย่างใด

แบบสอบถามนี้ แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

- ตอนที่ ๑** เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List) ถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ตอนที่ ๒** เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี
- ตอนที่ ๓** เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด ถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอในการบริหารวัดพัฒนาตัวอย่างของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูวิธานกิจโกศล (โสภณ สารโท)
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครอง
คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

ตอนที่ ๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความตามสถานภาพที่เป็นจริง
เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. สถานภาพ

☐ พระสังฆาธิการ	☐ พระลูกวัด
☐ กรรมการวัด	

๒. อายุ

☐ ๒๐ – ๓๐ ปี	☐ ๓๑ – ๔๐ ปี
☐ ๔๑ – ๕๐ ปี	☐ ๕๑ – ๖๐ ปี
☐ ๖๑ ปีขึ้นไป	

๓. จำนวนพรรษา (สำหรับพระภิกษุ)

☐ ต่ำกว่า ๕ พรรษา	☐ ๕ – ๑๐ พรรษา
☐ ๑๑ – ๑๕ พรรษา	☐ ๑๖ – ๒๐ พรรษา
☐ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	

๔. วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี	☐ ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี	

๕. วุฒิทางการศึกษานักธรรม

☐ นักธรรมชั้นตรี	☐ นักธรรมชั้นโท
☐ นักธรรมชั้นเอก	☐ ไม่มีวุฒินักธรรม

๖. วุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรม

☐ ประโยค ๑-๒ - ป.ธ. ๓	☐ ป.ธ. ๔-๖
☐ ป.ธ. ๗-๙	☐ ไม่มีวุฒิปริญญาธรรม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนา
ตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร
งานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครอง คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

ข้อที่	บทบาทพระสังฆาธิการด้านต่าง ๆ	ระดับการปฏิบัติงาน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๑. ด้านการจัดการปกครองภายในวัด					
๑.	วัดได้ดำเนินงานตามภารกิจด้านการปกครอง					
๒.	วัดได้จัดการดำเนินงาน ตามแผนปฏิบัติการ/ แผนปฏิบัติงานประจำปี					
๓.	การมีศรัทธาเลื่อมใสในปฏิปทาและการเคารพ นับถือเป็นการส่วนตัวในเจ้าอาวาสวัด					
๔.	การวางระเบียบข้อบังคับสำหรับพระภิกษุ สามเณรและบุคคลภายในวัด					
๕.	วัดได้มีการประชุมอบรมพระภิกษุสามเณร และบุคคลภายในวัด ประจำเดือนหรือ วันธรรมสวนะ					
๖.	การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหาร จัดการวัด					
๗.	การให้การศึกษอบรม สั่สอนพระธรรมวินัย แก่บรรพชิต					
๘.	การควบคุมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด ประพฤติดีและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและ ข้อบังคับของมหาเถรสมาคม					
๙.	การให้พระภิกษุมีส่วนร่วมในการทำนุ บำรุงรักษาวัด					
๑๐.	การจัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้ เป็นไปด้วยดี					
๑๑.	การจัดสวัสดิการและสงเคราะห์บรรพชิตและ คฤหัสถ์ภายในวัด					

ข้อที่	บทบาทพระสังฆาธิการด้านต่าง ๆ	ระดับการปฏิบัติงาน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๑. ด้านการจัดการปกครองภายในวัด (ต่อ)					
๑๒.	การสั่งสอนอบรมศีลธรรมแก่คฤหัสถ์และศิษย์วัด					
๑๓.	ให้โอกาสแก่คณะกรรมการบริหารวัดมีส่วนร่วมในการบริหารวัด					
๑๔.	วัดมีแผนงานด้านการปกครองวัดที่ชัดเจน					
๑๕.	การประสานงานแต่ละฝ่ายเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ					
	๒. ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน					
๑๖.	การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดกิจกรรมของชุมชน					
๑๗.	การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน					
๑๘.	การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน					
๑๙.	การจัดกิจกรรมด้านสาธารณูปโภคต่างๆให้ชุมชน					
๒๐.	การจัดกิจกรรมสงเคราะห์คนชราและครอบครัวผู้ยากไร้ในชุมชน					
๒๑.	การจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาของชุมชน					
๒๒.	การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอาชีพของชุมชน					
๒๓.	การจัดกิจกรรมส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณสถานและศิลปวัตถุในชุมชน					
๒๔.	การจัดกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน					
๒๕.	การช่วยเหลือชุมชนผู้ยากไร้ในการอุปสมบท					

ข้อที่	บทบาทพระสงฆ์ฆาธิการด้านต่าง ๆ	ระดับการปฏิบัติงาน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๒. ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน (ต่อ)					
๒๖.	การช่วยเหลือชุมชนผู้ยากไร้ในการฉาปนกิจศพญาติผู้เสียชีวิต					
๒๗.	การให้ชุมชนยืมอุปกรณ์ เครื่องใช้ในโอกาสต่างๆ					
๒๘.	การอนุญาตให้ชุมชนใช้สถานที่ในวัดจัดกิจกรรมต่างๆ					
๒๙.	การจัดให้วัดเป็นศูนย์รวมของชุมชนในท้องถิ่น					
๓๐.	การช่วยเหลือชุมชนผู้ประสบภัยธรรมชาติ					

- ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนา
ตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี
- คำชี้แจง โปรดระบุปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการ
ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

๑. ด้านการจัดการปกครองภายในวัด

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

----- ขอขอบพระคุณท่านที่กรุณาตอบแบบสอบถาม -----

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูวิธานกิจโกศล (โสภณ สารโท)
- สกุล : รองทอง
- เกิด : วันอังคารที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๐
- สถานที่เกิด : ๔๖ หมู่ที่ ๓ ตำบลมาย อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร
- การศึกษา : ประถมศึกษา – โรงเรียนบ้านโพธิ์ชัย จ.สกลนคร
 : มัธยมศึกษาตอนต้น – ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี
 : มัธยมศึกษาตอนปลาย – ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี
 : ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขา “การจัดการทรัพยากรมนุษย์” จากวิทยาลัยเทคนิคมวกเหล็ก อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี พ.ศ.๒๕๔๙
 : พุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ ๕๖ พ.ศ. ๒๕๕๔
- อุปสมบท : วันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๐
- วิทยฐานะ : น.ธ.เอก
- สังกัด : วัดชำผักแพว ตำบลชำผักแพว อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ๑๙๑๑๐
- หน้าที่ / ตำแหน่ง :
- : เจ้าอาวาสวัดชำผักแพว พ.ศ. ๒๕๔๔
 - : ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พ.ศ. ๒๕๔๓
 - : พระครูสัญญาบัตร พ.ศ. ๒๕๔๘
 - : เจ้าคณะตำบลชะอม พ.ศ. ๒๕๕๑
 - : พระอุปัชฌาย์ พ.ศ. ๒๕๕๓
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดชำผักแพว ตำบลชำผักแพว อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ๑๙๑๑๐
 โทร. ๐๘-๑๖๕๐-๒๕๑๐